
RKTL:n työraportteja 12/2013

Kuinka hallita rapuistutuksia – kysytään istuttajilta

Liisa Tapanen, Riitta Savolainen, Esa Konttinen, Markku Pursiainen, Joonas Rajala ja Jaakko Mattila

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Helsinki
2013

Maa- ja metsätalousministeriö on tukenut hanketta kalatalouden edistämismäärärahoista

Julkaisija:
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
Helsinki 2013

ISBN 978-952-303-002-2 (Verkkajulkaisu)

ISSN 1799-4756 (Verkkajulkaisu)

RKTL 2013

Kuvailulehti

Tekijät Liisa Tapanen, Riitta Savolainen, Esa Konttinen, Markku Pursiainen, Joonas Rajala ja Jaakko Mattila			
Nimeke Kuinka hallita rapuistutuksia – kysytään istuttajilta			
Vuosi 2013	Sivumäärä 89	ISBN 978-952-303-002-2	ISSN ISSN 1799-4756 (PDF)
Yksikkö/tutkimusohjelma Tutkimus- ja asiantuntijapalvelut/Raputalousohjelma			
Hyväksynyt Riitta Rahkonen, yksikönjohtaja			
Tiivistelmä Suomen raputaloutta ohjaa Kalataloushallinnon Rapustrategia. Strategiassa Suomi on jaettu joki- ja täplärapualueisiin ja siinä on ilmaistu mm. halu säilyttää alkuperäinen jokirapu sekä kehittää maan raputaloutta. Teemahaastattelun avulla hankkeessa selvitettiin, miten kala- ja raputalouden toimijat ja asianosaiset ovat kokeneet rapustrategian Etelä-Savossa, joki- ja täplärapualueiden rajaseudulla. Samalla haluttiin tietoa heidän odotuksistaan, kokemuksistaan raputaloudesta sekä omasta roolistaan strategian toteuttajina. Tavoitteena oli mm. tuottaa taustatietoa uuden kansallisen rapustrategian valmistelun tarpeisiin. Tulosten mukaan strategian tavoitteiden toteutumista voidaan tuntuvasti parantaa mm. tehostamalla eri tahojen välistä vuorovaikutusta, tiedottamista ja tavoitteiden toteutumisen valvontaa. Tavoitteisiin pääsy edellyttää kaikkien rapuvesillä toimivien yhteistyötä, vastuuntuntoa ja sitoutumista. Hanke toteutettiin Etelä-Savon maakunnassa. Teemahaastattelun 17 haastateltavaa edustivat virkamies- ja ohjaustasoa sekä ns. ruohonjuuritasoa. Ruohonjuuritasoon kuului vesialueiden omistajia eli osakaskuntien jäseniä, aktiiviravustajia, vapaa-ajan kalastajia sekä ammattikalastajia. Erityisen ongelmalliseksi haastateltavat kokivat vuorovaikutuksen ja tiedonkulun puutteet sekä ylhäältä alaspäin suuntautuvan päätöksenteon. Rapustrategia oli jäänyt ravustajille tuntemattomaksi, minkä uskottiin osittain johtuvan resurssien puutteesta sekä keskeisten uutisaiheiden läpisaannin vaikeudesta tiedotusvälineissä. Tiedotuksen tärkeimmiksi kohderyhmiksi nostettiin osakaskunnat ja ravustajat, mutta luvattomista istutuksista epäiltyä suurta yleisöä sellaiseksi ei mielletty. Vesienomistajat haluavat mukaan päätöksentekoon. Aiempi aktiivinen ravunpyynti on maakunnassa hiipunut rapuruton ja rapujen vähenemisen myötä. Perinteisesti rapu on mielletty myyntituotteeksi, mistä johtuneen mm. alueen rapujuhlaperinteen vähäisyys. Odotuksia rapua kohtaan silti on. Haastateltavat mm. ideoivat keinoja rapuun liittyvän yritystoiminnan ja juhlakulttuurin tukemiseksi. Useimmat haastateltavat pitivät jokiravun suojelemista ensiarvoisen tärkeänä ja osin tästä syystä toivoivat lisäpanostuksia mm. tutkimustyöhön. Täpläravun uskottiin tulleen jäädäkseen, mikä ilahdutti lajin puoltajia. Uudelta rapustrategialta odotetaan suojelumääräyksiä alueen vesille, jotta ne pysyisivät ravuille elinkelpoisina. Jotkut haastateltavista epäilivät strategioiden ohjauskykyä kokonaisuudessaan.			
Asiasanat rapustrategia, jokirapu ja täplärapu, Etelä-Savon raputalous, rapukulttuuri, raputiedotus, osallistuminen			
Julkaisun verkko-osoite http://www.rktl.fi/www/uploads/pdf/uudet%20julkaisut/tyoraportit/kuinka_hallita_rapuistutuksia.pdf			
Yhteydenotot Riitta Savolainen, riitta.savolainen@rktl.fi , Liisa Tapanen, ltapanen@gmail.com			
Muita tietoja Hanketta on tukenut maa- ja metsätalousministeriö kalatalouden edistämisvaroista hankkeelle myöntämällään rahoituksella.			

Sisällys

Kuvailulehti	3
1. Johdanto	7
2. Etelä-Savon kala- ja raputalouden toimintaympäristö	8
2.1. Etelä-Savo ja sen vesistöt	8
2.2. Alkuperäiset rapukannat ja rapujen kotiutusistutukset	8
2.3. Rapurutto ja rapukuolemat	9
2.4. Etelä-Savon täplärapuesiintymät	9
2.5. Ravustuksen luonne Etelä-Savossa	10
3. Hankkeen tausta	11
3.1. Tarkoitus	11
3.2. Tavoitteet	12
3.3. Tutkimuksen kuusi teemaa	13
4. Tutkimusmenetelmät ja -aineisto	13
4.1. Näkymiä ihmisten arkikokemukseen	13
4.2. Runsas, haasteellinen ja mielenkiintoinen aineisto	14
4.3. Haastateltavien valinta	15
4.4. Teemahaastattelun toteutus	16
5. Teemahaastattelun tulokset	17
5.1. Varhaisempi ravun esiintymis- ja ravustushistoria	17
5.1.1. Johdanto	17
5.1.2. Ravunkäyttökulttuuri	17
5.1.2.1. Lapsena opittu säilyä läpi elämän	17
5.1.2.2. ”Niitä pärekorilla kannettiin sieltä”	18
5.1.2.3. Jännittävä seikkailu poiki taskurahat	19
5.1.2.4. Vanha rapuperinne on katkennut	19
5.1.2.5. Toisen sortin ihmisten juhla	20
5.1.2.6. ”Oikea rapumies ei syö rapua”	21
5.1.2.7. Viljelijän sitova työ esti rapukulttuurin laajenemisen	22
5.1.2.8. Maallemuuttajat tuovat uusia tapoja	23
5.1.2.9. Juhlia naapurusten kesken	24
5.1.3. Rapusaaliit ja -kauppa	25
5.1.3.1. Raputileistä vaietaan	25
5.1.3.2. Hihamenetelmä hyväksytään kaikessa hiljaisuudessa	25
5.2. Rapustrategia ja sen tunnettuus	27
5.2.1. Johdanto	27
5.2.2. Jokirapu on mieluinen suojelukohde	29

5.2.2.1. Enemmistö haastatelluista puoltaa linjausta	29
5.2.2.2. Tekeekö aika tietä täplärapulle?	30
5.2.2.3. Paljonko on ”kaikki”?	31
5.2.3. Täplärapu on tullut jäädäkseen	32
5.2.3.1. Täplärapun puoltajat: hölmö ja mahdoton linjaus	32
5.2.3.2. Strategia vai tragedia?	33
5.2.4. Tuntematon rapustrategia	34
5.2.4.1. Vuorovaikutus ja hallinnon julkisuus jäivät toteutumatta	34
5.2.4.2. Epärealistisia näkemyksiä	35
5.2.4.3. Ongelmana harvojen valta?	36
5.2.5. Usko viranomaisiin horjuu	37
5.2.5.1. ”Jos ei muuta niin keksitään projekti”	37
5.2.5.2. ”Se juna vaan puksuttaa eteenpäin”	39
5.3. Rapustrategiasta tiedottaminen	41
5.3.1. Johdanto	41
5.3.2. Strategian neljä tärkeintä tavoitetta	42
5.3.3. Ongelmana tiedotus, ajanpuute ja sitoutumattomuus	43
5.3.4. Ravustajat haluavat enemmän tiedotteita ja vierailuja	45
5.3.5. Tiedottamisen kohdeyleisöistä tärkeimpiä osakaskunnat ja kalastusalue	46
5.3.6. Mediaviestinnän kohteeksi ei mielletty suurta yleisöä	47
5.3.7. Yhteenvetoa tiedotuksen teemahaastattelusta ja lomakekyselystä	48
5.3.7.1. ”Ne on epäonnistunu siinä tiedotuksessa”	48
5.3.7.2. Tarvitaan suunnitelmallisuutta sattumanvaraisuuden tilalle	49
5.3.7.3. Vastakkaisia näkemyksiä suhteiden toimivuudesta	50
5.3.7.4. Netti on nykyaikaa ravustajienkin mielestä	51
5.3.8. Suuri yleisö	52
5.3.8.1. Rapupiirien ulkopuolinen kansa unohtui	52
5.3.8.2. Tiedotusvastuun uusjako ja lisäresurssit	53
5.3.8.3. Tiedotusvälineiltä odotetaan kiinnostavampia ja syvällisempiä juttuja	54
5.3.8.4. Toimittajat tekivät täplärapusta tähden	55
5.4. Rapurutto, jokirapu / täplärapu	57
5.4.1. Johdanto	57
5.4.2. Rapurutosta monenlaisia uskomuksia	58
5.4.3. Ruton lisäksi luonnossa tapahtunut muutoksia	59
5.4.4. Ongelmana luvattomat istutukset	61
5.5. Odotukset	63
5.5.1. Johdanto	63
5.5.2. Varovaisen toiveikkaat tulevaisuudennäkymät	64

5.5.2.1. Ravusta mökkiyrittäjän kesäkauden jatkaja	64
5.5.2.2. Oheistoimintaa, jalostamista ja bisnesosaamista	64
5.5.3. Rapuistutukset tuottavat pitkällä viiveellä	66
5.5.3.1. Hyvät saaliit odotuttavat jopa parikymmentä vuotta	66
5.5.3.2. Uusia kantoja suojellaan päättäväisesti	66
5.5.3.3. Istukkaiden alkuperä ei puhuta ravustajia	67
5.5.3.4. Julkinen rapuistutusten rahoitustuki	68
5.6. Miten alueen ravustusasiat on järjestetty ja kuinka ne tulisi järjestää?	70
5.6.1. Johdanto	70
5.6.2. Luonnonsuojelu nostattaa monenlaisia tunteita	70
5.6.2.1. Jokirapu norpan rinnalle	70
5.6.2.2. ”Vois’ satsata välillä rapuunkin”	71
5.6.3. Rahat uudistuksiin kalastuskorttivaroista	72
5.6.3.1. ”Rahan turvottamat osakaskunnat”	72
5.6.3.2. Osakaskunnat muutosten edessä	73
5.6.3.3. On aika avata ovet ravustukselle	74
5.6.3.4. Varajärvi ruton varalta	75
5.6.3.5. Odotukset uutta rapustrategiaa kohtaan	76
6. Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä	79
Kiitokset	82
Viitteet	82
Liitteet	

1. Johdanto

Suomen raputalouden kehityksessä erottuu kaksi vaihetta, kukoistuskausi ja rapuruttoaika, kaksi rapulajia, jokirapu (*Astacus astacus*) ja täplärapu (*Pacifastacus leniusculus*) sekä kaksi rapuruttotyyppiä, jokiravun- (As) ja täpläravun (Ps1) ruttotyypit. Suomen raputaloutta ohjaa Kalataloushallinnon Rapustrategia vuodelta 2000. Siinä maa on jaettu joki- ja täplärapualueiksi sekä ilmaistu tahtotila alkuperäisen jokiravun säilyttämisestä ja raputalouden kehittämisestä.

Hallinnon ohjaukseen ovat olleet tuloksekkaita. Ruton hävittämiä jokirapukantoja on palautettu ja rapusaalis on täpläravun runsastumisen myötä kasvanut. Kalataloushallinto on noudattanut strategiaa hyvin, eikä täpläravujen istutuslupia ole myönnetty täplärapualueen ulkopuolelle. Rapustrategia ei ole kuitenkaan kaikilta osin toiminut. Vesialueiden omistajat ja paikalliset asukkaat sekä kesämökkiläiset ovat edelleen kalastuslaista ja rapustrategiasta huolimatta siirtäneet täplärapuja omiin lähivesiinsä tai rannoilleen.

Koska täplärapu näyttää edelleen jatkavan levittäytymistään ihmisten avustuksella, on syytä kysyä, tulisiko kalatalousalan toimijoiden ohella kuulla ja analysoida tutkimuksellisin keinoin myös vedenomistajien, ranta- ja kesäasukkaiden ym. kansalaisten käsityksiä ja mielikuvia strategiaan liittyvistä näkökohdista. Mitkä ovat motiivit toimia säädösten ja ohjeiden vastaisesti? Eikö eri rapulajeja tunneta? Vai onko kysymys turhautumisesta jokirapukantojen hoidon tuloksettomuuteen, täplärapuun liittyvistä epärealistisista odotuksista, tietämättömyydestä vieraslajeihin liittyvistä riskeistä vai pelkästä kokeilunhalusta? Miten päästäisiin parempaan lopputulokseen?

Näihin kysymyksiin ryhdyttiin etsimään vastauksia uudella tavalla. Nähtiin, että kala- ja raputaloudellisen sekä luonnontieteellisen tiedon lisäksi tarvitaan ihmisten omaan päätöksentekoon liittyvää analyysiä. Sitä voidaan parhaiten tuottaa yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen menetelmillä. Menetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Alkuaan suunniteltua tutkimusasetelmaa, missä olisi ollut kolme raputaloudellisesti selvästi erilaista aluetta, täplärapusuomi (Häme), rajaseutu (Etelä-Savo) ja puhdas jokirapualue (Etelä-Lappi), ei voitu resurssipuutteen vuoksi toteuttaa. Kohdealueeksi valittiinkin yksin Etelä-Savo, joka on Kalataloushallinnon Rapustrategian joki- ja täplärapualueiden ns. rajaseutua. Etelä-Savon arvioitiin kuvastavan kohtuullisesti sekä täplärapu- että jokirapualueilla vallitsevia mielipiteitä, näkemyksiä ja odotuksia.

Teemahaastattelun tuloksia hyödynnettiin uuden strategian valmistelussa. Nykyinen Kalataloushallinnon Rapustrategia hyväksyttiin yli 10 vuotta sitten. Maa- ja metsätalousministeriön nimeämä työryhmä aloitti uuden strategian valmistelun vuonna 2011 ja työryhmän muistio kansalliseksi rapustrategiaksi valmistui vuoden 2012 lopussa.

Hanke toteutettiin Riista- ja Kalatalouden Tutkimuslaitoksessa yhteistyössä Jyväskylän yliopiston kanssa. Laajan teemahaastatteluosuuden toteutti ja raportoi HTM, toimittaja Liisa Tapanen. Hanketta tuki maa- ja metsätalousministeriö kalatalouden edistämisvaroista hankkeelle myöntämällään rahoituksella.

2. Etelä-Savon kala- ja raputalouden toimintaympäristö

2.1. Etelä-Savo ja sen vesistöt

Etelä-Savo ulottuu Mäntyharjun ja Ristiinan kunnista etelässä Pieksämäelle ja Heinävedelle Pohjoisessa ja Pertunmaan ja Kangasniemen kunnista lännessä Savonrannalle (vuodesta 2009 osa Savonlinnan kaupunkia) ja Punkaharjun kuntaan idässä. Järvien osuus Etelä-Savon pinta-alasta on poikkeuksellisen suuri, lähes neljännes, ja niiden vedenlaatu pääosin erinomainen tai hyvä. Saimaan osa-altaat muodostavat lähes 80 % ja Mäntyharjun reitin suuret järvet valtaosan muusta järviolasta. Saimaan suuria järviä ovat mm. Haukivesi, Pihlajavesi, Lietvesi, Luonteri, Yövesi ja Louhivesi, Väistöselkä-Utrasselkä, Enonvesi-Pyyvesi sekä Orivesi-Paasivesi ja Puruvesi, joiden läntiset osat luetaan kuuluviksi Etelä-Savoon. Kymijoen vesistöalueeseen kuuluvan Mäntyharjun reitin suuria keskusjärviä ovat Kyyvesi, Puula, Liekune-Ryökäsvesi, Vahvajärvi, Lahnavesi, Peruvesi, Pyhävesi, Kallavesi, Juolasvesi-Sarkavesi ja Vuohijärvi. Reittivesien pääaltaiden lisäksi pienempiä järviäkin maakunnassa on noin 8 500. Lukuisten järvien muodostaman suuren järvipinta-alan (4 701 km²) ja pitkän rantaviivan (34 000 km) vuoksi Etelä-Savossa on merkittäviä raputaloudellisia mahdollisuuksia, jotka ovat mm. leviämishistoriallisista syistä ja rapuruton vuoksi jääneet osin hyödyntämättä.

Kala- ja raputaloudelle Etelä-Savossa antaa leimaa suurten järvien osuus koko vesialasta. Useimmilla kalastusalueilla ja osakaskunnilla pääosa vesistä kuuluu suurjärviluokkaan, joihin kalastus ja kalavesien hoitokin painottuu. Tällöin pienvedet, joissa erityisesti jokiravulla on ja voisi olla merkitystä, jäävät vähemmälle huomiolle.

2.2. Alkuperäiset rapukannat ja rapujen kotiutusistutukset

Etelä-Savosta vain eteläisin osa on kuulunut jokiravun luontaiseen levinneisyysalueeseen, sillä lajin yhtenäisen levinneisyysalueen pohjoisraja kulki 1900-luvun alussa suunnilleen linjalla Kaskinen-Mikkeli-Lappeenranta. Myöhemmin rapuja on esiintynyt kotiutusistutusten ansiosta lähes koko maakunnassa. Erkamon ja Rajalan (2012) kokoamien tietojen mukaan Etelä-Savon vesiin oli istutettu vuoteen 1958 mennessä vain 23 931 rapua. Omatoimista rapujen siirtelyä, joka ei ole tullut viranomaisten tai maanviljelysseurojen tietoon lienee kuitenkin harrastettu jossain määrin jo 1800-luvulta lähtien. 1900-luvun alussa oli edellä mainitun luontaisen levinneisyysrajan pohjoispuolella rapukantoja mm. Puulassa Kangasniemen ympäristössä, Savonlinnan ja Rantasalmen Oravin seuduilla ja virtavesissä jopa Heinäveden Pilpankoskella ja Varkauden koskissa asti pohjoisessa (Järvi 1910).

Vuonna 2009 Etelä-Savon osakaskunnille tehdyn ravustusta ja rapusaalista koskevan tiedustelun vastaajista (147) 78 % ilmoitti kyseisessä järvessä olleen rapuja ennen viimeisimpiä istutuksia, mutta vain 6 % (98 vastauksesta) vastasi rapuja olleen jo 1940-luvulla tai aiemmin (Erkamo ym. 2011). Todennäköisesti osuus on kuitenkin aliarvio, sillä monet vastaajat eivät ikänsä vuoksi voineet muistaa tapahtumia ennen 1950-lukua. Useimmat osakaskuntien esimiehet arvioivat rapusaaliiden vesissään olleen parhaimpia 1950–1980 luvuilla. Keskimääräisten yksikkösaaliiden (106 vastausta) ilmoitettiin useimmiten (44 %) olleen parhaimmillaan 1-5 rapua/ mertayö ja lähes yhtä usein (42 %) enemmän kuin 5 rapua/ mertayö.

Vuosina 1989–2006 Etelä-Savon raputaloutta pyrittiin kehittämään istuttamalla 249 eri järveen ja jokeen yhteensä lähes puoli miljoonaa jokirapua (Erkamo ja Rajala 2012). Sysmän ja Mäntyharjun reittien suuriin järviin ja Saimaan eri osiin on istutettu luvallisesti myös täplärapua. Vuonna 2009

tehdyn istutusten tuloksellisuuskyselyn ja aikaisempien koeravustusten perusteella neljännekseen jokirapujen istutusvesistä on kehittynyt pyyntivahva kanta ja neljänneksessä on harva kanta, joka ei näytä kasvavan. Lisäksi 7 % istutusvesistä on kasvava kanta, joka ei ole ennättänyt kehittyä pyyntivahvaksi. Loput jokirapuistutuksista epäonnistuivat. Parhaiten istutukset olivat onnistuneet jokiravun osalta alle 500 ha järvissä. Jokirapuvesien saalispotentialiaali kuitenkin vielä kasvaa ja 15–20 vuoden kuluttua sen arvioitiin olevan 8-kertainen.

2.3. Rapurutto ja rapukuolemat

Vuosina 1893–1894 rutto tuhosi rapukannat Saimaan pääaltaalla Mikkelin ja Lappeenrannan välisellä alueella sekä joissakin Saimaaseen yhteydessä olleissa pienvesissä (Järvi 1910). Sen jälkeen ilmeisesti Saimaalta levinnyt rutto tuhosi rapukannat myös Mäntyharjun ympäristön suurista järvistä vuosina 1894–1895. Vuosien 1893–1895 ruttoepidemioiden leviämisestä pienvesiin ei ole tietoa. Raputautirekisterin (Mannonen ym. 2006) mukaan 1895 jälkeen ensimmäinen ruttohavainto ylempänä Etelä-Savossa on vuodelta 1910 Haukivedeltä. Vuosien 1910 ja 1960 väliseltä ajalta ruttohavaintoja on rekisterissä yhteensä 36 tapausta, mutta 1960-luvun alusta vuoteen 1986 Etelä-Savon ELY-keskuksen toimialueelta on tiedossa toista sataa todettua rapuruttotapausta tai ruton aiheuttamaksi arvioitua joukkokuolemaa. Niistä peräti 72 ajoittui 1960-luvulle. Saman rekisterin mukaan vuosina 1987–2006 rekisteröityjen ruttohavaintojen määrä oli edeltäviin vuosikymmeniin verrattuna vähäinen, vain 26 tapausta 20 vuoden aikana.

Suurimmaksi syyksi jokirapuistutusten epäonnistumiseen on arvioitu rapurutto (Erkamo & Rajala 2012). Rapurutto saattaa esiintyä piilevänä jokirapukannassa, jolloin kanta ei pääse kehittymään pyyntivahvaksi tai jos kanta tihentyy, rutto puhkeaa akuutiksi. Eräessä Etelä-Savossa sijaitsevassa järvessä rapuruton esiintyvyys jokiravuissa oli 22 % ja järven kanta pysyi erittäin harvana (alle 1 rapu/mertayö) (Viljamaa-Dirks ym. 2012). Etenkin suurissa vesistöissä tämä piileväksi jäävä rapurutto saattaa olla syy jokirapukantojen heikkoudelle.

2.4. Etelä-Savon täplärapuesiintymät

Luonnoksessa Suomen rapustrategiaksi (Kirjavainen 1989) ja myöhemmin ”Kalataloushallinnon rapustrategiassa” (TE-keskusten työryhmä 2000) määriteltiin täpläravun kotiutukseen sallittu alue ja kotiutuksessa noudatettavat periaatteet. Tavoitteena oli täpläravun hallittu kotiuttaminen siten, että rapuvesien tuotto paranee ja samalla jokiravun elintila turvataan. Strategian mukaan täplärapujen istuttaminen on Etelä-Savossa ollut sallittua vain muutamissa Mäntyharjun reitin vesissä, joihin oli tehty täplärapujen koeistutuksia jo aiemmin, sekä vuoden 2000 jälkeen koko Sysmän reitillä. 2000-luvulla on kuitenkin paljastunut lukuisia luvattomia täplärapuistutuksia mm. Mäntyharjun reitin suurilla järvillä sekä Saimaan selkävesillä. Käytännössä näiden reittivesien keskusjärvet ovatkin vähän kerrallaan muuttumassa täplärapuvesiksi ja jokirapuihin perustuvaa raputaloutta voidaan jatkossa harjoittaa vain keskusjärvien yläpuolisissa sivuvesistöissä. Valtaosassa reittivesien keskusjärviä ei ole ollut tuottavia jokirapukantoja miesmuistiin, Mikkelin yläpuolella tuskin lainkaan, joten niiden osalta menetetty jokiraputuotanto ei liene suuri. Täplärapujen läsnäolo reittivesissä kasvattanee kuitenkin ajan myötä täplärapujen ja ruton leviämiskäyttäjä myös latvavesiin.

Osakaskuntien edustajille tehdyn kyselyn mukaan Etelä-Savon täplärapuvesissä oli ollut aiempi jokirapukanta 78 % tapauksista eli yhtä usein kuin jokirapujen istutusvesissäkin (Erkamo & Rajala

2012). Täplärapuvesistä 51 % oli yli 500 ha järviä. Vastaava osuus jokirapujen seurantavesissä oli 31 %. Täplärapukantojen ikä tutkimusvesistöissä ensihavainnosta vuoteen 2010 oli 2-20 vuotta, keskimäärin 10 vuotta. Täplärapuvesissä, joista yksikkösaalistietoja ilmoitettiin, oli yksikkösaalis keskimäärin 5,90, selvästi korkeampi kuin jokirapujen seurantavesissä (1,45 rapua/mertayö). Toisaalta useista kohteista ei ilmoitettu yksikkösaalista, koska kannat olivat niin heikkoja ettei pyyntiä ollut. Täplärapukannat ovat Etelä-Savossa niin nuoria, että saalispotentialin voi arvioida kasvavan parinkymmenen vuoden kuluessa jopa 15–30 -kertaiseksi vuoden 2009 tilanteeseen verrattuna.

2.5. Ravustuksen luonne Etelä-Savossa

Vuonna 2009 Etelä-Savon läänin osakaskuntien esimiehille tehdyn ravustustiedustelun perusteella jokirapujen pyyntiä on Etelä-Savossa pääasiassa pienillä ja keskisuurilla latvavesillä (Erkamo ym. 2011). Myös suurilla järvillä on pyyntiä joillakin ranta-alueilla, mutta laaja-alainen ja mittava ravustus on harvinaista. Luvattomien täplärapuistutusten vuoksi paikallisetkin jokirapukannat hävinnevät keskusjärvistä ajan myötä.

Vuosia 1986 ja 1997 koskevien valtakunnallisten vapaa-ajankalastustiedustelujen mukaan Etelä-Savon rapusaalisarviot olivat 405 000 ja 307 000 rapua (taulukko 1) (Savolainen ym. 2012). Niiden jälkeen on ainoastaan vuonna 2009 tehty riittävään otokseen perustuva alueellinen saalisarvio, joten on vaikea arvioida Etelä-Savon tämänhetkistä saalistrendiä. Pieniin otoksiin perustuvien saalistiedustelujen perusteella saalis vaikuttaisi pikemmin laskeneen kuin kasvaneen vuoden 1997 jälkeen. Vuonna 2009 tilastoitiin ensimmäiset täplärapusaaliit Etelä-Savon alueelta. Vuonna 2010 täplärapusaaliissa oli havaittavissa kasvua, joskin tilasto sisältää huomattavaa epävarmuutta, joten arvailut kasvavista saaliista ovat vielä ennenaikaisia (taulukko 1). 1990-luvun mittavien jokirapuistutusten saalisvaikutus on vielä vähäinen. Vuonna 2009 tehdyn tiedustelun perusteella valtaosa syntyneistä jokirapukannoista on vasta viime vuosina saavuttanut pyyntitiheyden istutuspaikkojen lähialueilla tai pienimmissä vesissä yleensä jo koko järven tai joen alueella. Useimmissa vesissä istutetun kannan levittäytyminen ja tihentyminen jatkuvat vielä pitkään, joten istutusten täysimääräistä saalisvaikutusta jouduttaneen odottamaan ainakin 10 vuotta. Vuoden 2010 rapusaalis tiedustelun perusteella olikin yksinomaan täplärapua. Tässä on kyse kuitenkin sattumasta, koska kyselyyn vastanneisiin ei ole osunut jokirapuja saaneita.

Taulukko 1. Vapaa-ajankalastajien rapusaaliit (1000 yksilöä) Etelä-Savon ELY-keskuksen alueella 1986 lukien. Vuosien 2001, 2006, 2008 ja 2009 saaliissa jokirapu (JR) ja täplärapu (TR) on esitetty lajeittain. Tähdellä merkittyjen saaliiden variaatiokerroin on yli 50 %, mikä kuvaa sitä, että saalisarviot sisältävät paljon tilastollista epätarkkuutta.

ELY-keskus	1986	1997	2001			2004	2006			2008			2009			2010		
	yht.	yht.	JR	TR	yht.	yht.	JR	TR	yht.	JR	TR	yht.	JR	TR	yht.	JR	TR	yht.
Etelä-Savo	405	307	72 *	0 *	72 *	126 *	7 *	-	7 *	32 *	-	32 *	59	134	193	-	1281 *	1281

Erkamon ym. (2011) vuotta 2009 koskevan tiedustelun perusteella osakaskunnat eivät pääsääntöisesti myönnä lupia ulkopuolisten ravustukseen, vaikka se voisi tuoda merkittäviäkin lupatuloja. Etelä-Savon rapuruttohistorian valossa vallitseva käytäntö on perusteltu. Lisääntyvä pyytäjien määrä todennäköisesti lisää rapuruttoriskiä ja jokirapukantojen palauttaminen ruton jälkeen on osoittautunut usein vaikeaksi. Viime vuosina jokirapujen ravustaja- ja vähittäishinnat ovat olleet noin kaksinkertaiset täplärapuista saatuun hintaan verrattuna, joten vähäisemmätkin saaliit pienvesiltä voivat tuottaa merkittäviä sivutuloja paikallisille kalavesien omistajille ja muille

ravustajille. Toisaalta jokirapujenkin menekki on ajoittain tyrehtynyt täplärapusaaliiden runsastuttua lähialueilla Etelä-Suomessa, joten aivan itsestään selviä korkeat myyntihinnat eivät tule olemaan. Monilla maakunnan isoista järvistä tavataan paikallisia täplärapukantoja. Niiden saaliit ovat aivan viimeaikoina kasvaneet ja maakunnan raputalouden kannalta saaliit voivat paikoitellen olla jo merkittäviä.

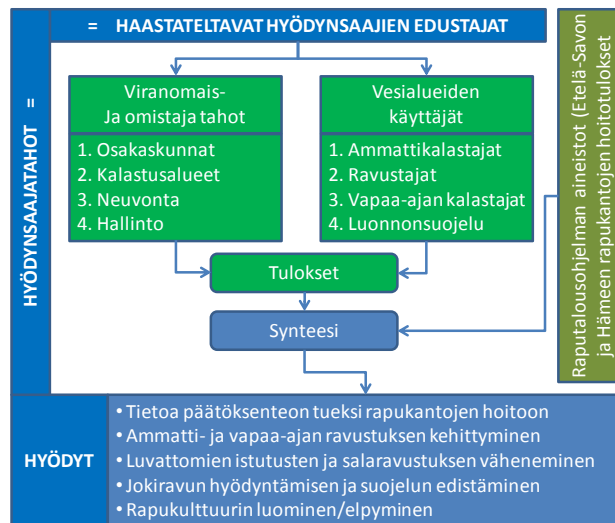

Kuva 1. Perinteistä ravustusta Savossa; puuveneet, mutta modernit merrat. (Kuva: Liisa Tapanen/Soisalon Seutu)

3. Hankkeen tausta

3.1. Tarkoitus

Hankkeen tarkoituksena on tuottaa uutta tietoa kala- ja raputalouden toimijoiden päätösten tueksi. Yhteiskuntatieteellisestä näkökulmasta selvitetään sitä, miten eri toimijat ja asianosaiset (engl. stakeholders) kokevat kalataloushallinnon valmisteleman rapustrategian ja oman roolinsa ja vastuunsa sen toteuttajana. Alkuaan suunniteltua tutkimusasetelmaa, missä olisi ollut kolme raputaloudellisesti selvästi erilaista aluetta, täplärapusuomi (Häme), rajaseutu, jolla molempia lajeja esiintyy (Etelä-Savo) ja puhdas jokirapualue (Etelä-Lappi), ei voitu resurssipuutteen vuoksi toteuttaa. Etelä-Savon arvioitiin kuvastavan sekä täplärapu- että jokirapualueilla vallitsevia näkemyksiä ja odotuksia. Samalla testattiin menetelmän toimivuutta ja hyväksyttävyyttä sekä tulosten käyttökelpoisuutta tämän tyyppisessä tutkimuksessa. Hankkeen yleinen rakenne, aineistolähteet ja hyödynsaajat on tiivistetty kuvassa 2.

Kuva 2. Hankkeen kaavamainen rakenne, tärkeimmät toimijat (aineistolähteet), hyödyn saajat ja hyödyt.

Hankkeen arvioitiin hyödyttävän raputalouden toimijoita rapukantojen hoitotyössä ja sitä kautta edistävän myös ammatti- ja vapaa-ajan ravustuksen kehittymistä, jokiravun hyödyntämistä ja suojelua, rapukulttuurin elpymistä tai luomista sekä vähentävän luvattomia istutuksia ja salaravustusta.

Tutkimuksen aineisto kerättiin pääasiassa teemahaastattelulla. Raputaloutta kuvaavat taustatiedot kerättiin useista sekä kirjallisista että asiakirjalähteistä ja myös haastatteleamalla vesialueiden omistajatahoja. Teemahaastateltavat tahot on mainittu kaavion (kuva1) keskellä vihreissä laatikoissa. Haastateltavien valintaa näistä kahdesta ryhmästä (viranomais- ja omistajatahot ja vesialueiden käyttäjät) on esitelty tarkemmin jäljempänä kappaleessa 4.3.

3.2. Tavoitteet

Hankkeen suunnitelmaan kirjattiin kaksi päätavoitetta:

1. Selvitetään vastakkainasetteluja ihmisten mielissä rajapinta-alueella, missä toisen vesissä on menestyviä täplärapukantoja, mutta lähialueella, hallinnon asettaman strategiarajan vastakkaisella puolella, on pyritty hoitamaan jokirapukantoja useinkin täplärapua selvästi heikommin tuloksin.

2. Kohdealueilta kootut rapuja ja raputaloutta koskevat biologiset, ekologiset ja taloudelliset tausta-aineistot yhdistetään edellä saatuihin tuloksiin näkemysten ja johtopäätösten realistisuuden mittaamiseksi.

Päätavoitteita toteutettiin:

Tavoitekohtaan 1 haettiin vastauksia teemahaastattelumenetelmällä. Teemahaastattelu menetelmäkuvauksineen ja sen laajat tulokset pohdintoineen ja johtopäätöksineen muodostavat pääosan hankkeessa tehdystä työstä ja koko tutkimuksen annista.

Tavoitekohdassa 2 mainittua Etelä-Savon raputalouden tilaa kuvaava tausta-aineisto on esitelty edellä raportin alussa ja kohdealueet tarkemmin kappaleessa 4.3. Haastattelijat on nostanut siitä raporttiin pohdittavaksi niitä taustatekijöitä, jotka ovat nousseet esille haastattelussa tai mikäli taustatekijät ovat tavalla tai toisella näkyneet eroina haastateltavien ajatuksissa, asenteissa tai näkemyksissä.

3.3. Tutkimuksen kuusi teemaa

Tutkimuksen perustaksi ja tavoitteiden toteuttamiseksi hahmoteltiin kuusi aiheeseen liittyvää teemaa, joiden pohjalta teemahaastattelut aihealueittain ja kysymyksineen suunniteltiin. Itse haastattelussa teemat ohjasivat haastattelun kulkua. Tutkimuksen kuusi teemaa olivat seuraavat:

- Varhaisempi ravun esiintymis- ja ravustushistoria
- Rapustrategia ja sen tunnettuus
- Rapustrategiasta tiedottaminen
- Odotukset
- Miten alueen ravustusasiat on järjestetty ja kuinka ne tulisi järjestää?
- Rapurutto, jokirapu/täplärapu

Alkuaan teemoja oli viisi, mutta haastattelujen edetessä puhe tiedottamisesta nousi tärkeänä asiana esille ja se nostettiin omaksi teemakseen. Haastattelussa teema ”Rapurutto, jokirapu/täplärapu” jätettiin viimeiseksi, koska arveltiin, että sen herättämät mielikuvat ja tunteet saattaisivat häiritä haastateltavien keskittymistä muiden teema-alueiden käsittelyyn. Tulososassa kyseinen teema on luettavuuden vuoksi nostettu neljänneksi tiedottamisteeman jälkeen. Teemaotsikoista sovittaessa päätettiin, että haastattelijaa pyydetään raportoimaan haastattelun tulokset teemaotsikoittain.

4. Tutkimusmenetelmät ja -aineisto

4.1. Näkymiä ihmisten arkikokemukseen

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, joka Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2008) teoksessa määritellään lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuodoksi. Sitä käytetään usein kvalitatiivisessa kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, mutta tutkijoiden mukaan se on käyttökelpoinen menetelmä myös kvantitatiivisen aineiston keräämisessä. (Hirsjärvi ym. 2008, 203.) Hirsjärvi ja Hurme (1988) kuvaavat teemahaastattelua haastatteluksi, jossa ”korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista”. Lähtökohtana on näkemys, jonka mukaan ihmisten ”yhteisten ja jokapäiväisten” kokemusten tutkiminen on mahdollista. Teemahaastattelussa keskustelun pohjana ovat haastatteluaihe ja siihen liittyvät teemat. Suurin teemahaastattelun ja strukturoidun haastattelun välinen ero on tavassa kysyä: teemahaastattelusta puuttuvat strukturoidulle haastattelulle tunnusomaiset, tarkkaan muotoillut kysymykset. (Hirsjärvi & Hurme 1988, 36.) Avoin haastattelu on strukturoimaton. Siinä keskustelu velloo vapaasti jonkin haastattelijan antaman ja ehkä haastattelun aikana muuttuneen aiheen tai aihealueen ympärillä (Hirsjärvi ym. 2008, 203, 204).

Strukturoidussa haastattelussa kysymykset ja vastaukset annetaan valmiina, mutta teemahaastattelussa vastaaja miettii vastauksensa itse. (esim. Eskola & Suoranta 1999, 87, 89). Keskustelu voi nostaa esiin jopa sellaisia teemoja, joita haastattelua suunnittelevat eivät ole osanneet ennakoida. Teemahaastattelun haittoihin kuuluu sen kallis hinta (Hirsjärvi & Hurme 1988, 15).

”Teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä siksi, että haastattelun aihepiirit, teema-alueet, ovat tiedossa. (---) Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. (---) Teemahaastattelu on systemaattista tiedonhankintaa, tutkimushaastattelua.” (Hirsjärvi & Hurme 1988, 26, 27, 36.)

Näkemyks, jonka mukaan haastattelua voidaan verrata ennakkoon päätetyllä tarkoituksella varustettuun keskusteluun, on Hirsjärven ja Hurmeen (1988) arvion mukaan yksinkertaisin määritelmä haastattelusta. Haastattelussa ja tavallisessa keskustelussa onkin samoja piirteitä, esimerkiksi se, että keskustelijoiden välillä on suora kielellinen ja ei-kielellinen vuorovaikutus. Siksi suusanallisen viestin lisäksi asetelmassa välittyy myös muun muassa asenteita ja tunteita. Vapaan arkikeskustelun ja haastattelun välillä on kuitenkin useita eroja. Ensinnäkin haastattelua ohjaa haastattelija, eli se ei ole keskustelun tavoin tasa-arvoista. Haastattelu on myös päämäärähakuista ja kuten aiemmin todettiin, ennalta määrättyä tehtävää toteuttavaa. Ja toisin kuin vapaassa keskustelussa, haastateltava ei osallistu haastatteluun spontaanisti, vaan hänet on pyydetty siihen mukaan. (Hirsjärvi & Hurme 1988, 25, 27.)

Haastattelun kielellinen ja ei-kielellinen vuorovaikutus antaa Hirsjärven ja Hurmeen (1988) mukaan tutkijalle poikkeuksellisen mahdollisuuden käyttää samanaikaisesti kahta tutkimustapaa: sekä johtaa keskustelua että tehdä havaintoja haastateltavasta. Tämä avaa haastattelijalle ”inhimillisen käyttäytymisen ehkä vaikeimmin tutkittavia ilmiöitä”, joista edellä mainittujen asenteiden ja tunteiden lisäksi voidaan mainita muun muassa tietoisuus, aikomukset, ihanteet ja elämykset. Lisäksi teemahaastattelu, joka toteutetaan yhdessä haastattelijan kanssa, tarjoaa lomakehaastattelua paremmat mahdollisuudet motivoida henkilöitä vastaamaan ja pohtimaan tutkimuksen esiin tuomia asioita. Kieltäytymisprosentti onkin teemahaastatteluissa pienempi kuin lomakehaastatteluissa, mikä kirjoittajien mielestä saattaa edellä sanotun lisäksi johtua siitä, että useasta suunnasta tarjottavien lomakkeiden vastapainoksi teemahaastattelu tarjoaa vastaajille piristävää vaihtelua. Haastateltavan motivoitumista ja ”heittäytymistä” edesauttaa periaate, jonka mukaan hänen on voitava luottaa siihen, että annettuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti. (Hirsjärvi & Hurme 1988, 7, 14, 15, 27.)

4.2. Runsas, haasteellinen ja mielenkiintoinen aineisto

Hirsjärven ja Hurmeen (1988) teoksessa painotetaan, että teemahaastattelun avulla koottu aineisto on yleensä runsas ja sen analysointi haasteellista. Vaativan työn vastapainoksi aineiston käsittely on yleensä kuitenkin palkitsevaa, sillä ihmisten puheet heijastavat ”inhimillisen elämän rajatonta monivivahteisuutta” ja haastattelu on saattanut viedä ”todella lähelle empiriaa”.

”Monesti tutkija viettää viikkoja, usein jopa kuukausia, yrittäessään luoda järjestystä ilmiöihin ja yrittäessään ymmärtää ja tulkita oikein tutkittavaa kokonaisuutta. Päätettyään intensiivisen haastatteluvaiheen, tutkija saattaa tarvita jopa yhden kuukauden lukeakseen vain orientoitumismielessä muistiinpanojaan tai haastattelukertomuksia, pohtiakseen ilmiöitä tai levätäkkeen ennen vaikean data-analyysin alkua. Tämä seikka unohdetaan usein.” (Hirsjärvi & Hurme 1988, 108)

Nauhoitetut haastattelut joko kirjoitetaan puhtaaksi (litterointi) tai tietoja kerätään suoraan nauhalta. Myös puhtaaksikirjoituksesta, esimerkiksi toiston tarkkuudesta, on erilaisia versioita. Rapuhaastattelussa puheet kirjoitettiin sanasta sanaan kuitenkin pitäytyen kielelliseen ilmaukseen. Hirsjärvi ja Hurme (1988) toteavat, että nauhamateriaalin käsittely on aina jonkinlaista sisällönanalyysiä. Myös analyysitapoja on useita. Sisällönanalyysiä ohjaavat ”työn suunnitteluvaiheessa keskeisiksi havaitut käsitteet ja silloin alustavasti asetetut hypoteesit”. Hypoteeseja syntyy myös haastattelun aikana. Tarkastelussa käytettävät muuttujat nousevat käsitteiden ja hypoteesien pohjalta. (Hirsjärvi & Hurme 1988, 109, 114, 115, 116.)

Rapuhaastattelun aihe oli ”Kuinka hallita rapuistutuksia – kysytään ravustajilta”. Haastattelua ohjasi kuusi otsikosta johdettua teemaa. Haastatteluja oli 17 ja kukin niistä kesti keskimäärin kaksi tuntia. Nauhoitetut haastattelut litteroitiin ja ne tuottivat yhteensä noin 550 sivua kirjoitettua tekstiä. Haastattelija koodasi, analysoi, tulkitsi ja kokosi tulokset jäljempänä olevaksi raportiksi. Teemahaastattelua täydensivät monivalinta- ja vaihtoehtokysymykset. Haastattelussa on hyödynnetty yhteiskuntatieteistä ja hallinto-oikeudesta nousevia kysymyksenasetteluja sekä tulkintoja. Lisäksi on käytetty rapututkijoiden tuottamaa luonnontieteellistä tietoa.

4.3. Haastateltavien valinta

Haastateltaviksi pyrittiin saamaan Etelä-Savon alueelta vesistön ja kalatalouden parissa toimivia tahoja eri tasoilta kalatalouden aluehallinnosta kalastajiin ja ravustajiin. Kuvassa 2 haastateltavat ryhmät on sijoitettu hankkeen kaavioon. Haastatteluryhmiä saatiin tämän pohjalta seuraavat kolme.:

- Päättökentekijäryhmä: Kalatalouden aluehallinto on päättökentekijä ja lupaviranomainen, kalatalousneuvonta päätösasioiden taustalla sekä usein hakija ja valmistelija, ja kalastusalue yhteinen laajempia vesialueita käsittelevä toimielin ja käytön suunnittelija.
- Osakaskunnat: Osakaskunnan osakkaat ovat yhteisten vesialueiden omistajia. Osakaskunta on tärkein käytännön kala- ja rapuvesien hoitaja, ja samalla päättökentekijä osakaskunnan vesiin liittyvissä toimenpiteissä. Osakaskuntien tulee tuntee vesialueidensa käyttö ja tavoitteet ollakseen toimivia. Siksi se on haastattelujen kannalta hyvin tärkeä ryhmä.
- Hyödyntäjäryhmä: Vesialueita ja niiden kala- ja rapuvaroja hyödyntävät ryhmät ovat joko ammatti- tai virkistyskalastajia, matkailuyrityksiä, ravustajia tai luontoharrastajia. (kuva 2)

Lisäksi haastateltavia haettiin rapukannaltaan ja -historialtaan erilaisilta kohdealueilta. Kohdealueella tarkoitetaan ensisijaisesti kalastusalueutta tai sitä pienempää vesialuekokonaisuutta, mahdollisesti vain yhtä järveä tai jokea. Kohdealueet jaettiin tämän perusteella raputaustaltaan viiteen erilaiseen ryhmään:

- ravuton alue (ei rapuja lainkaan tai vain hajahavaintoja);
- onnistunut jokiravun kotiutus- tai palautusistutus (ravustettava kanta);
- tuloksettomaksi osoittautunut istutus (ei rapuja tai vain hajahavaintoja);
- luvallinen täplärapuistutus, tuloksena hyödynnettävä täplärapukanta;
- luvaton täpläravun kotiuttaminen tai ilmaantuminen vesialueelle (ravustettava kanta).

Edellä esiteltyjen perusteiden toteuttamiseksi tutkimukseen jouduttiin etsimään poikkeuksellisen laaja haastateltavien joukko (17). Haastateltavat olivat suhteellisen aktiivisia ja asiasta kiinnostuneita henkilöitä. Haastateltavia valittaessa huomioitiin taustaltaan erilaiset kohdealueet. Kalastusalueiden edustajat olivat pääsääntöisesti puheenjohtajia, myös osakaskuntia edustavat. Ravustajia edustavat ravustivat omaan käyttöön tai ansiotarkoituksessa. Vapaa-ajankalastajat saattoivat myös ravustaa tai yksinomaan kalastaa. Kaikki haastateltavat olivat miehiä.

Haastateltavien valinnoissa hyödynnettiin Riista- ja Kalatalouden Tutkimuslaitoksen Etelä-Savon tietokantoja, sekä vuonna 2009 Etelä-Savon osakaskunnille tehtyä, ravustusta ja rapusaalista koskevaa, tiedustelua (Erkamo ym 2011). Lisäksi Etelä-Savon ELY-keskuksesta hankittiin tietoa potentiaalisista kohteista. Kalatalousneuvonnan ihmisten paikallistuntemusta hyödynnettiin vasta talven ja kevään 2012 aikana sen jälkeen, kun teemahaastattelija oli käynyt ensin haastattelemassa heidät. Menettelyllä pyrittiin varmistamaan kalatalousneuvonnan edustajien neutraalius ja valmistautumattomuus ennen teemahaastattelijan käyntiä.

Lähtökohtana oli, että kohdealueen raputilanteesta on jo olemassa merkittävästi taustatietoa RKTL:n Raputalousohjelman aineistoissa. Mikäli näin ei jollakin alueella ollut, jouduttiin taustatietoja kartoittamaan osakaskunnalta ja/tai kalastusalueelta dokumenteista sekä haastattelemalla. Taustadokumentteina tietojen hankinnassa käytettiin RKTL:n omien tietokantojen lisäksi kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmia ja Etelä-Savon ELY-keskuksen sekä kalatalousyksikön että ympäristötoimialan materiaaleja, kohdealueita koskevia lupa- ja päätösasiakirjoja, ympäristöhallinnon Hertta tietokantaa ym.

4.4. Teemahaastattelun toteutus

Haastattelu toteutettiin kahdessa osassa. Marraskuussa 2011 haastateltiin päätöksentekijäryhmän edustajat, osakaskunta- ja ns. hyödyntäjäryhmän edustajat kesä-/heinäkuussa 2012. Haastateltavien ehdoilla lukkoon lyödyt tapaamisaikataulut sovittiin puhelimitse. Puhelujen välityksellä haastattelija loi ensimmäisen kontaktin haastateltaviin, eli yhteydenotot toimivat alustavina johdatteluina itse haastatteluun. Haastateltaville lähetettiin haastattelun teemaotsikot viikkoa ennen haastattelua. Noin kahden tunnin keskustelut nauhoitettiin ja keskustelijat olivat tuon ajan kahdestaan. Kyselylomakkeet täytettiin haastattelun lopuksi haastattelijan läsnä ollessa.

Haastatteluilmapiiri oli alusta alkaen erittäin hyvä. Kukaan mukaan pyydytyistä ei kieltäytynyt, ellei syynä ollut ulkomaanmatkaan tai muuttokuorman purkamiseen verrattava syy. Näissäkin tapauksissa henkilö yritti järjestää tapaamisen kiireistään ja esteistään huolimatta.

5. Teemahaastattelun tulokset

5.1. Varhaisempi ravun esiintymis- ja ravustushistoria

5.1.1. Johdanto

Tässä teemassa käsitellään ravunkäyttökulttuuria, rapukauppaa ja sen merkitystä sekä rapuruttoon liittyvää historiaa. Haastattelun ensimmäiset kysymykset kuuluivat haastattelutilanteen lämmittelyvaiheeseen, joten keskustelu alkoi johdattelevasti haastateltavan henkilökohtaisista rapukokemuksista. Keskusteluissa kuvattiin haastateltavan, hänen perheensä ja sukunsa suhdetta rapuun ennen ja nyt. Ravustus-, kasvatusta- ja istutuskokemukset tulivat kerratuiksi parhaassa tapauksessa neljän sukupolven ajalta. Rapukulttuuria ja rapuun kohdistuvia asenteita valaistiin myös kotikylän ja joskus maakunnankin tasolla.

Vakaviltakaan aiheilta ei vältytty, sillä jokainen haastateltava tiesi rapurutosta. Rapukantojen häviäminen oli koskettanut suoraan tai välillisesti heitä kaikkia. Joiltain se oli lopettanut mieluisan harrastuksen, joiltain taas katkaissut juuri heidän kohdallaan suvussa pitkäänkin jatkuneen ravustusperinteen. Harrastusmahdollisuuden loppuminen ei kuitenkaan ollut mitään sen tosiasian rinnalla, että monet useasta suunnasta ansionsa keräävät maaseudun asukkaat olivat menettäneet tärkeän tulolähteen. Heitä oli haastateltavienkin joukossa, sillä Etelä-Savossa rapu on aina ymmärretty lähinnä myyntituotteeksi. Kyläteitä reunustavat autiot talot jatkoivat tarinaa siitä mihin isännät jäivät.

”Etkö sinä huomannut tullessasi, miten monta mökkiä on tien varressa tyhjillään?”

Koska vanhin haastateltava oli syntynyt 1940-luvulla, keskusteluissa läpikäyty alueen ravunmyyntihistoria rajautui 1950-luvulta tähän päivään. Mainitsemisen arvoiset raputulot edellyttävät tuottoisia rapujärviä ja sellaisia oli tämänkertaisten jututettavien ulottuvilla vain muutamalla. Siksi puhe ravunmyynnistä koski yleensä aikaa vuosikymmeniä sitten.

5.1.2. Ravunkäyttökulttuuri

5.1.2.1. Lapsena opittu säilyy läpi elämän

Jokaisella haastateltavalla oli ollut jossain elämänsä vaiheessa jonkinlainen yhteys rapuun. Haastattelussa käyty keskustelut vahvistivat, että lapsuus on otollista aikaa läpi elämän säilyvien perinteiden omaksumiselle. Jos kontakti savolaisen mittapuun mukaan eksoottiseen äyriäiseen oli saatu jo lapsena tai nuorukaisena, sen oli kyennyt katkaisemaan vain rutto tai selittämättömäksi jäänyt, lähijärvet ravuista tyhjentänyt muu tekijä. Markku T. Hyyppä (2011) onkin todennut, että vapaa-ajan sosiaalinen osallistuminen ja kulttuurin harrastaminen kuuluvat ihmisen pysyviin ominaisuuksiin. ”Nuorena omaksuttu yhteisöllisyyden ja harrastamisen palo säilyy läpi elämän”, hän sanoo. (Hyyppä 2011, 15.) Myös RKTL:n kyselytutkimus vahvistaa tuloksen. Sen mukaan ravun ruokapöytänsä kelpuuttavista suomalaisista selvä enemmistö, noin 60 prosenttia, oli syönyt rapuja jo lapsena, noin kolmannes heistä jo alle kymmenvuotiaina (Savolainen ym. 2013).

Haastateltavat kaivoivat mielellään esiin lapsuus- ja nuoruusaikaiset rapumuistonsa. Lapsena syntynyt kytkentä rapuun oli useimmiten saatu isien perintönä, jolloin muistojen tärkeyttä lisäsivät niihin keskeisesti sisältyvät isien ja ukkien roolit. Rapumuistojen kertominen oli näille miehille erityisen mieluisaa. Lapsuuden- ja nuoruudenaikainen ravustus oli selvästi ollut myönteinen,

lähtemättömästi mieleen painunut kokemus. Selvästikin näiden miesten ravustukseen olivat alusta asti liittyneet sekä yhteisöllisyys että arvossa pidettyjen aikuisten jäljittely.¹

Kylien puskaradiot kuljettivat tietoa hyvistä raputuloista sellaisillekin lapsille, joiden kotona ei ravustettu. Innostus saattoi herätä samanikäisten serkusten tai kavereiden keskeisinä kokeiluina. Myös heidän kertomuksensa ja tapansa muistella asiaa antoi vaikutelman, että ravustus oli rikastuttanut heidän lapsuuttaan muutenkin kuin rahallisesti. Heilläkin ravustus oli ollut alusta asti serkkujen tai kavereiden kanssa toimimista.

Haastateltavien keski-ikästä johtuen heidän 1950–1970 luvuille rajoittuvissa lapsuus- ja nuoruusmuistoissaan elää vain jokirapu, sillä täplärapu tuotiin Suomeen vasta vuonna 1967 ja laajemmat istutuksen alkoivat 1980-luvun lopulla (Pursiainen 2012).

Haastattelun innokkaimmat ravun puolestapuhujat valikoituivat hekin lapsena tai nuorena rapuun kiinnittyneiden joukosta. Innokkuuden mittarina voidaan pitää toimenpiteitä, joihin ravustajat olivat vuosien saatossa olleet valmiita joko pelastaakseen jokiravun tai saadakseen täpläravun maakuntaan. Lapsesta ravun tunteneilla olikin eniten sanottavaa, sillä heillä saattoi olla reilusti yli puolen vuosisadan verran kokemusta niin ravustamisesta, ravun myynnistä kuin istuttamisesta. Suurin osa heistä piti tärkeänä jokiravun säilymistä, mutta oli niitäkin, jotka olivat valmiita ottamaan ”rapua kun rapua”.

5.1.2.2. ”Niitä pärekorilla kannettiin sieltä”

lökkäämpien ravustajien tarinat ulottuivat aina 1940-luvulle. Sinne sijoittuivat myös entisen jokirapujärven rannalla sijaitsevassa kotitalossaan ikänsä asuneen isännän muistot, jotka kiinnittyivät isän ravustukseen. Suvun rapuperinteet katkesivat tämänkin puhujan kohdalla rapujen häviämiseen.

Isänsä ravustushistorian perusteella mies arvioi, että hänen kotijärvensä ravut hävisivät 1950-luvun alkupuolella. Tuohon aikaan jokirapujen joukkokuolemat selitettiin aina rutolla.

”Mulla on semmonen käsitys, että sitten se rapukanta katos. Että siihen aikaan (---) näki rapuja tuossa uimareissulla taikka ravun rannassa. Mutta sitten ei niitä oo ollu. (---) Koska isä kuoli -63, ja kyllä hän varmasti olis sitä jatkanut jos niitä olis ollu, mutta en muista, että hän olis enää sillon 50-luvulla ravustanu.”

Useimpien varhaisimmat muistot juonsivat aikaan, jolloin jokirapua nostettiin ”pärekorittain” ja ravun myynti oli merkittävä tulolähde. Heidän kertomuksensa todistavat, että vielä 1950-luvulla rapuja oli joissain maakunnan järvissä todella paljon. Ellei välittäjää ollut, ravustaja saattoi myydä tuotteen suoraan esimerkiksi lähikaupungin hotelliin. Helsinkiin saaliit saatettiin toimittaa linja-auton rahtitavarana. Jos käytävissä oli välittäjä, hän helpotti viljelijöiden ravustusurakkaa hoitamalla yhteydet ostajiin. Jotkut haastateltavat kaipasivat välittäjiä myös nykyajan rapukauppaan, pitivät heitä jopa yhtenä kaupan lisääntymisen ja nykyaikaistumisen edellytyksenä.

”Silloin, sanotaan jo tuolla 1950-luvun lopulla, kun minä rupesin (---) Nää joet kaikki oli täynnä ja sieltä tuotiin oikein pyykkikopalla, vanhan kansan pärekopalla kannettiin sieltä niitä”.

Monet miehen ikään ehtineet ravustajat olivat nähneet niin jokiravun kulta-ajat kuin sen tuhonkin. Joissain tapauksissa perheen rapuhistoria ylitti 100 vuoden rajan.

¹ Kasvatustieteilijät puhuvat lapsen ja nuoren kehitykseen kuuluvasta mallioppimisesta. Siinä lapsi muun muassa samaistuu myönteisinä kokemiinsa aikuisiin ja jäljittelee heidän toimiaan (esim. Hirsjärvi, 1983, 112, Bandura 1997).

”Siis sitä historiaahan on. Isä on varmaan ruvennu pyytämään rapuja joskus 20-vuotiaana ja on nyt yli 80, että 60 vuotta. Ja hänen isänsä on pyytänny kanssa”, 1980-luvulta 2000-luvulle asti jokirapua myynyt mies laski.

5.1.2.3. Jännittävä seikkailu poiki taskurahat

Ravun kulta-aikoina poikavuosiaan eläneille miehenaluille ravustus oli leikki ja seikkailu. Erona muihin leikkeihin se tuotti ajan mittapuun mukaan ruhtinaalliset taskurahat. Ravustuksen seikkailuonteisuus korostui, jos nuoret joutuivat kehittelemään pyyntivälineensä itse. Kun välineitä ei löytynyt kotoa, poikien oli toteutettava ravustus vaikeimman kautta. Tämä ei hillinnyt reilujen taskurahojen makuun päässeiden työtarmoa.

Esimerkiksi veljensä kanssa ensimmäiset rapunsa pyydystänyt, nykyään rapukauppiiaanakin toimiva mies aloitti ilman venettä.

”Myytiin 60-luvulla. Hinta oli hyvä, oltiin aina hyvin tyytyväisiä. Saatiin hyvät taskurahat. Mutta meillä ei valitettavasti ollu venettä siellä järvellä. Meidän täyty rannalta. Niin se oli hurjan jännää sitä paitsi se ravustaminen, kun se oli sellasta keinottelua.”

Vielä 1960- ja 1970-luvulla rapuja riitti jopa haavilla kauhottavaksi.

”(---) joku 10-12-vuotinen olin silloin. Me ravustettiin serkkupojan kanssa kahtena iltana aina viikonloppuna. Määrät oli valtavia. Tässäkin myllyn alapuolelta on saanu lapioida ihan. Ja venekuurit, kun (---) ne oli ne venekuurin aluset, niitä on haavilla voinu mättää päivälläkin sieltä. Sehän oli 400–500 markkaa per nenä siitä viikonlopusta. Enemmän kuin koululainen koko kesänä!”

Joissain tapauksissa ravustuksesta saadut hyvät muistot saivat vuosikymmeniäkin taukoa pitäneet palaamaan harrastuksen pariin. Näin kävi haastateltavalle, joka oli pyytännyt ensimmäiset rapunsa 1970-luvun opiskelijaporukassa. Tämä mies oli vuosien saatossa ennättänyt sekä myydä että istuttaa rapua. Ravustustauko oli kestänyt kiivastahtisimman työiän ajan – yli 20 vuotta – ja paluu harrastuksen pariin tapahtui elämänrytmin rauhoituttua.

”Se pyyntömenetelmä (---) oli sellanen liippi, mikä laskettiin veteen ja siinä oli se syötti. Ja sitten oli siellä aikansa ja käytiin nostamassa, niin niitä niin hirmu paljon meiltä karkas, et siellä oli kyllä rapuja hyvin, mutta sillä menetelmällä me ei saatu niitä ylös”.

5.1.2.4. Vanha rapuperinne on katkennut

Edellä kuvattu, jo lapsena rapuun tottunut sukupolvi ikävoi Etelä-Savon tuottoisia ravustusaikoja. Sen sijaan maakunnan nuoremman väen yhteys rapuperinteeseen on katkennut. Vanhemman väen arvion mukaan heistä seuraava ja varsinkin sitä seuraava polvi tietää vain harvoin maakunnan rapuhistoriasta. Silti he uskovat nuorten vahvistavan ja monipuolistavan alueen rapukulttuuria tulevaisuudessa. Haastatteluista jäi käsitys, että seniorit mieltävät rapuperinteen lähinnä mahdollisuutena lisäansioihin. Hyvät rapuvuodet ovat tuottaneet myös legendoja.

”Kyllä se mielessä kutvehtii vielä sellaset vanhemmatkin asiat, että pääsis vielä joskus sellaseen. Ja tarinahan kertoo, että miehet ei myy mettiä hyvinä rapuvuosina, että sieltä voipi ostaa auton niillä rapurahoilla”.

Ihmisten puheissakin rapu on mukana vain harvojen rapuvesien läheisyydessä. Muualla aihe on esillä korkeintaan ravustusaikana ja silloinkin lähinnä ravustajien kesken. Tiedotusvälineet uutisoivat rapukauden alkamisen ja tekevät ehkä yhden tai pari juttua ennen ravustuskauden päättymistä.

Haastateltavat kertoivat, että on osakaskuntia ja kalastuksen harrastajia, joiden keskuudessa rapu ei ole ollut puheenaiheena koskaan.

Neljäkymmentä vuotta aktiivisesti osakaskunnassa toiminut mies ei ole kuullut koskaan rapukeskustelua edes osakaskunnan kokouksissa. Tämä on tärkeä tieto silloin, kun haastattelun aiheena on selvittää rapua koskevien ohjeiden perillemenon ongelmat.

”Ainakaan rapua ei oo missään keskusteluissa kyllä mainittu. En juuri muista. Että jollakin niillä vanhoilla ihmisillä saattaa olla, jotka silloin eli ja ravusti. Mutta uskoisin, että nuorelle polvelle näistä vesistä ravunpyynti ja tommonen, on ihan vieras asia. En ainakaan oo kuullu minkäänlaista mainintaa”.

5.1.2.5. Toisen sortin ihmisten juhla

Etelä-Savossa rapu on aina mielletty lähinnä myyntituotteeksi. Haastatteluista päätellen tässä on yksi syy siihen, miksi savolainen rapukulttuuri ei ole laajentunut kattamaan esimerkiksi rapujuhlia. Kun eri puolilla Savoaa poltetaan kylien yhteistä juhannuskokkoa ja järjestetään yhteisiä hirvipeijaisia, rapujuhlia vietetään vain siellä täällä ja nekin ovat aina yksityisten järjestämiä, pienimuotoisia perheen, sukulaisten tai korkeintaan lähinaapurien keskeisiä tilaisuuksia.

Varsinaista rapujuhliin liittyvää kulttuuria – siinä muodossa kuin se mielletään Etelä-Suomessa ja pääkaupunkiseudulla – ei Etelä-Savossa ole. 1900-luvun hyvinä rapuvuosinakin rapu on kuulunut lähinnä maakunnan asukkaiden pienen vähemmistön, rapuvesien vieressä asuvien maanomistajien arkeen. Kilpinen (2003) kuvaa, kuinka 1800-luvun torpparit saattoivat maksaa talollisille verojaan ”herrojen herkuksi” ymmärretyillä ravuilla, mutta itse he eivät yleensä rapuja syöneet (Kilpinen 2003, 51–52). Perinne on tiukassa. Haastattelussa rapujuhla rapuaterioineen määriteltiin muutaman kerran ”eliitin lajiksi”, joka ei istu savolaiseen elämäntapaan. Näissä puheenvuoroissa perinne liitettiin esimerkiksi suomenruotsalaisten tai entisajan kartanonväen, ”parempien piirien”, tapoihin.

”Juhla on vähintään alempaan keskiluokkaan kuuluvien ihmisten ylläpitämää kulttuuria. Niin kuin joku golf esimerkiksi, niin sama tilanne. Ei se tavalliselle savolaiselle juntille istu semmonen homma.”

Puheiden läpi saattoi kuulla, että perinteisesti kaupunkilaiset on mielletty maaseudulla ”hienommiksi ihmisiksi”. Omasta varallisuudestaan riippumatta maaseudun asukas on vierastanut kaupunkilaisten tapoja ja ehkä ujostellut niihin sitoutumista jo naapurien arvostelunkin pelossa.

”Siis mulla on se käsitys, että ne rapujuhlat kuulu tommosille, sitten vähän toisen sortin ihmisille. Että ei täällä maaseudulla, niin en muista, että olis koskaan.”

Haastattelija: Minkä sortin ihmisille ne kuuluivat?

”No minä luulen, että tuolla ravintoloissa sitten tommoset, miten nyt sanoisin, täytyy olla varakkaampia sitten.”

Haastattelija: Joissain maalaispaikoissa on kyllä pidetty rapujuhlia, ihan maaseudulla, mutta täällä sinun kylilläsi ei sitten ole?

”Joo, mulla ei oo ainakaan mitään muistikuvaa eikä tietoa.”

Yhden isännän lapsuudenkodissa isä haki ravut kotirannasta ja äiti keitti ne perheen ruokapöytään kuin minkä tahansa aterian. Pienelle pojalle ravunpyynti oli poikkeuksellinen tapahtuma ilman rapujuhliakin. Sitä oli nyt mukava muistella.

Haastattelija: Oliko se liha lapsen mielestä hyvää?

”Kyllähän se oli, ja se on semmosta erikoista, kun sehän muuttuu punaseksi siinä keitetessä. Ja sen muistaa, että siinä on kovin vähän sitä syömistä. Mutta kyllä se oli aina semmonen erikoisempi tilanne, kun niitä oli.”

5.1.2.6. ”Oikea rapumies ei syö rapua”

Rapukulttuurin vahvistumisen tiellä on myös eräänlaiseen ammattilaisuuteen liittyviä asenteita. Rapujuhlaa saatetaan väheksyä ”oikean rapumiehen” tapoihin kuulumattomana.

”... mitä minä oon kuulostellu, niin rapujuhlia nää oikeat ravustajat ei pidä. Enkä minä syö rapuja. Silloin -83 vuonna söin ja maistoin vaan, ja minusta siinä ei oo mitään järkeä. Oikea rapumies on se, joka ravustaa ansiomielessä, niin se on minusta oikea rapumies.”

Haastattelija: Mitäs ne ovat ne juhlien pitäjät?

”No ne on sitten, ne harrastaa ja ne ravustaa vaan sitä varten, että saa sinne juhliin ne ravut. Kyllä juhlia oikeat rapumiehetkin pitää, mutta ei sen ravun ympärillä. Tarkoitan lähinnä, että se juomapuoli vaan käytetään.”

Haastateltavien joukossa oli niitäkin, jotka halusivat vahvistaa maakunnan rapuun liittyvää juhlaperinnettä. Perusteluina esitettiin, että rapujuhlat ovat oikein järjestettyinä hauskat ja keräävät saman pöydän ympärille kaikenikäiset. Lisäksi ne yleistyessään lisääisivät ravun myyntiä ja saattaisivat toimia maaseudun asukkaiden välisen yhteisöllisyyden lisääjinä.

Joissain päin Etelä-Savoa yksittäisiä ja pienimuotoisia rapujuhlia on pidetty ja pidetään edelleen. Haastateltavista kolme kertoi järjestävänsä rapujuhlia kutsuvieraineen silloin tällöin vieläkin. Useimmat toivoivat, että tulevaisuudessa maakunnan rapukannat vahvistuisivat ja juhlaperinne juurtuisi savolaiseen maaperään.

Haastattelija: Missä päin Etelä-Savoa oli juhlia aikaisemmin?

”No sanotaan täällä (---) siellähän oli erinomaiset nämä rapuvedet. Ihan nyt viime vuosiin asti ollu, että siellä on ollu suuri merkitys ja juhlat pidetty aina sitten.”

Haastattelija: Kokoontuivatko siellä yhteen useammatkin perheet?

”No todennäköisesti. Kun ne kerto täälläkin, että ne on vähän myrkyllisiä ne ravut ollu kun aina seuraavana päivänä oltiin kipeänä.”

Haastattelija: Mutta nekö ovat pääosin menneen talven lumia jo nyt nämä rapujuhlat ja muut rapuun liittyvät perinteet tältäkin osin?

” No aika pitkälle. Kyllä todellisuudessa pienimuotoisia. Tossa on yks mökkiläinen, mutta se tuo muualta aina ravut ja ne pitää sitten rapujuhlat kyllä siinä. Mutta kyllä se on häviämässä ollu.”

Maaseudun ihmisten mielissä rapujuhlien mainetta rasittaa myös niiden alkoholiin liittyvä maine. Useammatkin haastateltavat arvostelivat juhlien perinteistä snapsi pyrstöä kohti -tapaa. Se ylläpitää suomalaisten huonoa juomaperinnettä, he sanoivat. Kysymys, voisiko juhla toimia kylien ihmisten yhdistäjänä, sai jotkut haastateltavat mietteleäiksi.

”Niin, no se on tietenkin, miten sen sitten ohjais. Kyllä sen pystyy tietenkin ohjaamaan, että ihmiset ryyppäis vähän vähemmän. Mutta tänä päivänähän sä menet mihin tahansa (---) kapakkaan ja siellä syödään rapuja, niin nehän juo niin kuin siat.”

5.1.2.7. Viljelijän sitova työ esti rapukulttuurin laajenemisen

Hienoina pidettyjen tapojen vierastaminen tai ravun ymmärtäminen puhtaasti myyntituotteeksi eivät riitä selittämään Etelä-Savon maakunnan rapukulttuurin kapea-alaisuutta. Johtopäätöksen voi vetää siitä, että enemmistö vanhemmistakin ravustajista toivoi lämpimästi juuri rapujuhlien yleistymistä.

Yhtenä syynä on todennäköisesti ollut entisajan maanviljelyn tekijöiltään vaatima sitoutuneisuus ja runsas työmäärä. Monet ilman vanhempiensa esimerkkiä ravustuksen aloittaneet haastateltavat kuvasivat vanhempiensa suhdetta rapuun – tai paremminkin suhteen puuttumista – viittauksella isiensä pitkiin työpäiviin pellolla tai hevosen ohjaksissa. Oman viljelyn ohessa moni teki vielä töitä vieraallekin. Työn sitovuus esti myös matkustelun ja sen myötä vieraampiin tapoihin tutustumisen.

Haastattelija: Joko sinun isäsikin ravusti?

”Ei, hän oli maanviljelijä ja hevosmies. Ei ollu aikaa sellaiseen.”

Haastattelija: Ketkä sinun kotipuolessasi ravustivat?

*”Minä olin pieni poika silloin 50-60-luvun vaihteessa, niin minä muistan, kun silloin naapuri ravusti (--)
Ne ravusti silloin paljon. Mutta silloin ei joutanu ravustamaan jotka piti tätä lehmätaloutta ja kävi sitten lisäksi vielä jossain töissä, niin ei ne joutanu ravustamaan.”*

Ansioravustus edellytti valintaa maataloustöiden ja ravustuksen välillä. Valinnanmahdollisuuden takasivat poikkeuksellisen hyvät rapujärvet ja mahdollisuus irrottautua kotitöistä. Maakunnan parhaiden rapuvesien läheisyydessä asuneet isännät kuitenkin katosivat tuottoisimpina aikoina pelloiltaan ravustuksen ajaksi.

”Joo, vähän on ajat muuttuneet. Tässä oli 50-luvulla tää (---) järvi oli niin hyvä, jos mä en väärin muista, niin siitä pyydettiin 50 000 rapua vuodessa. Ja kaikki kylän maatalon isännät ja muut lopetti kaiken muun maataloustoiminnan, heinätyöt ja kaikki sille ajalle kun ravustus alko. Tästä saatiin niin paljon rapua, ettei kannattanu enää maataloustyötä tehdä, 50-luvulla. Silloin se toimi hyvin ja se oli todella leivän jatkeena ja pääelinkeino vähän aikaa siinä.”

Ansioravustusta ja muuta palkkatyötä on vaikea sovittaa yhteen nykyaikanakaan. Haastattelussa ravustus kuvattiin kokopäivätyötä vastaavaksi ja lisäksi on oltava ”lähtövalmiutta järvelle satoi tai paistoi”. Aikaa on varattava myös pyydysten huoltamiseen ja vasta-alkajan on opeteltava oikea pyyntitekniikka. Jos hyvin käy, palkkiona voi olla kuukausipalkkaan verrattava tulo.

”Rapujen pyytäminen on työlästä, siinä menee vähintään viikko. Pitää joka ilta ja aamu olla niitä mertoja kattomassa, pyytää syötit niille ja sumputtaa ja keittää. Aniharva lähtee järvestä ite pyytämään.”

”(---) kahdeksan tuntia päivässä meni ravustukseen, että ei se sillä tavalla helppoa ollu. Ja kun huonot kelit, niin ei se kovin mukavalle tuntunu. Ehkä noin kuusi tuntia päivässä meni viime kesänä syöttikalojen pyydystyksen kanssa yhteensä.”

Kaksi haastateltavaa oli lopettanut nuorena aloitetun ravustuksen työelämään päästyään. Toinen heistä kertoi, ettei ravustus ja työssäkäynti sopinut yhteen, sillä ravustus vaati välillä valvomista keskellä työviikkoa. Taitolajina voidaan pitää myös perhe-elämän ja ravustuksen yhteensovittamista. *“(---) ravustus sattuu kiireiseen kesä- ja loma-aikaan. Naiset kattoo kiertoon, jos miehet on ravustamassa vaan. Kesäloma on ja pitäis käydä sukulaisissa ja mikä missäkin, että joudutaan sovittamaan niitä (---)”*

5.1.2.8. Maallemuuttajat tuovat uusia tapoja

Tässä työssä rapukulttuurin vahvuutta mitataan rapujuhlaperinteellä. Haastattelusta jäi käsitys, että tulevaisuudessa juhlia saatetaan pitää Etelä-Savossakin nykyistä enemmän. Rapukantojen vahvuus kun ei ilmeisesti yksin selitä juhlakulttuurin alueellisia eroja. Selittävänä tekijänä on myös muualta muuttaneiden asukkaiden määrä paikkakunnalla. Esimerkiksi yhden haastateltavan kylällä asukkaista huomattava osa oli kotoisin eteläisemmästä Suomesta. Heidän innostuksensa ravun syöntiin ja rapujuhliin oli sekä haastateltavan että haastattelijan huomion perusteella ennakkoluulottomampaa kuin maakunnassa yleensä.

Varsinkaan kaupungista maalle muuttaneet eivät yleensä koe rapua ”hienomman väen” ruuaksi kuten vielä monet iäkkäämmät kylien ihmiset. Lisäksi he pitävät rapujuhlia riippumatta siitä, saako rapuja lähijärvistä. Sama pätee lomiaan kylillä viettäviin kesämökkiläisiin. Paikkakunnan ravunsyönti ja rapujuhlat rajautuivatkin joissain tapauksissa vain muualta muuttaneiden ja kesälomalaisten tavaksi. Lomalaisten ilmestyminen maaseudulle sekä maaseudun elinkeinoelämän muutoksen mukanaan tuoma asukkaiden vapaa-ajan lisääntyminen saattavat näkyä tapojen muuttumisena ”peruskyläläistenkin” joukossa. Näin kerrottiin käyneenkin. Toivo asetettiin erityisesti nuoren polven kesäasukkaisiin.

Haastattelija: Kerroit, että tällä sinun alueellasi on paljon muualta tullutta väkeä. Puheistasi käy ilmi, että asenteet esimerkiksi ravun syöntiä kohtaan ovat täällä pääosin myönteisiä. Mitä luulet, tuovatko muualta muuttaneet ihmiset Savoan uusia rapuun liittyviä tapoja?

”Kyllä minun mielestä. En minä nää siinä mitään kielteistä, enkä oo millään tavalla törmänny siihen, että täällä nähtäis jotenkin hienosteluks, että jos syö rapuja.”

”Mutta sitten toinen, joka täällä lisääntyy, on tää kesämökkiasutus. Ja niitten parissa sitten on nuorempaa väkeä ja ihan fiksuja ihmisiä. Että jos niistä tulis sitten uutta verta tänne ja ne elvyttäis täällästä perinnettä.”

Koska nykyajan maaseudun asukkaalla on esi-isiään paremmat mahdollisuudet irrottautua töistään, hän myös omaksuu edeltäjiään helpommin uusia, perinteisesti asuinpaikkakunnalleen vieraita tapoja. Aikaisempi maaseudun asukkaiden tapa elää elämänsä kotikylällään sieltä juuri mihinkään liikkumatta onkin tutkijoiden mukaan muuttunut. Näin esimerkiksi ”Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa” -tutkimuksen tekijä Marja Holmila (2001):

”Kaupunkilainen elämäntapa on valtaamassa alaa maaseudun sisällä, ja se vaikuttaa siellä entistä enemmän. (---) Kesäasukkaiden määrän lisääntyminen lisäsi myös kyläläisten itsensä matkustusmahdollisuuksia, koska he saivat uusia sosiaalisia verkostoja ja uudenlaista sosiaalista vuorovaikutusta.” (Holmila 2001, 15, 141.)

5.1.2.9. Juhlia naapurusten kesken

Maakunnassa rapujuhlat ovat pienimuotoisia ja niitä pidetään vain siellä täällä. Joissain tapauksissa juhlitaan perheiden kesken, useimmiten kuitenkin vain perhepiirissä korkeintaan sukulaiset kutsuvieraina. Mahdottomana ei pidetty, että ne jonain päivänä yhdistäisivät ihmisiä enemmänkin, omalta osaltaan vahvistaisivat kylien yhteishenkeä.

”Meillä ainakin täällä se on sillai, että hyvät ystävät on siinä ja naapurit.”

Juhlia järjestävät neljä haastateltavaa eivät korostaneet juhlan juomapuolta, heidän tarinansa viipyivät kattaushjeissa, joita esiteltiin asiantuntevina ja selvästi innostuneina. Miesten puheissa vilahtelivat snapsit, viinit, salaattit, paahtoleivät, perunat ja juomalaulut. Paikalliskauppojen iloksi nykyajan rapupöytään kuuluvat lisäksi ravun oheistuotteet kuten rapuservetit, rapulautaset ja rapuveitset.

”Ja se pitää käsin aukoa sitten (---) tällänen jokirapu, niin kyllä se yleensä paljaaltaan syödään pöydän ääressä. Sellainen iso kulho, missä niitä on joku 20–40 rapua, ne koriin laitellaan nätisti, asetellaan siihen, punaiset ravut ja tilliä päälle siihen.”

Kun useimmat haastateltavista pitivät rapua vain syynä kokoontua, yksi kehui jokiravun lihankin. Samalla hän otti kantaa snapsi pyrstöä kohti -perinteeseen.

Haastattelija: Mitenkäs sitten nämä snapsit, kuuluvatko ne teidän juhliinne?

”Kyllä ne kuuluu siihen. Mutta silleen kun perheen kanssa otetaan, niin eihän siinä oo kuin kahdesta kolmeen snapsia otetaan sitten siinä. Lapsilla on limpparia sitten laseissa ja voi olla jotakin valkoviiniä tai muuta sitten.”

Haastattelija: Moni on sanonut, ettei se rapu sinänsä, se ravun liha niin ihmeellistä ole, vaan se rapu on vain syy kokoontua ja pitää tällaiset erikoiset syömingit.

”No sekin voi pitää paikkansa. Mutta kyllä minusta se ravunliha on hyvää. Jos sitä juodaan se snapsi sitten, niin sit siinä kyllä tehdään sille ravunlihalle se karhunpalvelus, että sitten turrutetaan makuhermot suusta, että sillä on sellainen hyvin hento maku siinä.”

Hirvipeijaisten kaltaiseksi, maamiesseuran talon täydeltä väkeä houkuttelevaksi tapahtumaksi rapujuhlan ei uskottu kasvavan. Kaikille kiinnostuneille järjestetty tapahtuma voisi houkutella kansaa paikalle vain poikkeustapauksissa, haastateltavat arvelivat. Sellainen voisi muotoutua korkeintaan erityisen hyvän ja hauskan juhlan maineen saaneesta tapahtumasta. Järjestämiseen tarvittaisiin joko yrittäjä tai muu aktiivinen asiasta vastuun ottava. Siinä olisi osaavalle yrittäjälle lisäbisnes, huomautettiin.

Haastattelija: Kokoontuvatko naapurit yhteisiin rapujuhliin? Yhdistävätkö juhlit kyläläisiä?

”Ei se ehkä yhdistä, mutta se tietysti vois yhdistää. Eihän se oo muuta kuin vaatis semmosen yhden aktiivisen siihen, kuka rupeis tämmöstä vetämään, niin varmaan se ois tällasella hyvällä rapujärvellä ihan hieno tapahtuma ja vois onnistua ja intoa varmaan riittäis. Mutta se on nyt ollu tämmöissä pienissä porukoissa vaan se.”

Haastateltavat uskoivat, että juhlasta voisi tulla myös yksi kylien vakioasukkaiden ja lomalaisten yhdistäjä. Kesäasukkaista halutaan pitää huolta, sillä heistä on tullut kylille tärkeä voimavara. Vakituisten asukkaiden vähenemisen vastapainoksi maaseudun rannat ovat täyttyneet kesämökeistä

ja kylät heräävät elämään kesällä lomalaisten saavuttua. Esimerkiksi kuntapäätäjien ja kuntalaisten väliset nettikeskustelut todistavat, että lomalaiset ovat maaseutupaikkakunnille tärkeä voimavara. (<http://smitti357.puheenvuoro.uusisuomi>). He muun muassa varmistavat monen kyläkaupan pystyssä pysymisen Siksi mökkiasukkaiden viihtyminen ja mahdollisesti uusien paikkakunnalle houkuttelu – käyttäen siinä yhtenä apukeinona vaikka loppukesän rapujuhlia – on kylille tärkeää.

5.1.3. Rapusaaliit ja -kauppa

5.1.3.1. Raputileistä vaietaan

Nykyisin Etelä-Savossa myydään rapuja lähes niin paljon kuin rapukannat sallivat. Potentiaalista kauppaa rajoittavat ne vesien omistajat, jotka eivät itse ravusta, mutta eivät anna ravustuslupaa muillekaan. Kokonaisuudessaan ravustusmäärää ei voi pitää suurena, sillä rapuja on vähän ja enemmistölle maakunnan väestä ravustus on täysin vierasta. Tämä lienee seurausta siitä, että maakunnasta on hävinnyt paljon rapukantoja ja samalla rapusaaliit ovat jatkuvasti pienentyneet (Erkamo ja Rajala 2012, 6)² Ravustusta rajoittavat myös istutusten jälkeiset rauhoitusajat. Esimerkiksi yksi luvallinen ja erittäin hyvin onnistunut täplärapuistutus on haastattelussa tulleen tiedon mukaan suojattu osakaskunnan ulkopuolisilta kokonaan. Ansioravustuksen mahdollistavia täplärapujärviä on Etelä-Savossa useita, haastattelussa paljastui:

”Myydään me joku semmonen, ei nyt hirveetä määrää, mutta sanotaan 1500–2000 rapua myydään vuodessa.”

Nykyiset ravustuksen tuottamat ansiot, ”tilit”, kuten haastateltavat itse raputulojaan nimittävät, olivat haastattelun mielenkiintoisimpia puheenaiheita. Yleensä vuolaasti ja vitsien ryydittäminä rapumuistojaan ja raputietouttaan kuvailevat miehet heittäytyivät nykyisistä raputuloista kysyttäessä harvapuheisiksi. Se paljastettiin, että parhaimmillaan hyvä täplärapusaalis tuottaa noin 7500 euron vuotuisen tilin.

”No näistä rahoista (---) jos kysyisit just näiltä poromiehiltä, että montas poroa sulla on...! Niin no, sanotaan kuitenkin, että matkarahat Thaimaaseen kahdelle ihmiselle. Siinä 5000–7500 euroa.”

Moni ravuista tyhjentyneeseen lähijärveensä uutta kantaa toivova ilmaisi halunsa päästä taas ”tekemään tiliä”. Viimeisenä oljenkortenaan muutamat jokiravun puolesta vannoneet käänsivät, joskin varovaisesti, katsettaan täpläravun suuntaan. Täpläravulle avoimesti tietä raivaavat puolestaan huomauttivat, että jos hyvin kasvavan täpläravun istutuslupia annettaisiin, maakunnassa ravustettaisiin, myytäisiin rapua ja pidettäisiin rapujuhliakin.

5.1.3.2. Hihamenetelmä hyväksytään kaikessa hiljaisuudessa

Monet ravustajat myyvät saaliinsa suoraan yksittäisille ostajille, eikä tässä kaupassa ole ollut tapana käyttää kuitteja. Harmaan kaupan osuus koko rapukaupasta lienee kohtalainen, mutta haastateltavien asenteista päätellen savolaisen ravustajan oikeustajun mukaan rikos ei ole suuri. Sekä todellista ravunmyyntiä että välittäjien määrää koskeviin kysymyksiin tulleita vastauksia verhosi

² Erkamo-Rajalan mukaan 1960- ja 1970-luvuilla raivonnut rapurutto vei Etelä-Savosta yli sata rapukantaa. 1980- ja 1990-lukujen saaliisiin verrattuna rapusaaliit ovat edelleen pienentyneet (Erkamo-Rajala 2012, 6).

salamyhkäisyys. Savolainen puhetapa ” voehan se olla niinniin, voehan se olla toisinniin...” puhkesi tässä yhteydessä täyteen loistonsa.³

Haastattelija: Eli sitä harmaan talouden kaverilta kaverille -menekkiä ja tutuille myyntiä saattaa olla vähintään yhtä paljon kuin virallista elinkeinotoimintaa?

”No ihan tämmösillä sleeve-menetelmillä voi hyvinkii olla, että se on niin, mutta ei siitä oo mitään näyttöä. Eikä tosiaan oo kyllä mitään kiinnostusta ruveta selevittämmäänkään sitä. Ei kiinnosta. (---) Jos itekkii ostasin rapuja, niin en varmasti pyytäs kuittia.”

Haastateltavista ainakin kolme myy rapuja nykyisinkin. Lisäksi ainakin pari ammattikalastajaa kertoi olevansa valmis liittämään ravut myyntituotteisiinsa heti kun se on mahdollista. Jo edellä kuvattiin, kuinka täpläravulla voidaan hankkia rahat ulkomaanmatkoihin. Saaliita kuvattiin myös kappalemäärillä. Jokiravun arvoa verrattiin usein täplärapuun toteamalla, että ”kolme kertaa täpläravun hinta eli noin kolme euroa”.

Vuosikymmenten takaisista ravun myyntituloista puhuminen taas ei tuottanut vaikeuksia. Esimerkiksi 1970-luvulla opiskelutovereidensa ja naapureidensa esimerkin innostamana, ”huvikseen” ravustuksen aloittanut haastateltava, kertoi myyneensä jokirapua vielä 1980-luvulla. Silloin kuukausiansio saattoi nousta jopa 10 000 markkaan.

Haastattelija: Ja ne sinun kaverisikin ravustivat myyntiä varten?

”Kaikki myyntiä varten.”

Haastattelija: Ja siitä sai aika mukavat rahat silloin, vai kuinka?

”Kyllä minä muistan, silloin neljä viikkoa ravustin, niin 10 000 markkaa sain raputuloja silloin. Neljässä viikossa!”

Haastattelija: Minkälaisia saaliita suurin piirtein saat yötä kohti?

”Se on ensimmäisen viikon aikana, niin sanotaan, että yksi per merta otettavia, kymmensenttisiä. Ja meillä on satakunta merta velipojan kanssa. Ensimmäisenä yönä voi saada pikkuisen enemmän, mutta sitten se on se, ensimmäinen viikko on keskimäärin yksi per merta.”

³ Vastaavanlaisen vastaanoton sai mm. myöhemmin esiin otettava kysymys osakaskuntien tavasta kieltää ravustusluvut ulkopuolisilta. Syyksi ilmoitettiin ruton pelko ja rapukantojen hoito, mutta samalla saatettiin pilke silmäkulmassa todeta, että ”niin me se ainakin selitetään”.

5.2. Rapustrategia ja sen tunnettuus

5.2.1. Johdanto

Tässä luvussa selvitetään, tuntevatko eteläsavolaiset vuonna 2000 julkaistun Kalataloushallinnon Rapustrategian ja jos tuntevat, minkälaisia ajatuksia se heissä herättää. Strategian allekirjoittivat itselleen ohjekirjaksi TE-keskusten kalatalousjohtajat.⁴ Aluksi haastattelussa nostetaan korostetusti esiin strategian rapulinjaus, joka varaa Etelä-Savon maakunnan jokiravun elinalueeksi. Alueella ei näin ollen myönnetä täpläravun istutuslupia.⁵ Jos haastateltava ei tunne linjausta tai koko strategiaa, häntä pyydetään kertomaan, mistä se hänen mielestään johtuu. Tässä yhteydessä saadaan esimakua niin viranomais-/neuvontatahon ja ravustajien välisestä vuorovaikutuksesta kuin rapuyhteisön sisäisestä viestinnästä. Huomattakoon, että strategialla ei ole juridista sitovuutta, mutta esimerkiksi Kilpisen (2003) mukaan sitä voidaan pitää merkittävänä rapupoliittisena linjauksena. Käytännössä se sekä toimii viranomaisten hallinnollisena ohjeena että vaikuttaa ravustajiin ja rapuvesien omistajiin (Kilpinen 2003, 218).

Strategian (2000) mukaan täpläravun kotiuttamista ohjaa toisaalta tavoite parantaa rapuvesien tuottoa, toisaalta tarve turvata jokiravun elintila. Hallitun täpläravun kotiuttamisen ongelmana ovat olleet luvattomat täplärapuistutukset. (TE-keskusten työryhmä 2000, 6.) Ne antavat olettaa, että rapulinjausta ja muita istutuksiin liittyviä ohjeita ei tunneta tai niitä ei haluta noudattaa. Luvattomat istutukset vaarantavat jokiravun selviämisen, sillä täplärapu valtaa elintilaa jokiravulta. Täpläravun läsnäolo ja leviäminen jokirapujärviin koituu ennemmin tai myöhemmin tuhoisaksi ruttoa kestävämmälle jokiravulle, koska tämänhetkisen tutkimustiedon mukaan täplärapu on lähes aina rapuruton kantaja (Makkonen ym. 2013, 129).

Otsikon mukaiset, tunnettuuteen liittyvät kysymykset, nousevat rapustrategiasta. Sen esipuheen mukaan strategiaan merkittyihin tavoitteisiin pääsy edellyttää ”kaikkien rapuvesillä toimivien yhteistyötä, vastuuntuntoa ja sitoutumista” (TE-keskusten työryhmä 2000, 5). Tässä esityksessä lähdetään siitä, että mainitut edellytykset toteutuvat vain viranomaisten ja kansalaisten välisessä vuorovaikutus- ja luottamussuhteessa. Näin jo sen vuoksi, että ihmisten on helpompi hyväksyä kompromissit sekä huonoinakin pitämänsä päätökset, jos heillä on ollut mahdollisuus osallistua päätöksentekoon (McLean 1986, 142). Mäenpää (2008) kuvaa vuorovaikutteisen hallinnon merkitystä muun muassa viittaamalla EY-tuomioistuimen Ruotsi v Neuvosto -tuomion perusteluun vuodelta 2008:

”(--nimenomaan avoimuus, joka mahdollistaa sen, että useiden näkökantojen eroavuuksista voidaan keskustella avoimesti, myötävaikuttaa toimielinten suurempaan legitimizeettiin suhteessa kansalaisiin ja lisää kansalaisten luottamusta. Näin ollen tiedon ja keskustelun puuttuminen on pikemminkin omiaan synnyttämään kansalaisissa epäilyjä paitsi tietyn toimenpiteen laillisuuden, myös koko päätöksentekomenettelyn legitimizeetin osalta.” (Mäenpää 2008, 4 [EYT 2008].)

Strategia asettaakin kalatalousviranomaisille ja neuvontajärjestöille velvollisuuden ”lisätä tiedotusta ja neuvontaa rapulajeista, raputaudeista, niiden esiintymisestä ja leviämisen

⁴Kalastuslain mukaan siirtoistutuksiin ja uuden lajin kotiutuksiin tarvitaan kullakin alueella TE-keskuksen tilalle tulleen ELY-keskuksen lupa.

⁵Täpläravun istutuslupia ei ole maakuntaan Vuoksen vesistöalueelle (Saimaan alueelle) annettu lainkaan. Kymijoen vesistöalueen puolelle (Mäntyharjun reitille) on kolmelle vesialueelle kuitenkin myönnetty täpläravun istutuslupia, viimeksi vuonna 2003.

ehkäisemisestä sekä rapustrategiasta” (TE-keskusten työryhmä 2000, 37). Ovatko tavoitteet toteutuneet, selviävät tässä ja seuraavassa teemassa, kun haastateltavat kuvaavat tiedonsaantia koskevia kokemuksiaan ja näkemyksiään sekä niiden vastapainoksi odotuksiaan. Keskustelussa puhutaan rapustrategian laadinta-, toteutus- ja valvontatavoista. Tavoitteena on saada tietoa ravustajien ja viranomais-/neuvontatahon välisen vuorovaikutuksen toimivuudesta. Jos se toimii, ravustajat tuntevat rapustrategian sisällön, arvostavat asiakirjaa ja sen linjauksia sekä luottavat strategian laatineisiin viranomaisiin. Haastateltavien sitoutuneisuus strategiaan korreloi positiivisesti asiakirjaan sisältyvien pyrkimysten kanssa: mitä enemmän omakseen ravustajat sen kokevat, sitä valmiimpia he ovat ponnistelemaan siinä asetettujen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Tämän sekä seuraavan teeman kysymyksenasetteluissa ja vastausten analyyseissä näkyvät mm. Suomessa viranomaisen toimintaa perustuslain tasolla ohjaavien julkisuusperiaatteen (PL 12.2§) sekä sitä tukevan hyvän hallinnon (PL 21§) periaatteet. Suomessa julkisyhteisöjen toiminnassa noudatetaan julkisuusperiaatetta. Oikeus saada tieto viranomaisen toiminnasta on yleinen lähtökohta ja siitä tehtävät poikkeukset edellyttävät erityisiä perusteita, jotka on määriteltävä täsmällisesti lailla. (Mäenpää 2008, 1.) Perustuslaissa säädettyä julkisuusperiaatetta täsmentää Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta (JulKL 621/1999). Hyvän hallinnon perusteista on suuntaa-antavia esimerkkejä perustuslaissa: käsittelyn julkisuuden ohella hyvään hallintoon kuuluu muun muassa käsittelyn asianmukaisuus, viivytyksettömyys, yksilön oikeus tulla kuulluksi sekä saada perusteltu päätös. Hyvä hallinto merkitsee pyrkimystä joustavaan ja vuorovaikutteiseen hallintokäytäntöön. Julkisuus siis kuuluu myös hyvän hallinnon osatekijöihin, samoin tämän työn kannalta keskeinen joustava ja vuorovaikutteinen hallintokäytäntö (HE 72/2002 vp). Hyvän hallinnon perusteista säädetään myös hallintolain (HallintoL 434/2003) toisessa luvussa. Keskeistä on viranomaisaloitteinen julkisuus, jonka kuuluu varata vaikuttamismahdollisuudet vireillä olevissa asioissa (Mäenpää 2011, 171).

Strategiaan liittyvää hallintotoimintaa peilataan yleisellä tasolla julkisuusperiaatteen ja hyvän hallinnon sisältämien tavoitteiden valossa. Kysymys kuuluu, onko ravustajille – satunnaisravustajat mukaan lukien – tarjottu käytännön edellytykset strategian tavoitteisiin sitoutumiseen. Kun julkisuusperiaate edellyttää menettelyn avoimuutta ja velvoittaa viranomaisen myös tiedottamaan toiminnastaan, lähtökohtana on, että vähintäänkin hyvän hallinnon mukaista on ollut tehdä rapustrategia tunnetuksi vähintäänkin vesienomistajille.

Julkisuusperiaatteen noudattaminen takaa Mäenpään (2008) mukaan kansalaiselle tiedon, jonka hän tarvitsee voidakseen muodostaa mielipiteitä julkisen vallan käytöstä, käydä siitä yksityisiä sekä julkisia keskusteluja, vaikuttaa päätöksentekoon sekä valvoa julkisen vallan ja julkisten varojen käyttöä. Periaatetta lähellä on näin ollen myös sananvapaus (PL 12.1§), jonka toteutuminen riippuu Mäenpään mukaan pitkälti siitä, onko tieto julkista ja onko sitä yleisesti saatavilla. (Mäenpää 2008, 29).⁶ Sananvapauden toteutumisen edellytyksiin kuuluu mielipiteen muodostamiseen tarvittavan tiedon saanti. Suljetun tai muuten salaisen viranomaismenettelyn Mäenpää (2008) määrittelee huonoksi hallinnoksi, ”ellei salassapidolle ole hyväksyttäviä ja välttämättömiä perusteita, kuten yksityiselämän tai liikesalaisuuksien suojaaminen”. Hallinnon julkisuus ymmärretään pohjoismaisessa ajattelutavassa kansanvallan ja demokratian perustaksi. (Mäenpää 2008, 1, 2,4,31.)

Julkisuuslain 20.1§ on erityisen tärkeä. Se edellyttää julkiselta vallalta aktiivisuutta toimintansa avoimuuden edistämisessä. Viranomaisen on esimerkiksi laadittava tarvittaessa oppaita, tilastoja ja

⁶ Julkisuusperiaatetta tukevia perusoikeuksia ovat myös osallistumisoikeudet (PL 14.3. ja PL 20.2§) ja sivistykselliset oikeudet (PL 16§).

muita julkaisuja sekä tietoaaineistoja palveluistaan, ratkaisukäytännöstään, yhteiskuntaoloista ja niiden kehityksestä toimialallaan.⁷ Rapustrategia on esimerkki viranomaisen laatimasta julkaisusta.

Rapustrategiaan liittyvä viestintä jaetaan tässä työssä kahteen osaan. Nyt käsiteltävänä olevassa teemassa painottuu yhteisöviestintä, eli ravustajien ja viranomais-/neuvontatahon välinen tiedonvälitys. Juholinin mukaan se on ”kaikkea sitä tiedonvaihdamta, vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä, joka syntyy organisaatioiden sisällä ja niiden käydessä vuoropuhelua ympäristönsä ja sidosryhmiensä välillä” (Juholin 2009, 21). Kunelius määrittelee organisaatioviestinnän viestinnäksi, joka palvelee jonkin organisaation (järjestön, yhdistyksen, yrityksen tms.) tavoitteiden toteutumista (Kunelius 2003, 19). Teemassa kolme tarkastelua laajennetaan mediaa ja kalastuspiirien ulkopuolista yleisöä koskevaksi.

5.2.2. Jokirapu on mieluinen suojelukohde

5.2.2.1. Enemmistö haastatelluista puoltaa linjausta

Suurin osa rapustrategian linjaukseen kantaa ottaneista haastateltavista ilmoitti suoralta kädeltä hyväksyvänsä sen. Maakunta halutaan pitää jokirapualueena niin kauan kuin se on mahdollista, mikä tarkoittaa, että täpläravun istutuslupia ei haluta Etelä-Savoon. Jokiravun häviäminen suretti lähes kaikkia haastateltavia lajeihin muuten kohdistuvista asenteista riippumatta. Viranomais- ja neuvontatason edustajista kaikki kertoivat kannattavansa strategian linjausta.

Vaikka jokiravusta kannettiin huolta paljonkin, täpläravun noin 50 vuotta sitten toteutettu tuonti Suomeen ei nostattanut suuria tunteita. Enemmistö haastateltavista ainoastaan ilmoitti, ettei lajia haluta lisäävän. ”Tehty mikä tehty, silloin toimittiin sen ajan tietämisen mukaan”, asiaa kommentoitiin.⁸ Täplärapu kuuluu haitallisiin ja rapurutto erittäin haitallisiin sisävesistöjen vieraslajeihin (Kansallinen vieraslajistrategia, 2012, 45)

Kansalaisten ja viranomaisten välisen vuorovaikutuksen, luottamuksen ja hallinnon avoimuuden näkökulmasta katsottuna asetelma herättää kysymyksiä. Esimerkiksi sen, otettiinko vesienomistajat (tässä työssä ravustajat) ja muut kansalaiset aikoinaan mukaan täpläravun kotiuttamista koskevaan keskusteluun vai edustiko päätöksenteko Mäenpään kuvaamaa, ns. suljettua hallintoa. Jos edusti, muuttuiko toimintatapa 2000 rapustrategian laadintaan mennessä? 1960-luvun tapahtumia ei nyt selvitetä. Asiaa valotetaan vain voimassa olevan strategian osalta.

Selkeitä vastauksia haastattelu tarjosikin. Heti alkajaisiksi kaksi ravustajaa kieltäytyi kommentoimasta rapustrategiaa kiukkuisena vastareaktion sille, etteivät olleet koskaan edes

⁷ Kansalaisen osallistumismahdollisuuksia turvataan useammassakin perustuslain pykälässä, mikä on osoitus siitä, että lainsäätäjät pitää asiaa tärkeänä. Perustuslakia koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että ”Yksilön osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksilla on valtiosäännön kansanvaltaisuuden kannalta tärkeä merkitys, minkä vuoksi niitä koskeva säännös ehdotetaan perusoikeusluvun lisäksi otettavaksi myös valtiojärjestyksen perusteita koskevaan lukuun” (HE 1 /1998).

Niinpä perustuslain 2.2.§:ssä todetaan, että kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen. Julkiselle vallan velvollisuutena on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon (PL 14.3 §). Julkisen vallan on lisäksi turvattava jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristönsä koskevaan päätöksentekoon (PL 20.2 §). Ja sinetiksi edellisille perustuslaki velvoittaa julkisen vallan turvaamaan perusoikeuksien toteutuminen (PL 22§).

⁸ Myös satunnaisesti haastatellut, Kuopion yliopistossa vaikuttavat luonnontieteilijät Jenny Makkonen ja dosentti Helvi Heinonen-Tanski yhtyvät näkemykseen. Heinonen-Tanskin mukaan täpläravun tuominen oli virhe, mutta se tehtiin sen ajan tiedon varassa, eikä siitä näin ollen voi syyttää ketään. ”Sitäkään ei tiedetä, olisiko laji rantautunut Suomeen muita teitä, esimerkiksi laivojen mukana”, hän sanoo. (6.3.2013)

kuulleet asiakirjasta. Tieto ei ollut aina tavoittanut edes kymmenen vuotta aktiivisesti osakaskunnassa toiminutta. Strategian tavoite lisätä tiedotusta ja neuvontaa ei siis ollut toteutunut heidän kohdallaan.

”Tietäisi, kun saisi ensin lukea asiakirjan.”

Jokiravun istuttamisessa vielä ruton jälkeenkin onnistuneet eivät halunneet edes miettiä vaihtoehtoa, että jatkossa lisättäisiin myös täpläravun istutuslupia. Jokirapuun oli selvästi tunnesiteitä, joita ylläpitivät muun muassa edellisessä luvussa kuvatut lapsuusmuistot ja hyvin muistissa olevat, hienot raputilit. 17:stä haastateltavasta linjausta kertoi vastustavansa neljä.

Haastattelija: Onko jokiravun suojeleminen enemmän arvo vai velvollisuus eteläsavolaisille?

”Arvo. Jos se ois velvollisuus, niin sillonhan sitä ois paljo isompi porukka vastaan.”

Haastattelija: Kuvaisitko tarkemmin tuota arvoilla kiinnittymistä?

”No ehkä ne on tällä talouvellisilla arvoilla, käyttöarvoilla ja sitten on totuttu ehkä siihen. Se voi olla myös että on totuttu siihen.”

Haastattelija: Perinne?

”Niin.”

Kaiken kaikkiaan jokirapu miellettiin useammin ”omaksi” kuin täplärapu. Lajilla uskottiin riittävän kysyntää jatkossakin, sillä kulinaristi tuo pöytänsä mieluiten jokirapua.

”Mä oon nyt saanu sitten täplärapua ite syödä ja näitä jokirapuja, ja kyllähän ne, eri rapujahan ne on. Se on paljon kovakuorisempi ja minusta se makukaan ei oo ehkä ihan sellainen. (---) ja sit siinä on tää perinne, ja se on harvinainen herkku meidän järvissä. Sitten sitä voidaan siirtää tällä tavalla lapsillekin, että meilläkin on lapset siellä ollu merroilla pyytämässä niitä”.

Kiintymystäkin oli havaittavissa. Tunteikkaimmat vastaukset kirvoitti esiin kysymys, miten pitkään on taisteltava jokiravun puolesta.

”Tekis mieli sanoa; viimeiseen mieheen asti!”.

5.2.2.2. Tekeekö aika tietä täpläravulle?

Jokirapumiehet pelkäsivät, että täplärapu vie vähitellen voiton myös ihmisten mielissä: mitä kauemmin vanhat jokirapujärvet pysyvät ravuttomina, sitä useampi taipuu täpläravun kannalle, sanottiin. Sitäkin uumoiltiin, että epäonnistuneet jokirapuistutukset ovat jo saattaneet muokata asenteita täpläravulle ystävällisemmiksi. Näin uskoi myös hienot jokirapuvuodet aikanaan elänyt, ravustuksen vuosia sitten ruton seurauksena lopettanut mies. Hän puolsi edelleen päättäväisesti jokirapulinjausta, mutta oli maakunnan väen yleistä mielipidettä arvioidessaan jokirapumiesten enemmistöä pessimistisempi.

”No täytyy sanoa, että ei läheskään kaikki ole. Kyllä ne vaan haluais sitä täplärapua sinne, että kun se on istutettu ja se on hävinny aina se jokirapu, niin ne tulee siihen tulokseen, että se täplä siellä nyt vois menestyä. Sellainen siellä on kanta.”

Jotkut jokirapua puoltaneet myönsivät, että raha saattaa lopulta ratkaista heidän kantansa. Jos täpläravulla alkaisi saada ”hyviä tilejä”, lajia olisi ehkä vaikeaa olla hyväksymättä, he pohdiskelivat. Jokiravun täplärapuun nähden suurempi myyntiarvo oli monella ravustajalla sekin hyvin tiedossa.

Samalla kun mietittiin, pitäisikö täpläravun istutus jatkossa sallia, pelättiin, että jo lähtöhintansa vuoksi vähemmän tuottavan täpläravun huomattava kannan vahvistuminen saattaisi romahduttaa koko rapukaupan. Tuo pelko vahvasti jokiravun kannatusta. Sitä vahvasti sekin, että jokiravun kysyntä on suurempaa kuin tarjonta. Lisäksi jotkut täplärapua myyneet kertoivat, että halvemmalla täpläravulla on vaikea ansaita hyvin.

Jokiravun puoltajat näkivät paljon eroja jokiravun ja täpläravun välillä. Luonnollisesti he arvioivat erot täpläravun tappioksi. Sitä painotettiin erityisesti, että ansioravustus kannattaa paremmin jokiravulla, josta maksetaan jopa kolme kertaa enemmän kuin täpläravusta.

Jokirapumiehet uskoivat (päinvastoin kuin täpläravulle vihreää valoa näyttävät), että suurin osa rapuasioista jotain tietävistä eteläsavolaisista yhtyy heidän näkemykseensä. Samalla todettiin, että se joukko on pieni, sillä ”rapuasiala koskettaa vain harvoja maakunnan asukkaita”. Suuren yleisön eli ravustus- ja kalastuspiirien ulkopuolisten ihmisten ei uskottu tietävän rapuasetelmasta mitään. Tulevaisuudennäkymät sitten jo jakoivat mielipiteitä enemmän. Muutamat linjauksen periaatteellisimmatkin kannattajat miettivät, pitäisikö jatkossa antaa tilaa myös täpläravulle.

”Se kun leviää joka tapauksessa.”

5.2.2.3. Paljonko on ”kaikki”?

Haastateltavilta kysyttiin, voidaanko täplärapua istuttaa sitten, kun ”kaikki” on tehty jokiravun elvyttämisen eteen. Osa vastaajista koki kysymyksen ohjailevaksi, ikään kuin haastateltavan puheiden läpi olisi tullut ”ylempien” ääni.

”No tuotahan ne sieltä on viimeaikoina esittäneet.”

Haastateltavia selvästi hämmensi se, ettei kukaan ollut kertonut, paljonko on ”kaikki”. Kukaan kotimaisen ravun puolustaja ei kuitenkaan uskonut, että jokirapuasiala olisi katsottu loppuun asti. Jälleen nousi esiin tuo ravustajien keskuudessa yleiseksi paljastunut näkemys, että ravuista ja rutoista ei tiedetä kaikkea. Mikäli täplärapua kuitenkin päätettäisiin lisätä, sitä tulisi haastateltavien mielestä istuttaa muista vesistöistä erillään oleviin vesiin, sellaisiin, joista ei ole yhteyksiä muihin vesistöihin. Tämän hyväksyivät myös täpläravulle vihreää valoa näyttäneet.

Vaikutti siltä, että monelle jokiravun suojeleminen oli ollut aina itsestäänselvyys. Esimerkiksi strategioihin ja niiden tekijöihin epäillen suhtautuneet saattoivat strategian nostattaman kiukun voimalla tokaista, että he olisivat osanneet suojella jokirapua ilman paperille painettuja määräyksiäkin.

Asia olikin heille tärkeä ja moni oli miettinyt ratkaisukeinoja jokiravun pelastamiseksi. Keinovalikoimaan kuului muun muassa lisätutkimuksia rapurutosta, uusien jokirapuvesien kartoittamista ja täpläravun leviämisen nykyistä aktiivisempaa estämistä. Vaihtoehdoksi esitettiin myös täplärapukantojen hävittäminen. Kaikki haastateltavat jokirapumiehistä täplärapumiehiin toivoivat, että ravustuksen tulevaisuus olisi Etelä-Savossa vähintään turvattu.

Vieraslajit puhuttivat ravustajia enemmänkin. Niihin suhtauduttiin pääosin kielteisesti ja monet tuomitsivat vieraslajien tuonnin kokonaisuudessaan. Ne ovat sekoittaneet liikaa luonnon tasapainoa, sanottiin. Täpläravun ohella vieraslajeista mainittiin muun muassa minkki ja kanadanmajava. Merkillepantavaa oli, että tässä yhteydessä luonnon monimuotoisuus puhutti lähinnä jokirapumiehiä.

Haastattelija: Sinä et kannata, että täplärapua tuotaisiin enemmän maakuntaan?

”Ei missään nimessä.”

Haastattelija: Oletko pahoillasi, että on ollenkaan tuotu?

”Oon. Koska sen verran on luonnon kanssa tekemisissä, että ne ei oo alkuperäisiä. (---) Kaikki minkit, supit, nämä, ja sitten kanadanmajavat, näähän on tuontitavaraa.”

Haastattelija: Sinäkö olet alkuperäislajien puolesta?

”Kyllä, että nämä kaikki, mitä on, minkit, supit, nämä, ja sitten kanadanmajavat, näähän on tuontitavaraa.”

Jokainen jokirapumies perusteli kantaansa jokiravun kotimaisuudella. Ravustajat eivät tunteneet luonnon monimuotoisuus -termiä, mutta ilmoittivat puolustavansa sitä sen jälkeen, kun heille avattiin käsitteen sisältö. Heille alkuperäisen suomalaisen lajin suojeleminen tarkoitti luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä. Täplärapu nähtiin yleisesti ruton kantajana ja levittäjänä ja se ymmärrettiin jokiravun tappajaksi.

Viimeaikaiset tutkimukset auttavat ymmärtämään rapuasetelman haastateltavissa nostattamaa epätietoisuutta ja näkemystä, jonka mukaan ”ravusta ei tiedetä vielä kaikkea”. Esimerkiksi hiljan väitelleen Ruokosen (2012) mukaan täpläravun vaikutukset järvien ekosysteemeihin ovat oletettua laajempia. Täplärapu esimerkiksi pienentää suurten järvien alkuperäisluonnon monimuotoisuutta. Väitöskirjassaan Ruokonen tutki täpläravun ekologisia vaikutuksia suurissa boreaalisisä järvissä.

”Nämä havainnot osoittavat täpläravun vaikutusten ulottuvan järvien ekosysteemeissä laajemmalle kuin aiemmin on oletettu. Täplärapu on istutettu Suomeen turvaamaan raputuotantoa, joten tulevaisuudessa sen aiheuttamat – sekä tässä väitöskirjassa osoitetut että aiemmin havaitut – vaikutukset alkuperäislajistoon ja ekosysteemien toimintaan tulisi ottaa laajemmin huomioon ekologisesti kestävä raputalouden kehittämiseksi.” (Ruokonen 2012, yhteenveto)

5.2.3. Täplärapu on tullut jäädäkseen

5.2.3.1. Täpläravun puoltajat: hölmö ja mahdoton linjaus

Toisin kuin edellä kuvatut jokiravun puoltajat, täpläravulle vihreää valoa näyttävät pitivät jokirapulinjausta joko sen toteutumisen kannalta mahdottomana tai muuten vain hölmönä. Heidän puheistaan jäi silti käsitys, että heillekin jokiravun häviäminen on ollut ainakin jonkinlainen menetys. He puolustivat muualta tuotua rapulajia, koska eivät enää uskoneet jokiravun mahdollisuuksiin: jos sen leviämistä ei ole pystytty estämään tähän asti, siihen ei pystytä tulevaisuudessakaan, todettiin.

Ruttoa hyvin kestävä täplärapu tuotiin Kilpisen (2003) mukaan Suomeen vuonna 1967.⁹ Istutuksiin päädyttiin Ruotsin esimerkin innoittamana. Tautia kestäviä jokirapukantoja ei ollut löytynyt: jokirapua oli yritetty palauttaa istutusten avulla esimerkiksi Säkylän Pyhäjärveen peräti 40 vuoden ajan siinä onnistumatta. Kilpisen arvion mukaan maataloushallituksella saattoi lisäksi olla noihin aikoihin kovia paineita edistää kalataloutta. (Kilpinen 2003, 5, 202–204, 209.)

Nykyinen rapulinjaus syö sitä vastustavien mielissä niin strategian kuin sen tekijöiden uskottavuutta. Maakunnan varaaminen jokiravulle on heidän mielestään määräys, jota voidaan noudattaa vain teoriassa. Joskus puheista paistoi läpi, ettei haastateltavilla ollut suurta haluakaan sen noudattamiseen. Muissakin yhteyksissä paljastui, ettei määräyksiä noudateta, jos niitä ei hyväksytä.

⁹ Täpläravun koeistutukset aloitettiin elokuussa 1967 Ahvenanmaalla (Kilpinen 2003, 204). Ne aloitettiin järvissä, joista rapurutto oli tuhonnut jokiravun. (Mannonen ym. 2007, 6 ja Kilpinen 2003, 203.)

”Kun se virkamies ei tiedä sitä, että kun esimerkiksi multa ostaa ihmiset rapuja, niin en minä voi valvoa, että mitä ne niille tekee. Jos ne päästää omaan järveensä, niin ne päästää. Miten niitä valvot sitten?”

Täpläräpumiehille ei ollut merkitystä sillä, kumpi rapu on pöydässä.

”Vaihtoehdot on siinä, että täällä joko ravustetaan tai ei ravusteta, ja nyt on valittu se vaihtoehto, että ei ravusteta. (---) tuossa on esimerkiksi semmonen (---) järvi, missä meilläkin on kalavettä, niin siitä rutto vei noin 15 vuotta sitten ravut, niin ei se oo takaisin tullu.”

Haastattelija: Mitä sinä ajattelet siitä, että Etelä-Savon maakunta on varattu jokiravulle eikä tänne ole enää vuoden 2000 jälkeen annettu täpläravun istutuslupia?

”Se on musta silkkaa hölmöyttä. Piste.”

Haastattelija: Kertoisitko tarkemmin näkemyksestäsi?

”No voivat antaa lupia istuttaa jokirapua niin paljon kuin haluavat, mutta joutuvat jakamaan niitä lupia joka viides vuosi ja taas lisää, kun ei se lähde vetämään.”

Haastattelija: Sinä et usko, että jokirapu palaa?

”En. Kun siellä on se rutto, niin sehän asuu siellä.”

5.2.3.2. Strategia vai tragedia?

Täpläräpumiehet uskoivat, että maakunnan asukkaiden rapulinjausta koskevat mielipiteet hajoavat enemmän kuin jokiravun puolustajat myöntävät. Ristiin meneviä mielipiteitä asiasta olikin. Esimerkiksi asiantuntijatasoon haastatteluissa esitettiin toisaalla, ettei rapuistutusta suunnittelevat ole yleensä vastustaneet linjausta kun se on heille selitetty. Toisaalla taas kerrottiin, että täpläravun istutuslupien kysyjä on ollut aina.

Kielteiset täpläräpujen istutuslupahakemuksista annetut päätökset ovat ehkä olleet yksi syy luvattomiin istutuksiin, arveltiin.

”Kyselyjä (---) sillo aikanaan, no nyt viime vuosina ehkä vähemmän, mutta koko ajan ton täpläräpumuistutusten osalta tuli (---) tosi paljon. (---) Ja sit siinä varmaan kävikin niin, että ne istuttivat luvattomasti sitten.”

Täpläräpumiehet olivat valmiita hyväksymään jopa jokiravun häviämisen Suomesta. Tosin kaikki eivät halunneet pukea kantaansa sanoiksi.

”Kun meidän strategia on nyt se, että nyt otetaan rapuja ylös niin paljon kuin vaan saadaan!”

Haastattelija: Miten täpläravun istutus turvattaisiin niin, ettei se hävittäisi enempää jokirapua?

”No siitä ei oo nyt ollu mitään puhetta. Ja (---) sehän on aika vaikea tehtävä sellainen.”

Täpläravun puoltajat olivat jokiräpumiehiä herkempiä uskomaan, että jokiravun eteen on jo tehty kaikki mahdollinen. He myös epäilivät, ettei täpläravun rooli jokiräpukantojen häviämisessä ole niin suuri kuin on väitetty. Tosiasia onkin, että ensimmäiset täplärävat tuotiin Suomeen vuonna 1967 (Westman ja Nylund 1984, 79), kun taas rapurutto todettiin meillä ensimmäisen kerran jo vuonna 1893 (Järvi 1910).

Sen miehet myönsivät, että täpläravun on todettu häiritsevän kalastusta. Laji liikkuu talvella enemmän kuin jokirapu, minkä seurauksena se tarttuu silloin tällöin kalastajien verkkoihin, tiedettiin.

Verkossa täplärapu on ikävä vieras, sillä sen saa irrotettua siitä vain paloittelemalla. Joidenkin kalastajien kerrottiin huomauttaneen asiasta, mutta sen suurempaa hälyä tilanne ei ole aiheuttanut.

”Mitä minä oon kuullu ja asiakkaat ollu, niin ne on sanonu, että on hienoa, kun saadaan rapua. Että hällä väliä, vaikka se on kovempikuorinen, mutta kun sitä vaan on ja ne on kookkaita.”

Kun jokirapumiehet esittivät keinoja, joita voitaisiin vielä kokeilla jokirapukantojen vahvistamiseksi, täpläravulle vihreää valoa näyttävät ilmoittivat haluavansa siirtyä seuraavaan vaiheeseen eli täplärapuistutusten lisäämiseen. Heidän mielestään laji on tullut jäädäkseen.

”Rapu kun rapu, pääasia, että olisi rapua. Niin muutkin ihmiset ajattelevat”.

Haastattelija: Mitä sinä ajattelet tästä strategiasta noin yleensä?

”No minun mielestä tässä on ihan hyvä, että on ollu tämmönen strategia ja on mietitty sitä tuon jokiravun säilyttämistä. Mutta olis pitäny jo huomata 20 vuotta sitten, että se ei oo joka paikassa mahdollista. Eli hyvä strategia on semmonen, että sitä pystyy muuttamaan, muuten siitä tulee tragedia.”

Haastattelija: Eli sinä et sure jokiravun menetystä?

”Miks mä sitä nyt surisin? Eihän se oo sen ihmeellisempi eläin kuin se täplärapukaan. Täplärapuhan syrjäyttää jokiravun.”

5.2.4. Tuntematon rapustrategia

5.2.4.1. Vuorovaikutus ja hallinnon julkisuus jäivät toteutumatta

Vuonna 2000 julkaistu Kalataloushallinnon Rapustrategia oli jäänyt asiakirjana ravustajille tuntemattomaksi. Enemmistö heistä kertoi, ettei strategiasta ole puhuttu kokouksissa, siitä ei ole järjestetty keskustelutilaisuuksia eikä siitä oltu kerrottu tiedotusvälineissä. Vain pari kolme ravustajaa tiesi strategiasta. Suurta yleisöä haastattelussa edustaneet vapaa-ajan kalastajat eivät olleet kuulleet asiakirjasta koskaan. Hekin silti tunsivat rapulinjauksen ja tiesivät rapupyödyksen puhdistamisvaatimukset. Yksi viranomais- ja neuvontatahon haastateltavista myönsi, ettei strategiaa kokonaisuudessaan ole edes yritetty tehdä tunnetuksi.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, ettei edellä Mäenpää (2008) mukailleen kuvattu hallinnon julkisuus ollut toteutunut rapustrategian laadinnan eikä siihen liittyvien päätösten tiedottamisen osalta. Esimerkiksi vesien omistajille ei oltu tarjottu mahdollisuutta ”osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen” tai ”osallistua ja vaikuttaa itseään koskevaan päätöksentekoon”. Julkisuuslain 20.1§:n mukainen viranomaisten aktiivisuus hallinnon avoimuuden edistämiseksi oli tähänastisten haastattelujen perusteella jäänyt toteutumatta. Rapustrategia ei ravustajien kertomusten perusteella myöskään ollut lisännyt Juholinin (2009) määritelmän mukaista, yhteisöviestintään kuuluvaa tiedonvaihiantaa, vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä.

Mäenpää (2008) painottaa, että erityisen tärkeää olisi tiedottaa hallintoasiasta jo ennen varsinaista päätöksentekoa, sillä ”aikanaan tehtävät päätökset muodostuvat pitkälle jo valmisteluvaiheessa” (Mäenpää 2008, 104). Nyt asiaa ei oltu hoidettu päätöksenteon jälkeenkään. Haastattelu varmisti useammassakin yhteydessä esimerkiksi Mäenpään näkemykset, joiden mukaan suljettu hallinto nostattaa ärsyyntymistä ja epäluottamusta niin päätöksiä kuin viranomaisiakin kohtaan. Myös Kilpinen (2003) puhuu kriittiseen sävyyn strategiaan liittyvästä päätösvallan

keskittymisestä: ”Tällaisten merkittävien rapupoliittisten periaatteiden valmisteluun ei siis katsottu tarvittavan vesienomistajien tai keskushallinnon edustajia”, hän ihmettelee (Kilpinen 2003, 218).

Ravustajien välillä hyvinkin vihainen palaute saa lisäsyvyyttä sillä haastattelun paljastamalla vaikutelmalla, että viranomais- ja neuvontason sitoutuneisuus strategiaan on saattanut horjua. Asiantuntijat löysivät strategian hyllyistään, mutta myönsivät, ettei sitä ole usein avattu. He eivät muistaneet asiakirjan sivuilta löytyvää, strategian tavoitteiden toteuttamiseksi laadittua keinovalikoimien luetteloa eivätkä kaikki tienneet, että nykyisin voimassa olevaa strategiaa edelsi vuonna 1989 julkaistu Ehdotus täplärapustrategiaksi (Kirjavainen 1989). Jos oletus pitää paikkansa, se saattaa olla yksi syy siihen, etteivät kaikki aktiivisetkaan osakaskuntien jäsenet tienneet asiakirjasta.

Haastattelijalla nosti esiin kysymyksen strategian välitavoitteiden tarpeellisuudesta ja resursseista. Niiden merkitys suunnitelmien toteutumisen takaajina edustivat haastateltaville uutta näkökulmaa. Asiaa mietittyään he yleensä totesivat, että virkamiehille lisätyötä määräävät suunnitelmat edellyttävät toteutuakseen lisäresursseja. Niistä strategiassa ei ole mainintaa. Myös Mäenpää huomauttaa, että ”viranomaisen käytettävissä olevien resurssien niukkuus voi niin ikään vaikuttaa julkisuuden toteutumiseen” (Mäenpää 2008, 6). Välitavoitteita rapustrategiassa ei ole asetettu. Näin ollen myös tavoitteiden toteutumisen seuranta on pääosin puuttunut. Rapuistutuksia on ohjattu istutuslupamenettelyn kautta.

Enemmistö haastatelluista oli sitä mieltä, että strategian tavoitteiden toteutumisen seuranta voidaan verrata ruohonjuuritason ajan tasalla pitämiseen.

Haastattelijalla: Olisiko strategian toteutumista pitänyt valvoa?

”Oishan sitä tietenkin pitänyt valvoa.”

Kriittisimmissä puheenvuoroissa vaadittiin lisäresurssien vaihtoehtona virkamiesten työn tehostamista. Puhuttiin muun muassa byrokraattien tehtailusta ja epäiltiin, että Suomessa virkamiestä valvotaan vähemmän kuin muilla aloilla työskenteleviä. Nämä näkemykset kertovat epäluottamuksesta.

”Ei kyllä, ei niillä valvontaan riitä minkään näköisiä resursseja tommosissa asioissa. Niillä on kolme kaveria siellä ELY-keskuksellakin, jotka nyt sitten näitä asioita hoitaa, niin mihis ne kerkee tänne.”

5.2.4.2. Epärealistisia näkemyksiä

Joiltain osin eri tahojen käsitykset menivät ristiin. Viranomais- ja neuvontataso katsoi, että heillä on vähintään kohtalaisen kattava kosketuspinta kenttään ja he siksi yleensä tietävät, mitä ravustajat asioista ajattelevat. Ravustajien kertomusten perusteella vuorovaikutuksen toimivuudessa on puutteita. He olivat muun muassa kokeneet, että tietoa on vaikea saada.

Haastattelijalla: Mistä luulisit johtuvan, ettet tiedä mitään strategiasta, vaikka olet aktiivinen osakaskuntalainen ja ravustaja?

”Luulisin, että siinä on syy se, että sitä ei tuoda tänne kentälle sitä tietoa sillä tavalla. Monessa muussakin asiassa, niin se hyvin tulee takaperoisesti se tieto sieltä ELY-keskuksesta ja näistä.”

Haastattelijalla: Mitä tarkoittaa takaperoinen tiedon tulo?

”Melkein se on pitänyt ite ottaa selville, että mitä siellä on.”

Haastattelijalla: Jos ei huomaa kysyä, niin ei saa tietoa?

”Näin on.”

Lisäksi ravustajilla ja viranomais/neuvontataholla oli erilainen näkemys kalastusalueiden kyvystä tavoittaa osakaskuntien väki. Varsinkin nuorempien ravustajien mielestä tieto ei kulje kalastusalueiden ja osakaskuntien välillä. Osakaskuntien valitsevat kalastusalueen edustajat eivät läheskään aina tuo tietoa kalastusalueiden päätöksistä osakaskuntiin, valitettiin. Kun vielä virkamiestason päätökset ja samalla päätettäviä asioita koskeva taustatieto kuten strategia jää kokonaan viranomaisille, osakaskunnat jäävät usein täydelliseen tiedonpaitsoon, ravustajat selvittivät. Viranomais- ja neuvontataho on puolestaan uskonut, että tieto leviää juuri kalastusalueen kautta. Ristiriitaisista näkemyksistä saa vaikutelman, ettei eri tahojen välillä ole ollut riittävästi vuorovaikutusta, jotta asiantuntijataho olisi saanut realistisen kuvan ruohonjuuritason toimintaympäristön todellisuudesta.

”Toki kalastusalueiden kokouksissa käydään ja rapuasioitakin on yritetty muistaa pitää esillä. Se on (--) semmonen kanava, koska siellä taas on jäsenenä nää vesialueen omistajat, niin sitä kautta se tieto niinku leviää kohtuullisen tehokkaasti.”

Seuraavat ravustajan rapustrategian tunnettuuteen liittyvät vastaukset toistuivat ravustajien enemmistön puheissa.

”Ei oo tuttu kyllä. En oo kuullu, ja sinänsä ihmetyttää sitten, kun TE-keskuksesta kuitenkin on käyny ihmisiä meidän osakaskunnan vuosikokouksessa, niin ei ne oo ravuista puhunu muuta kuin ainoastaan siitä, ettei saa sitä täplärapua tuoda.”

Haastattelija: Onko tämä asiakirja ollut esillä kalastusalueenkaan kokouksissa?

”No siellä ei oo ollu, ei oo tullu sinnekään sillä tavalla, että olis sitä siellä yleisissä kokouksissa käsitelty.”

5.2.4.3. Ongelmana harvojen valta?

Ravustajien parannusehdotuksista suosituin oli tiedonvälityksen ja eri tahojen keskeisen vuorovaikutuksen lisääminen. Se nousi ratkaisuksi moneen ongelmaan ja sitä todella toivottiin.

”Osakaskunnan kokouksissa käyn. Hoitokunnan kokouksissa käyn, mutta sitten valitaan näitä edustajia kalastusalueen kokouksiin, kalastusalueet valitsevat edustajia kokouksiin, mutta ei sieltä ylemmistä kokouksista päätetystä asioista minullekaan oo tullu asioita. Ne jää sinne johonkin.”

Haastattelija: Osakaskuntiin ei ollut tullut tietoa myöskään rapustrategian laadinnasta?

”Ei ainakaan minulta oo kysytty milloinkaan. Mutta kalastuskunnan, taikka osakaskunnan esimieheltä varmaan kysytään ja hän käy näissä palavereissa. Se on niiden joidenkin harvojen käsissä se asia.”

Haastattelija: Eivätkö osakaskunnan ja kalastusalueen vetäjät tuo tietoa teille sinne osakaskunnan kokouksiin?

”Eivät ruohonjuuritasolle tuo. Ne vatvoo niitä asioita sen johtokuntansa kanssa, ja ei siitä kukaan muu ulkopuolinen tiedäkään mitään. (---) kyllä ne väkisin tietää ne asiat. Mutta onko siitä mitään iloa, jos ne vaan ite tietää ja sitä tietoa ei mihinkään viedä?”

Joidenkin haastateltavien mielestä osa rapustrategiaan liittyvistä ongelmista johtuu siitä, että alueen erilaiset luottamustehtävät keskittyvät yksille ja samoille henkilöille. Päätösvallan keskittymistä arvioitiin harmistuneena muun muassa tiivistämällä, että ”...ne on valtuutettuja tai muuten kymmenessä eri hommassa...”.

”Siellä luodaan linjaukset, mitä lähdetään ajamaan eteenpäin. Ja sit tullaan tänne maakuntiin ja täällä otetaan näistä kalatalouspiireistä alueellisesti muutamia jeppejä, jotka on kunnanvaltuutettuja taikka muuten kymmenessä eri hommassa, niin ne otetaan sinne mukaan.”

Yksi haastateltavista sanoi, että voidakseen säilyttää paikkansa, ruohonjuuritason edustajat eivät voi esittää kokouksissa eriäviä mielipiteitä. Se taas tyrehdyttää keskustelun omassakin järjestössä. Näkemys oli aistittavissa useammankin puheissa.

”Täällä on joitakin vahvoja persoonia, joilla on luottamustehtäviä vaikka kuinka paljon ja ne kohtaa vain niitä samanlaisia ihmisiä siellä (---). Ne ajautuu liikkumattomaan tilaan, että ne ei voi tehdä päätöksiä, koska se olisi jotain muuta, toista omaa edustamaa asiaa vastaan. Niillä tulee yleensä sitten eturistiriita.”

Haastattelija: Voiko sellaista tapahtua?

”Siis se on lähes normaalia, että ei se nyt oo täällä kalatalouspuolella sen kummempaa kuin tuolla ay-puolella: (---) Yks mies alkoi kertoa suorittavan luokan näkemyksiä sinne hallitukseen, niin hänet seuraavassa vaihdossa heitettiin pihalle. Nyt sinne otettiin sitten sellainen, joka ei sano siellä mitään.”

Haastattelija: Joka on myötäkarvaan?

”Eli jos aikoo sen paikkansa säilyttää, niin oot hiljaa sitten siellä.”

Haastattelija: Ja se pätee myös kalastuspiireihin?

”Ei se oo kalatalous sen kummempi kuin mikään muukaan. Eli se vaatis hirmu suurta henkistä kypsyyttä tässä yläkerroksessa olevalta porukalta, jotka oikeesti voisivat hyväksyä erilaisia mielipiteitä, niin heidän se linjauksensa ei olis kiveen hakattu, etteikö siihen saatais jotain muutoksia.”

5.2.5. Usko viranomaisiin horjuu

5.2.5.1. ”Jos ei muuta niin keksitään projekti”

Kuten edellä voi nähdä, rapustrategia nostatti paljon viranomaistoimintaan kohdistuvaa kritiikkiä. Suomalaisten viranomaisten toimintaan kuuluu väärin asioihin keskittyvä valvonta, armeijasta lainattu johtamismalli ja epäluottamus kansalaisia kohtaan, palautteessa muun muassa sanottiin. Keskustelun aikana esitettiin myös hallinnon ongelmien parannusehdotuksia. Tiedonvälityksen ja eri tahojen keskeisen vuorovaikutuksen lisääminen nousi ratkaisuksi tähän kuten moneen muuhunkin ongelmaan.

”Meillä kyllä valvontaa tehdään, mutta se tehdään vähän turhissa asioissa. (---) Meillä on aika koulutettu Suomen kansa, ja luotettais niihin. (---) Aina niitä epäillään, että ne tekee jotain, kuitenkin ne tekee väärin tai ne varastaa tai tekee jotain.”

Haastattelija: Onko se tyypillistä suomalaiselle hallintovirkamiehille?

”Se on minusta hyvin tyypillistä sitten. Mutta kun ei valvontaan riitä varat, niin sit se pitää vaan hyväksyä. Kun hyväksyttäis mieluummin se asia niin perin, että nyt teihin ihmisiin luotetaan (---).”

Haastattelussa mukana olleista 14 ravustajasta 12, eli lähes kaikki sanoivat, etteivät ole kuulleet rapustrategiasta aikaisemmin. Heidän näkemyksiään ei ole siis strategian laadintavaiheessa kysytty. Kuten aiemminkin on paljastunut, asiakirjan sisältöä ei ole selvitetty heille myöhemminkään.

”No se on tällästä välillistä se kysyminen. Se tapahtuu tälläsien muutamien henkilöitten kautta.”

Monet ravustajat toivat suorasukaisesti esiin virkamiehiin kohdistuvan, syvän epäluottamuksensa. Toiset epäilivät strategioita yleensä, toiset niiden tekijöiden asiantuntemusta. Strategiaan liittyvää päätöksentekoa kritisoitiin jyrkästi ylhäältä alaspäin suuntautuvaksi.

”Kyllä se yleensä vähän silleen on, että jos sitä tehdään jostakin tuolta Helsingistä päin joku tällöinen päätös eikä kuulla, mitä mieltä täällä ollaan, niin ei siitä välttämättä oikein pidetä.”

Kalataloushallinnolle suunnattu kritiikki oli välillä erittäin kovaa. Asenteet liikkuvat virkamiesten kovan arvostelun, välinpitämättömyyden ja huvittuneisuuden välillä. Ravustajien asenteissa todentui johdannossa kuvattu Mäenpään ajatus, jonka mukaan ”tiedon ja keskustelun puuttuminen on (---) omiaan synnyttämään kansalaisissa epäilyjä (---) koko päätöksentekomenettelyn legitimitetin osalta” (Mäenpää 2008, 4) Ravustajien keskuudessa strategioiden ”todellinen tehtävä” herättää erityisen paljon epäluuloja. Epäiltiin esimerkiksi, että niiden ainoa tehtävä on virkamiesten työllistäminen. Myös tekijöiden osaaminen mietitytti. Käsitykset asiantuntijuudesta vaihtelivat.

”No joskus tuntuu siltä, että tuolla hallintopuolella viranomaisilla tahtoo olla, että jos ei oo mitään muuta tekemistä, niin keksitään joku projekti tai joku strategiajuttu, että saadaan jostakin rahaa ja saadaan ikään kuin ittensä työllistettyä ja tuntemaan tärkeäks.”

Haastattelijä: Strategioita tehdään myös kaloista. Oletko tutustunut niihin?

”Tuntuu, että jossakin kirjoituspöydän takana joku byrokraatti niitä laatii. Kun näitä tarpeeks tulee, että liikaa, sitten enää jaksa oikein niihin paneutua. Eikä suhtautua vakavasti. Että kun ne tuntuu joskus ihan naurettavilta ja lapsellisilta.”

Haastattelijä: Ymmärsinkö oikein, että et oikein usko strategian tekijöiden asiantuntemukseen?

”Eihän ne voi tietää, koska jos ne istuu siellä pöydän takana, eihän ne voi tietää riittävästi. Kyllä ne kuvittelee tietävänsä, mutta eihän ne voi tietää.”

”Kyllähän siis nykyään jo porukka luottaa, että nää tekee näitä päätöksiä tiettyjen tutkimusten perusteella. (---) No aiemmin oli porukat paljon enemmän vastaan (---) sanotaan vielä 20 vuotta sitten.”

”Olisihan se silti vähintäänkin kohteliasta kysyä mielipidettä myös vesien omistajilta.”

5.2.5.2. ”Se juna vaan puksuttaa eteenpäin”

Ravustajat odottavat strategian tekijöiltä koulutuksen lisäksi käytännön kokemusta niin kylistä, kalastuksesta kuin ravustuksesta. Enemmistölle käytännön kokemus oli vähintään yhtä tärkeä, ellei tärkeämpi asiantuntijuuden perusta kuin yliopistokoulutus. Mitä korkeampi koulutus ravustajalla itsellään oli, sitä enemmän hän vaati strategian tekijöiltä. Strategian uskottavuutta heikentää ja rapuasioiden hoitamista vaikeuttaa lisäksi puoluepolitiikka, pari miestä totesi.

”Mun mielestäni ei tämmösiä strategioita pitäis olla laatimassa semmoset henkilöt, joilla ei oo minkään näköistä asiantuntemusta asiasta tai hyvin huono. Ja siinä mielessä nää erilaiset ELY- ja helytoimistojen johtajat, niin nehän on periaatteessa poliittisin perustein valittuja henkilöitä, joilla tuskin on mitään raputietämystä.”

Haastattelija: Joukossa on minun käsittääkseni biologeja.

”No, voi olla joku biologi joukossa, mutta epäilen, että ne on lähinnä poliitikkoja. No ainakin mitä mä oon huomannu tuolla Mikkeliissä, niin kyllä ne on enemmänkin (---) -puolueen miehiä, joita siellä on. No on mitä on, niin mun mielestä joka tapauksessa se pitäis olla sillä viisiin, että siellä olis ammattilaiset, siis koulutuksen saaneita biologeja ja meribiologeja, järviologeja jne. Suomessahan ei kunnan vesibiologian linjaa ole mun tietääkseni missään yliopistossa.”

Vanhempaan ikäluokkaan kuuluvat maaseudun haastateltavat taas eivät uskoneet, että mikään koulutus pystyy kompensoimaan pitkän elämän aikana hankittua kokemusta. Sanottiin, että virkamiesten pöytien takana ei tunneta käytännön tosiasioita.

”No Mikkelin TE-keskuksen ammattitaitoon en usko tässä asiassa.”

Haastattelija: Et usko tekijöiden ammattitaitoon, vaikka he olisivat biologeja?

”Se ei vielä todista mitään. Jos ne on ravustanu joskus ja asunu maalla rapuvesistön lähellä, että ne on nähny sen touhun ja nähny miten se kylä reagoi, niin sitten...”

Vesialueiden omistajat ilmaisivat varsin selkein sanoin halunsa olla mukana vesialueitaan koskevassa päätöksenteossa. Varsinkin jokirapulinjauksen vastustajat suhtautuivat nihkeästi kalataloushallinnon päätöksentekotapaa kohtaan. Ylhäältä alaspäin suuntautuva ohjaus ei enää nykyaikana kelpaa.

”Maakunnassa on semmosia hyvin verbaalisesti lahjakkaita kavereita, jotka on perillä asioista. Ja kuulee hyvin värikkäitä puheenvuoroja, jotka on asiaa, näin minun mielestä kattoen. Niin nämä herrat kuuntelee niitä, ehkä niska enemmän tai vähemmän punaisena. Mutta ne valuu, mun käsitys on, että ne menee toisesta korvasta sisään ja toisesta ulos. Että se juna puksuttaa vaan eteenpäin, ne vaan laatii niitä pykälä.”

Haastateltavilta kysyttiin, mitä mieltä he ovat strategian laadinta-, valvonta- ja toteuttamistavasta. Kysymyksellä haluttiin selvittää, löytyykö aihepiiristä vastauksia ravustajien asenteille. Lisäksi kysyttiin, pitäisikö osakaskuntien ja kalastusalueiden saada kommentoitavikseen strategioiden etukäteisversiot ennen niiden lopullista hyväksymistä. Ravustajat sanoivat, että mikäli he olisivat saaneet olla mukana rapustrategian laadinnassa, jos heidän mielipidettään olisi kysytty, he ensinnäkin tietäisivät asiakirjasta ja toiseksi heidän asenteensa sitä kohtaan olisi ehkä erilainen. Tämän mukaan sallistumismahdollisuus pehmentää, kuten edellä todettiin, asenteita viranomaistoimintaa kohtaan. Valmisteilla olevan strategian kommentointia kannatettiin.

”No sehän on kaikista pahin tapaus tällänen, että jossakin tehdään strategia ja sitten tuodaan tänne ja sanotaan, että teidän pitää tällä tavalla ruveta tekemään. Että kyllähän pitäis osakaskuntien ilman muuta olla tekemässä sitä ja mukana siinä.”

”Tuolla metsästyspuolella,(---) siellä on paljon paremmin nää asiat, (---) että lähdetään täältä kentältä ylöspäin. Mutta tällä kalapuolella ollaan paljon vielä jäljessä siitä, että se viisaus asuis jossakin siellä virkamiesten pöydän takana.

”Kyllä se varmaan askel parempaan suuntaan on (---) voi tuoda ensinnäkin tänne tietoa, että semmosia on tehty ja mitä niissä on (---) täältä voi tulla ihan konkreettisia parannusehdotuksiakin, sellaisia, joita ei vain niillä muutamilla harvoilla siellä ole, tai jotka eivät jostakin syystä niistä kerro.”

5.3. Rapustrategiasta tiedottaminen

5.3.1. Johdanto

Tässä teemassa rapustrategiaan liittyvää viestintää tarkastellaan edellä kuvatun yhteisöviestinnän lisäksi myös joukkoviestinnän osalta. Joukkoviestinnällä tarkoitetaan yksisuuntaista sanomien lähettämistä ennalta määräämättömälle, suurelle yleisölle (esim. Kunelius 2003, 17).¹⁰ Kun organisaatio-/yhteisöviestintä keskittyy auttamaan erilaisia organisaatioita niiden tavoitteiden saavuttamisessa, joukkoviestinnän tehtävänä on esimerkiksi Juholinin mukaan muun muassa ”luoda asioista jäsenneily kuva yleisölleen” (Juholin 2009, 24). Medialla on mahdollisuus tavoittaa vesienomistajien ja muiden ravustuspiirien ulkopuoliset ihmiset. Heidän tavoittamisensa on tärkeää siksi, että ainakin osa luvattomista rapuistutuksista on seurausta tämän nk. suuren yleisön tietämättömyydestä.¹¹

Hallinnon julkisuutta toteuttava viranomaistoiminta tarjoaa aiheita julkiseen keskusteluun, jonka osapuolina voivat olla muun muassa media, kansalaiset ja järjestöt. Mäenpään (2008) mukaan julkisuusperiaatetta noudatetaan julkisessa toiminnassa ja julkisessa sfäärissä (public sphere). ”Julkisuus välittyy ja toteutuu erityisesti kansalaisyhteiskunnan aktiivisen toiminnan kautta ja siinä keskeinen merkitys on medialla, puolueilla, kansalaistoiminnalla ja julkisella keskustelulla”, hän toteaa (Mäenpää 2008, 4,15) Valtionhallinnon viestintäsuosituksessa taas todetaan, että ”Jokainen valtionhallinnon yksikkö toimii erilaisilla julkisuuden kentillä ja luo julkisuuksia omalla toiminnallaan. Mediajulkisuuden rinnalle nousevat kansalais-, verkko- ja asiantuntijajulkisuudet” (Valtioneuvosto 2010, 10).

Jo edellisen luvun perusteella voidaan epäillä, ettei rapuasioista ole syntynyt kuvatuista julkisuutta/julkista keskustelua. Sen toteutuminen olisi edellyttänyt avoimempaa tiedonvälitystä niin asiantuntijoilta kuin kalastuspiireihin kuuluvilta maallikkotason päättäjiltä. Ravustajien enemmistön, suuresta yleisöstä puhumattakaan, on ollut mahdotonta ottaa kantaa ja käydä julkista keskustelua rapustrategiasta, josta he eivät olleet edes kuulleet. Jos asiasta olisi puhuttu julkisuudessa, ravustajat olisivat saaneet Juholinin (2009, 24) määrittelemän ”jäsenneilyn kuvan” julkaisusta joko lehdistä, tv:stä tai radiosta. Ravustajien kritiikki viranomaisia kohtaan on näyttö siitä, että ylhäältä alaspäin suuntautuvaksi koettu päätöksenteko ja yleisöjulkisuuden puuttuminen herättää kansalaisissa kunnioituksen ja luottamuksen sijaan epäluottamusta.

Tämän työn pääotsikossa haastattelun tavoitteeksi on asetettu lisätiedon hankkiminen siitä, miten ihmiset saataisiin noudattamaan rapuistutuksia koskevia ohjeita. Haastattelun lähtökohtana oli ajatus, jonka mukaan luvaton täpläravun istutus vähenee hyvin suunnitellun ja tehokkaan tiedottamisen avulla. Selvitettävänä on, löytyykö raputaloutta koskevasta tiedottamistavasta puutteita, jotka estävät ihmisten kiinnittymisen rapukantojen hoitoon asetettujen tavoitteiden toteuttamiseen. Tiedotustoiminnan onnistumista selvitettiin strukturoitujen monivalinta- ja vaihtoehtokysymysten sekä puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla. Haastateltavilta muun

¹⁰ Kunelius katsoi vuonna 2003 kirjoittamaan kirjassa, että rajat kohdeviestinnän ja joukkoviestinnän sekä toisaalta yksisuuntaisen ja vuorovaikutteisen viestinnän välillä ”eivät ole nykyisin” yhtä tarkkoja kuin aikaisemmin. Hän ei silti ole ainakaan siinä vaiheessa valmis poistamaan perinteistä yksisuuntaisuuden painotusta joukkoviestinnän määritelmästä. Internetin ja muun uuden viestintäteknologian mahdollistama, lähettäjän ja vastaanottajan välinen vuorovaikutus ja palaute, ei hänen mielestään ”ainakaan toistaiseksi” ole tasolla, joka antaisi aiheen muuttaa määritelmää. (Kunelius 2003, 18.)

¹¹ Mäenpään mukaan yleisöjulkisuus ja julkisen tiedon julkistaminen tiedotusvälineissä myös ”vahvistaa ja varmistaa julkisen vallankäytön valvottavuutta ja vastuullisuutta”. (Mäenpää 2008, 4, 15.)

muassa kysyttiin, miten asioista pitäisi heidän mielestään tiedottaa, jotta tieto tavoittaisi kaikki osapuolet.

Vuoden 2000 rapustrategian velvoite rapuun liittyvän tiedotus-, neuvonta- ja tutkimustyön tehostamisesta on yhtenä tarkastelunäkökulmana edelleen, samoin hallinnon julkisuuden ja kansalaisten osallistumismahdollisuuksien näkökulmat.¹² Onko ravustajille ja/tai julkisuuteen levitetty esimerkiksi tietoa siitä, että jokirapu on alkuperäislaji ja sen säilymisen turvaaminen tarkoittaa myös luonnon monimuotoisuuden turvaamista, kysytään. Lähtökohtana on ajatus, että riippumatta kiinnostuksesta rapua kohtaan ihmiset saattavat valpastua luonnonsuojelua koskevien kysymysten edessä. Tästä hyvä esimerkki on Saimaannorppaan liittyvä keskustelu Suomessa.

5.3.2. Strategian neljä tärkeintä tavoitetta

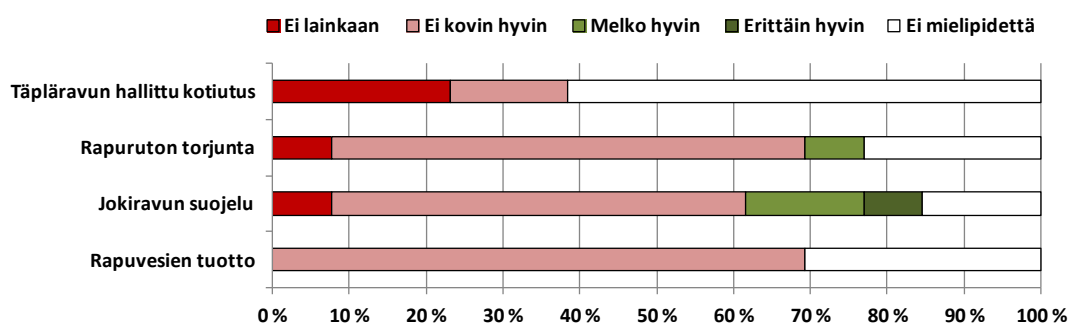
Seuraavaksi selvitetään, ovatko vuoden 2000 rapustrategian neljä keskeisintä tavoitetta haastateltavien mielestä toteutuneet. Tämän osan aineisto kerättiin yhdistämällä teemahaastattelu ja lomakekysely. Strategian tavoitteet ovat: 1) rapuvesien paras mahdollinen tuotto; 2) jokirapukantojen suojeleminen; 3) rapuruton ja muiden raputautien leviämisen ehkäiseminen; sekä 4) täpläravun hallittu kotiuttaminen. Toimenpiteitä tavoitteisiin pääsemiseksi ovat muun muassa täpläravun rajaus, täplärapuistutusten ohjaus, täplärapuistukkaiden rutottomuus, jokiravun suojeleminen täpläravun alueella, rapukuolemien seuranta, neuvonta ja tiedotus, ravunviljelyn luvanvaraisuus, luvattomien istutusten sanktiointi ja rapututkimuksen tehostaminen. (TE-keskusten työryhmä 2000, 4.) Kysely selvitti samalla, tuntevatko haastateltavat strategian sisältämiä ohjeita ja tavoitteita millään tavalla.

Yhteenvedon voidaan todeta, että ravustajien näkemysten mukaan reilut kymmenen vuotta voimassa olleen rapustrategian kaudella ei ole onnistuttu missään tavoitteessa kovin hyvin. Viranomais- ja neuvontatason näkemykset olivat ruohonjuuritason näkemyksiä myönteisempiä. Niihin oli merkitty useimmiten vaihtoehto kolme, eli ”Melko hyvin”. Viranomais- ja neuvontatason vastauksia peilataan tässä ravustajien (=kalastusalueiden ja osakaskuntien jäsenet eli vesien omistajat, muut vapaa-ajan ravustajat/kalastajat ja luonnonsuojelun edustus) vastauksiin, minkä vuoksi kuvissa 3 - 6 näkyvät vain ravustajien vastaukset. Tähän lomakehaastatteluosaan vastasi 13 ravustajaa.

Joihinkin kysymyksiin ottivat kantaa vain muutamat vastaajista, mutta jokiravun suojeleminen koskevaan kysymykseen vastasivat kahta vaille kaikki. Tulos myötäilee edellisen luvun viestiä, jonka mukaan tieto jokiravun erikoisasemasta sekä suomalaisiin alkuperäislajeihin kuulumisesta on tavoittanut lähes kaikki ravustajat. Koska heistä suurin osa hyväksyi maakunnan rapulinjauksen, he myös noudattivat ohjeita ja levittivät tietoa asiasta. Nekin, jotka eivät hyväksyneet linjausta, vakuuttivat noudattavansa sitä. Silti he katsoivat, ettei suojeleminen ollut onnistunut kovin hyvin.

¹² Yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan sekä elinympäristönsä kehittämiseen kuuluu kansanvaltaan ja on turvattu perustuslaissa (PL 2.2§). Viranomaiselta puolestaan edellytetään näiden oikeuksien toteutumisen edistämistä (PL 14.3§).

Kuinka hyvin Etelä-Savossa on onnistuttu rapustrategian neljän tärkeimmän tavoitteen saavuttamisessa?

Kuva 3. Haastateltujen ravustajien (N=13) näkemykset rapustrategian neljän tärkeimmän tavoitteen saavuttamisesta Etelä-Savossa. Palkeissa kuvataan prosenttiosuuksina sitä, onko haastateltavien mielestä tavoitteet onnistuttu saavuttamaan erittäin hyvin, melko hyvin, ei kovin hyvin tai ei lainkaan. Ravustajilla tarkoitetaan tässä muita kuin viranomais- ja neuvontatahojen haastateltuja.

‘Täpläravun hallittu kotiuttaminen’ oli vastaajien mielestä onnistunut huonoiten. Asiaan otti kantaa kaksi viidesosaa vastaajista (vain viisi vastaajaa), loput täyttivät kohdan ”Ei mielipidettä”. Kantaa ottaneiden enemmistön mielestä tavoitteessa joko ei ollut onnistuttu lainkaan tai ei kovin hyvin (kuva 3).

Runsas ”Ei mielipidettä” -vastaajien määrä saattaa selittyä sillä, että vastaajat tiesivät, että heidän maakunnassaan ei myönnetä täpläravun istutuslupia. Kaikki vastaajat tiesivät, että täplärapu on levinnyt Etelä-Savoon pääosin suunnittelemattomasti.

Viranomais- ja neuvontatason näkemys oli jälleen ruohonjuuritason näkemyksiä positiivisempi, eli heidän arvionsa oli ”Melko hyvin”. Tässä heijastunee se, että istutuslupia ei ole myönnetty ja viranomaistoiminta on näin ollen ollut strategialinjauksen mukaista.

‘Rapuruton ja muiden raputautien ehkäiseminen’ -vaihtoehdon vastaajista enemmistö, runsas kaksi kolmannesta (eli yhdeksän vastaajaa) arvioi tavoitteen saavuttamisen vaihtoehdoksi ”Ei kovin hyvin”. Mieliapiteensä jätti kertomatta neljännes vastaajista (yht. kolme) (kuva 3). Asiantuntijoiden vastauksissa painottui jälleen ”Melko hyvin” -vaihtoehto. Varsinkin ravustajat halusivat uskoa, että rutosta ei tiedetä vielä kaikkea.

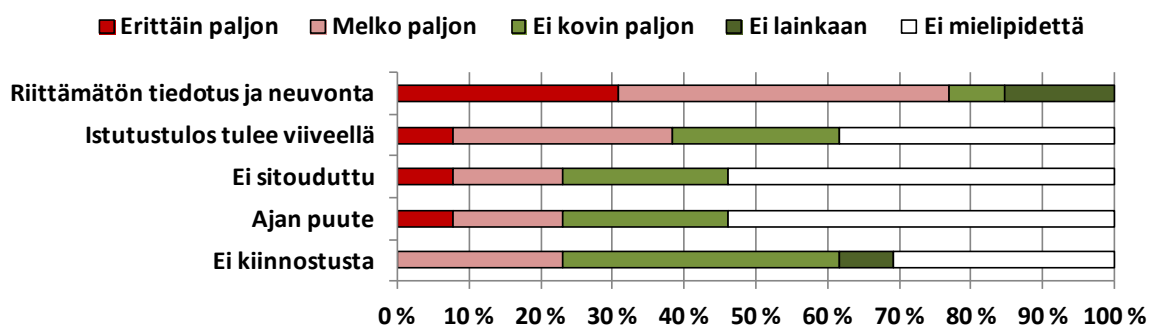
‘Jokirapukantojen suojele’ Enemmistön eli kahden kolmasosan (kahdeksan vastaajan) mielestä tämäkään tavoite ei ollut onnistunut, viidennes (kolme vastausta) puolsi onnistuneisuutta (kuva 3). Viranomais- ja neuvontatason vastauksissa painottui jälleen ”Melko hyvin” -vaihtoehto.

‘Rapuvesien paras mahdollinen tuotto’, trategian ensimmäinen tavoite, ei ollut enemmistön mielestä onnistunut kovin hyvin (kuva 3). Sama onnistumisvaihtoehto painottui asiantuntijahaastatteluisissa (viranomais- ja neuvontatahot). Aiempien haastattelujen tulokseen nähden vastaukset ovat yhdenmukaisia. Ravustajathan toivoivat lisää rapuja maakuntaan sekä niiden sosiaalisen että taloudellisen merkityksen vuoksi.

5.3.3. Ongelmana tiedotus, ajanpuute ja sitoutumattomuus

Seuraavaksi vastaajia pyydettiin arvioimaan syitä, mikäli tavoitteita ei ole saavutettu. Suurimmaksi ongelmaksi vastaajat arvioivat puutteellisen tiedotuksen.

Jos jokin tavoite on jäänyt saavuttamatta, kuinka paljon alla olevat syyt ovat siihen vaikuttaneet?

Kuva 4. Haastateltujen ravustajien (N=13) näkemykset saavuttamatta jääneisiin tavoitteisiin vaikuttaneiden syiden merkityksestä. Palkeissa kuvataan prosenttiosuuksina sitä, kuinka paljon kyseinen syy haastateltavien mielestä vaikutti tavoitteen saavuttamatta jäämiseen (asteikolla: erittäin paljon, melko paljon, ei kovin paljon tai ei lainkaan) Ravustajilla tarkoitetaan tässä muita kuin viranomais- ja neuvontatahojen haastateltuja.

'Riittämätön tiedotus ja neuvonta'. -vaihtoehdon tulos paljastaa ravustajien yksimielisyyden siitä, että rapuun ja rapustrategiaan liittyvä viestintä on ollut puutteellista. Kaikilla oli mielipide asiasta ja vajaa puolet katsoi, että neuvonnan ja tiedotuksen puutteellisuus on vaikuttanut "Melko paljon". Noin kolmanneksen mielestä se on vaikuttanut "Erittäin paljon". Runsaan viidenneksen mielestä riittämätön tiedotus ei vaikuttanut kovin paljon tai lainkaan (kuva 4).

Vastausaktiivisuudesta voidaan päätellä, että ravustajat suhtautuvat tiedotusasiaan vakavasti, he haluavat tietää asioista. Tulos on samansuuntainen teemahaastattelussa saadun tuloksen kanssa. Myös viranomais- ja neuvontatason näkemykset myötäilivät ravustajien näkemyksiä.

'Istutustulos tulee viiveellä' -vaihtoehtoon tulleet vastaukset hajosivat. Ravustajista runsaalla kolmanneksella ei ollut mielipidettä, noin kolmannes vastasi että asialla oli merkitystä "Melko paljon" ja viidennekselle "Ei kovin paljon" ja joukossa oli yksi "Erittäin paljon" -vastaus. Kaikkien vastaajien mielestä on siis mahdollista, ettei kaikkia tuloksia vielä tiedetä (kuva 4).

Viranomais- ja neuvontatason edustajista kaksi antoi vastauksen "Ei kovin paljon", yhden vastaajan mielestä tulosten viipyminen vaikuttaa "Melko paljon".

Molempien haastattelun osapuolten taholta nousi esiin epäily, että rapuistutusten tulosten odottelussa on oltu liian hätäisiä ja tuloksia on siksi saatettu arvioida liiankin negatiivisesti. Vastausten hajonta kuvanee epävarmuutta siitä, tiedetäänkö rapujen käyttäytymisestä tarpeeksi.

'Alueella ei sitouduttu strategian tavoitteisiin' -vaihtoehtoon kantaa otti myös noin puolet (kuusi) ravustajista. Vastanneista puolet oli sitä mieltä, että "sitoutumattomuus" ei ole vaikuttanut kovinkaan paljoa lopputulokseen. Vastaavasti yhtä moni oli sitä mieltä, että se on vaikuttanut melko paljon (kuva 4).

Kukaan vastaajista ei valinnut vaihtoehtoa "Ei lainkaan". Tavoitteisiin sitoutumattomuus on näin ollen hieman vaikuttanut lopputulokseen. Kantaa ottamattomien suuri osuus voi vaikuttaa tulokseen.

Asiantuntijoiden mukaan asiaan sitoutumattomuus vaikutti lopputulokseen melko paljon.

'Eri toimijoiden ajanpuute' vaihtoehtoon otti kantaa vain vajaa puolet (kuusi) ravustajista. Puolet vastanneista katsoi, että ajanpuute on vaikuttanut paljon tai erittäin paljon, toinen puoli uskoi ajanpuutteen vaikuttaneen vain vähän eli "Ei kovin paljon". Kaikkien vastaajien mielestä ajanpuutteella siis on ollut vähintään jonkinlaista merkitystä (kuva 4).

Asiantuntijataho korosti ravustajia enemmän ajanpuutetta. Heillä painottui näkemys, jonka mukaan se on vaikuttanut erittäin paljon. Tulos tukee niitä haastattelussa esitettyjä mielipiteitä, joiden mukaan viranomaisille määrätyt lisätyöt edellyttävät onnistuakseen lisäresursseja.

'Asia ei kiinnostanut ravustajia' vaihtoehtoon vastasi kaksi kolmasosaa (yhdeksän) ravustajista. Enemmistö vastanneista arvioi, että ravustajien kiinnostuksen puute ei ole vaikuttanut lopputulokseen joko yhtään tai ei kovin paljoa. Kolmannes vastanneista katsoi, että kiinnostuksen puute on vaikuttanut "Melko paljon" (kuva 4).

Asiantuntijahaastateltujen vastaukset hajaantuivat. "Ei lainkaan vaikuttanut", "Ei osaa vastata" ja "Melko paljon" -välille.

Vastauksissa saattaa näkyä ravun marginaaliasema eteläsavolaisten kalastajien keskuudessa. Viranomais- ja neuvontatahon vastausten hajaantuminen saattaa johtua siitä, ettei rapuasioista ole keskusteltu ruohonjuuritason kanssa, eikä asiantuntijataholla voi näin ollen olla varmaa käsitystä ravustajien todellisesta kiinnostuksesta.

5.3.4. Ravustajat haluavat enemmän tiedotteita ja vierailuja

Ravustajilta kysyttiin, minkälainen tiedottamistapa heidän mielestään toimisi rapuasioissa parhaiten. Vastapainoksi ruohonjuuritason näkemyksille asiantuntijat kuvasivat suosimia keinoja ja tapoja. Kysymyksillä haluttiin selvittää, ovatko eri tahojen tiedotukseen kohdistuvat näkemykset ja odotukset yhdenmukaisia.

Ravustajat toivoivat kalastusalueille vuositasolla 1–4 tiedotetta ja 1–3 tiedotustilaisuutta/vierailua. Vierailujen yhteydessä jotkut mainitsivat ELYn, mutta haastattelussa ei tarkennettu, pitäisikö vierailijan olla viranomainen vai kalatalousneuvonnan edustaja. Muissa yhteyksissä ravustajat keskittyivät puhumaan lähinnä tarpeestaan saada tietoa, tiedonvälittäjätaho painottui puheissa vähemmän. Osakaskuntiin toivottiin 1–2 tiedotetta sekä tiedotustilaisuutta/vierailua vuodessa. Sekä tiedotteita että vierailuja toivottiin siis nykyistä enemmän. Vierailuja arvostettiin ylitse muiden. Lomakekyselyjä ravustajien keskuudessa vierastettiin.

"No kaavakkeita ne ei mielellään täyttele, kun kysymykset tehdään niin hankaliks. (---) Jos sieltä tulis (--) kertomaan ja muutkin ihan sinne vaikka meidän vuosikokoukseen, että mitä mieltä nyt viranomainen on näistä ja näistä asioista. Ja mitä suunnitellaan."

Laivalla pidettyjen seminaarien tilalle toivottiin alustus- tai koulutustilaisuuksia, jotka olisivat maantieteellisesti useampien ravustajien ulottuvilla. Laivaseminaarit ovat rajoittaneet osallistujien määrää, kerrottiin. Laivaseminaareilla haastatellut saattoivat tarkoittaa viime vuosina Kalatalouden keskusliiton järjestämiä kalastusaluepäiviä. Yleensäkin ravustajat halusivat enemmän yhteisiä kokoontumisia asiantuntijatahon kanssa. Ravustajat olivat itse valmiita vierailemaan kouluissa rapuasioiden tiimoilta. Lasten kautta tieto menee koteihin ja aikuisille, todettiin. Lisäksi haluttiin kiinnittää lapset seuraamaan luonnon tapahtumia ja ymmärtämään esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden tärkeys.

Viranomais- ja neuvontatahon mukaan kalastusalueille on lähetetty yksi tiedote vuodessa, varsinaisia tiedotustilaisuuksia ei ole järjestetty. Myös osakaskunnille on lähetetty yksi tiedote vuodessa, tiedotustilaisuuksia ja muita vierailuja on ollut yhdestä kahteen. Tiedotteet ovat liittyneet kulloinkin ajankohtaisiin asioihin. Osakaskuntien osalta viranomais- ja neuvontatahon kuvaus on ristiriidassa ravustajien kuvauksen kanssa. Osa ravustajista kertoi, ettei viranomais- ja neuvontatahon

vierailuja ole ollut ”vuosikausiin”. Ristiriita oli näkyvissä myös teemahaastattelussa. Muilta osin vastauksista näkyy, että tähänastinen osuuskuntiin ja kalastusalueille suunnattu tiedonvälityksen tarjonta ei vastaa ravustajien odotuksia.

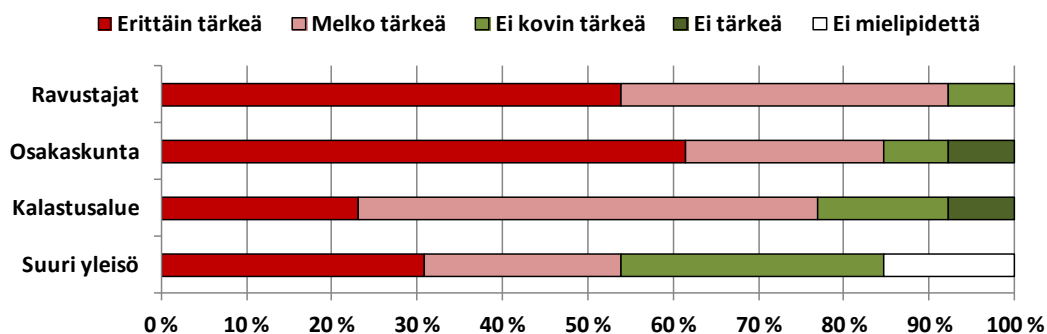
5.3.5. Tiedottamisen kohdeyleisöistä tärkeimpiä osakaskunnat ja kalastusalue

Haastateltavilta kysyttiin, mitkä tahot ovat tärkeitä strategian sisällön tunnetuksi tekemisessä. Vaihtoehdot olivat kalastusalue, osakaskunta, ravustajat ja suuri yleisö. Suuri yleisö oli mukana sen oletetun, luvattomiin istutuksiin liittyvän roolinsa vuoksi. Kysymyksellä haluttiin selvittää, miten tärkeäksi tiedotuksessa on mielletty ravustuspiirien ulkopuoliset tahot. Ravustajat ja osakaskunta olivat kyselyssä erillään, sillä kaikki ravustajat eivät ole aktiivisia osakaskuntien toimijoita. Lähtöoletuksena oli, että mitä merkittävämpänä toimijatahoa pidetään, sitä paremmin se huomioidaan muun muassa rapustrategiaa koskevassa tiedottamisessa ja päätöksenteossa.

Rapustrategian toimenpiteessä osoitetaan rapuasioiden tiedotusvastuu kalatalousviranomaisille ja neuvontajärjestöille (TE-keskusten työryhmä 2000, 37). Haastattelussa viranomaistaho tarkensi, että ensisijainen ja vastuullinen tiedon jakaja on paikallinen kalatalousviranomainen.

”Erityistä tiedotusvastaavaa ei ole, mutta periaatteessa kalatalouspäällikkö vastaa tiedottamisesta.”

Miten tärkeinä pidätte alla olevia tahoja strategiaan liittyvissä asioissa?

Kuva 5. Haastateltujen ravustajien (N=13) näkemykset rapustrategiaan liittyvän viestinnän kohdistamisen tärkeydestä eri kohdeyleisöille. Palkeissa kuvataan prosenttiosuuksina kuinka tärkeänä haastateltavat pitävät viestinnän kohdistamista eri kohdeyleisöille (asteikolla: erittäin tärkeä, melko tärkeä, ei kovin tärkeä, ei tärkeä). Ravustajilla tarkoitetaan tässä muita kuin viranomais- ja neuvontatahojen haastateltuja.

Ravustajien mielestä tärkeimpiä tahoja ovat osakaskunnat ja ravustajat. Osakaskuntia piti erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä 85 prosenttia eli kahta vaille kaikki vastaajat, ravustajia yhtä vaille kaikki, runsas 90 prosenttia (kuva 5). Koska suurin osa ravustajista toimii juuri osakaskunnissa, vastausten ”ravustajat” voidaan nähdä molempien vaihtoehtojen valinnoiksi. Kaikki haastatellut vastasivat kysymykseen, ja vain kahdella ei ollut mielipidettä suuresta yleisöstä. Haastatellut painottavat useiden toimijoiden tärkeyttä.

Seuraavaksi tärkeimmäksi tiedottamisen kohderyhmäksi haastatellut kokevat kalastusalueen. Suuri yleisö katsottiin vähiten tärkeäksi, joskin se oli kolmanneksen (neljän vastaajan) mielestä erittäin tärkeä (kuva 5).

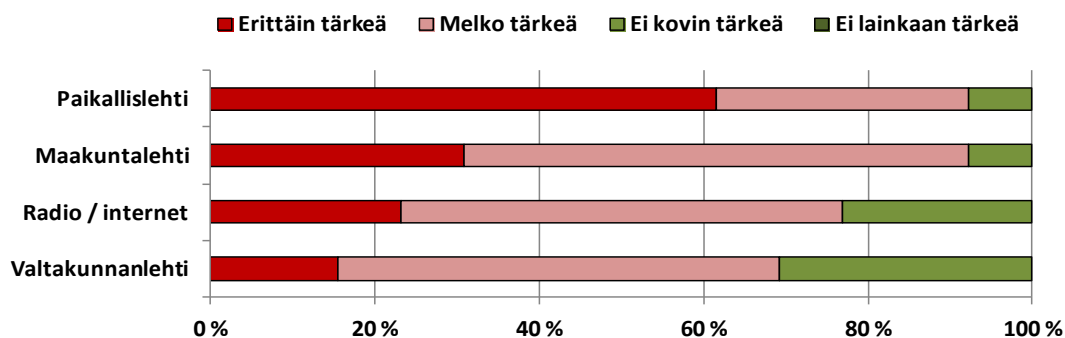
Myös viranomais- ja neuvontataso piti tärkeimpänä osakaskuntia, sitten ravustajia ja kolmanneksi tärkeimpänä suurta yleisöä. Yksi piti suurta yleisöä ”Erittäin tärkeänä”, kaksi muuta ”Ei kovin tärkeänä”. Huomattavaa on, että kaikkien osapuolten enemmistö jätti suuren yleisön eli ehkä kaikkein ongelmallisimman tahon vähämerkityksellisimmäksi.

5.3.6. Mediaviestinnän kohteeksi ei mielletty suurta yleisöä

Kyselyn avulla selvitettiin, mitä tiedotusvälineitä haastateltavien mielestä pitäisi käyttää rapuasioista tiedotettaessa. Jo edellisissä vastauksissa paljastui, ettei ulkopuolisia tahoja pidetty kovin merkityksellisinä tiedonvälityksen kohteina. Tiedotusvälineiden tärkeysjärjestyksen valinta tarkentaa asenteita.

Ainakin joissain tapauksissa luvattomien täplärapuistutusten tekijöiksi on arveltu kalastus- ja ravustuspiirien ulkopuolisia, säännöistä ja rapujen siirtoon liittyvistä asioista tietämättömiä tai niistä piittaamattomia ihmisiä. Haastattelun lähtökohtana oli ajatus, että tämän nk. suuren yleisön raputietämyksen lisääminen voi vähentää tietämättömyyden aiheuttamia, luvattomia sekä lainvastaisiakin toimia. Kaikki 13 ravustajaa ottivat kantaa viestintävälinettä koskeviin kysymyksiin, mikä kertoo heidän kiinnostuksestaan tiedotusasiaa kohtaan.

Jos nk. suuri yleisö kuuluu ottaa huomioon rapustrategian sisältämistä asioista kerrottaessa, mitä kanavia pitkin tieto tulisi mielestäsi lähettää?

Kuva 6. Haastateltujen ravustajien (N=13) näkemykset eri tiedotuskanavien tärkeydestä suurelle yleisölle suunnattavassa rapustrategian tiedotuksessa. Palkeissa kuvataan prosenttiosuuksina kuinka tärkeänä haastateltavat pitivät kyseistä viestintävälinettä suurelle yleisölle suunnatussa tiedotuksessa (asteikolla: erittäin tärkeä, melko tärkeä, ei kovin tärkeä, ei tärkeä). Ravustajilla tarkoitetaan tässä muita kuin viranomais- ja neuvontatahojen haastateltuja.

Tärkeimmiksi rapuasioista tietoa välittäviksi tiedotusvälineiksi valikoituivat paikallislehdet, joita erittäin tärkeänä piti kaksi kolmasosaa vastanneista. Niiden jälkeen tuli maakuntalehdet sekä maakuntatasoinen radio. Tv:n, valtakunnallisen lehdistön/radion ohjelmia arvostettiin keskusteluissa korkealle, mutta niiden merkitystä ei suuren yleisön yhteydessä korostettu (kuva 6).

Vastapainoksi ja vertailukohteeksi ravustajien vastauksille asiantuntijahaastatteluilta kysyttiin, mitä tiedotusvälineitä he ovat hyödyntäneet strategian sisältämiä asenteita ja arvoja suurelle yleisölle kertoessaan. Vastaukset myötäilivät ravustajien vastauksia: maakuntatason raputiedotuksessa on pidetty tärkeimpänä kanavana paikallislehdistöä. Radio ja maakuntalehti olivat mukana, mutta eivät yhtä tärkeinä kuin paikallislehti.

Vastauksista voi päätellä, että useimmiten tiedotuksesta vastaavat ovat pitäneet julkisen tiedonvälityksen kohdeyleisönä paikallista väestöä, ehkä rajatusti vain ravustajia. Maakuntalehtien hyödyntäminen sai arvion ”Melko tärkeä”. Yhteydenpidon valtakunnallisiin lehtiin ei katsottu kuuluvan maakuntatason toimijoille. Haastattelun perusteella suurta yleisöä ei ole mielletty tärkeäksi tiedotuksen kohteeksi. samalla rapujuttujen julkaiseminen on rajoittunut lähinnä ravustusaikaan.

5.3.7. Yhteenvetoa tiedotuksen teemahaastattelusta ja lomakekyselystä

5.3.7.1. ”Ne on epäonnistunu siinä tiedotuksessa”

Enemmistö ravustajista kritisoi rapuasioihin liittyvää tiedotusta epäonnistuneeksi. Kritiikki oli samansuuntaista sekä monivalintakysymyksissä että teemahaastattelussa. Edellisessä luvussa ravustajat kertoivat, että he haluavat nykyistä enemmän tietoa ja päätösvaltaa. Ylhäältä alaspäin suuntautuva päätöksentekotapa on tullut tiensä päähän, oli heidän viestinsä. Haastateltavien enemmistö katsoi, että tiedottamisen epäonnistuminen on yksi syy siihen, ettei strategian tavoitteita kokonaisuudessaan ole saavutettu. On huomattava, ettei ruohonjuuritaso edes tiennyt aikoinaan rapustrategian laadinnasta eivätkä läheskään kaikki olleet kuulleet siitä edes sen julkaisemisen jälkeen.¹³ Edellisessä luvussa todettiin, että myös osakaskunta- ja kalastusalueen vuorovaikutuksessa/tiedonkulussa on vakavina pidettäviä ongelmia. Siellä sekä päätösvalta että tieto keskittyvät harvojen käsiin, monet ravustajat harmittelivat. Osakaskunnat valitsevat kalastusalueelle edustajansa, mutta tieto kalastusalueen kokousten päätöksistä ei haastateltavien mukaan kulje osakaskuntiin asti.

”Syyttäisinpä vaan niitä, joiden tehtävä se tiedotus on, että ne on epäonnistunu siinä. Sanoisin senkin, että kalastuskuntien tehtävähän minun mielestä, tai mitä jakokuntia ne nykyään liekään, niin niiden tehtävähän tää tiedonvälitys olisi.”

Raputalous on Etelä-Savon kalastajien maakunnassa marginaalisessa roolissa ja enemmistö haastateltavista kertoi uskovansa, että suurimmalle osalle väestöstä rapuilla ei ole mitään merkitystä. Tämä luonnollisesti omalta osaltaan vaikuttaa rapuasioita koskevaan tiedottamiseen ja paikallisessa julkisuudessa esillä pitämiseen.

”Kyllä ELY-keskusten tiedottaminen ns. suurelle yleisölle on ollu luvattoman huonoa. Taas tänäkin syksynä löytyi yksi täplärapuesiintymä (---)järvestä, joka on perinteistä rapualueita ja johon ollaan useana vuonna istutettu kotimaista rapua ja saatu vielä ELYltä rahallista tukea istutuksiin. Ja nyt sinne oli joku istuttanut täplärapua. Se on todella turhauttavaa.”

Strategialla ei haastattelun perusteella ole ollut vahvaa asemaa myöskään asiantuntijatahon edustajien toiminnan ohjaajana. Kuten aiemminkin todettiin, viranomais- ja neuvontatahon edustajat eivät esimerkiksi muistaneet asiakirjaan liitettyä keinovalikoimaa, johon on muun muassa kirjattu tavoite neuvonnan ja tiedotuksen lisäämisestä. Johtopäätöstä tukee myös kymmeniä vuosia aktiivisesti osakaskunnassa toimineen ravustajan antama tieto, jonka mukaan tietoa rapustrategian julkaisemisesta ei ole koskaan tuotu sen enempää hänen osakaskunnalleen kuin kalastusalueelleenkaan. Tilannetta ei pelasta, että kaksi haastateltavaa muisteli olleen ”jotain puhetta TE-keskuksen kanssa aikoinaan ennen strategian ilmestymistä”.

Haastattelija: Eli sinä olet ollut jo kymmeniä vuosia aktiivinen (---) toimija (---). Sinä siis tietäisit jos sinne olisi tuotu viestiä, että on julkaistu tällainen rapustrategia?

”Kyllä tietäisin. Ei oo tullu semmosta.”

¹³ (Julka) 8a §:n 1 momentin mukaan valtion hallintoviranomaisten ja muiden valtion virastojen ja laitosten sekä tuomioistuinten ja muiden lainkäyttöviranomaisten (valtionhallinnon viranomainen) tiedotuksen, julkaisutoiminnan ja muun viestinnän tarkoituksena on toteuttaa avoimuutta sekä tuottaa ja jakaa tietoa, joka luo yksilöille ja yhteisöille edellytyksiä muodostaa mahdollisimman totuudenmukainen kuva viranomaisten toiminnasta, vaikuttaa hallintoviranomaisissa valmisteilla oleviin yleisesti merkittäviin asioihin sekä valvoa omia etujaan ja oikeuksiaan.

Ravustajien mukaan tiedotustoiminnassa pitäisi ottaa huomioon varsinkin uudet, osakaskuntien aktiivisiksi jäseniksi pyrkivät. Hajallaan olevat, pienet ja osin toimintakyvyttömät osakaskunnat estävät tiedonkulun osakaskuntien kautta ravustajille. Ravustajat uskoivatkin, että tiedonvälityksen ongelmat ovat nuoremman polven toimintaan liittymisen este. Rapustrategian mukaan kalatalousviranomaisten ja neuvontajärjestöjen olisi tullut lisätä tiedotusta myös strategiasta kokonaisuudessaan. Esimerkiksi rapustrategian sisältämät tavoitteet, niiden perustelut ja tavoitteisiin pääsyn keinoiksi esitetyt toimenpiteet olisivat antaneet etenkin nuoren polven toimijoille tärkeää, kokonaisuuksien hahmottamiseen tarvittavaa tietoa. Rapulinjauksen ja pyydysten desinfiointiin liittyvät ohjeet haastateltavat olivat omaksuneet hyvin, mutta strategian tavoitteiden valossa sitä ei voi pitää riittävänä.

5.3.7.2. Tarvitaan suunnitelmallisuutta sattumanvaraisuuden tilalle

Asiantuntijat painottavat suunnitelmallisuuden merkitystä viestintätoiminnan onnistumisessa, mutta Etelä-Savon rapuasioista tiedottaminen on haastattelun perusteella ollut pääosin sattumanvaraista. Säännöllisyyttä julkisuuden suuntaan ovat edustaneet vuosittain ravustusaikana tiedotusvälineille toimitetut tiedotteet. Rapuasioden asiantuntijoilla ei esimerkiksi ole ollut kattavia suunnitelmia tiedotustoimintansa ohjaamiseksi. ELYllä on tiedotussuunnitelma, mutta siinä ei ole mainintaa ravusta. Myös valtakunnallinen ohjeistus/suunnitelma on puuttunut.

Muitakin ongelmia paljastui. Kun strategiassa asetettiin maa- ja metsätalousministeriölle velvollisuus laatia yleistajuinen esite neuvonnan ja tiedottamisen tehostamiseksi (TE-keskusten työryhmä 2000, 37), kukaan ei ollut edes kuullut sellaisesta. Rapuasioden katsotaan kuuluvan ”kalatalouden ajankohtaisiin asioihin”, joista viestitään ”tarvittaessa”. ELYssä rapuasiat ovat yhden kalatalousyksikön työntekijän vastuulla. Vastaaajien hataralta vaikuttanut näkemys tiedottamisesta sekä tiedottamisen kohderyhmistä saattaa olla seurausta toisaalta järjestelmällisen suunnittelun puuttumisesta, toisaalta viestintätöön osaamiseen liittyvistä ongelmista.

”En muista tiedotussuunnitelmaa nähneeni. Varmaankin se on niillä, jotka ovat strategian tehneetkin. Ensisijainen tiedotusvastuuhan on heillä ja me sovellamme asiat käytäntöön.”

Tiedotustoimintaan ELYssä on palkattu viestintävastaava. ELYn vastuualueen laajuuteen nähden viestintävastaavan toimenkuva vaikuttaa laajalta sisältäen muun muassa viestinnän suunnittelun, seurannan ja kehittämisen, internetsivujen koordinoimisen, sisällöntuotannon, päivityksen, tiedotteet, uutiset, tapahtumat, mediayhteyksien hoidon yhdessä johdon kanssa sekä julkaisuasiat. Viestintävastaava myös tarkistaa tiedotteet ja laittaa ne jakeluun. Tehtäväkuvauksen perusteella viestintävastaavan työaika ei riitä yksittäisten ELYn yksiköiden viestintätarpeiden yksityiskohtaiseen suunnitteluun.

Median kautta tiedottaminen on ollut kulloinkin ELYssä tiedotusvastuussa olevaan henkilöön sitoutunutta. Haastattelun perusteella sitä on leimannut rutiininomaisuus ja se on toistunut joka vuosi samanlaisena: tiedotteita on lähetetty ravustusaikana ja tiedotusvälineiden jutut ovat olleet vuodesta toiseen samoja haastateltavien kommentoimia. Tiedotteita oli lähetetty paikallislehtiin, maakuntalehtiin sekä paikallisradioon. Myös yhteydet tuttujen, eri tiedotusvälineissä toimivien toimittajien kanssa, olivat poikineet juttuja. Ravustuskauden ulkopuolinen median juttutarjonta vaikutti olleen pitkälle toimittajien aktiivisuuden varassa. Osakaskuntiin ja kalastusalueille toimitetut tiedotteet ja toteutetut vierailut oli tehty ”tarvittaessa”.

”Rapuasiaan vastataan aina rapukauden alussa radion ja lehtien sitä kysyessä”.

Kun viestinnän keinotkin ovat lisääntyneet, tiedotustyöstä vastaavilta vaaditaan yhä enemmän ammattilaisuutta. Juholinin (2009, 32–34) mukaan organisaation/yhteisön viestintä perustuu viestinnän johtotähtenä toimivaan viestintästrategiaan ja esimerkiksi julkisyhteisöjen viestintä-/tiedotuspäällikön tehtävään halutaan yhä useammin akateemisen loppututkinnon suorittanut, kielitaitoinen henkilö. Viranomaisten viestintätoimintaa ohjaava Valtionhallinnon viestintäsuositus (2010) korostaa julkisuusperiaatteen ja hyvän hallinnon vaatimuksia mukailien valtionhallinnon edustajien ja kansalaisten vuorovaikutuksen sekä kansalaiskeskustelun merkitystä. Myös viestintäsuosituksessa painotetaan viranomaisen viestinnän suunnitelmallisuutta. Viestinnän strateginen suunnittelu tulee liittää osaksi kaikkea valtionhallinnon toimintaa, suosituksessa todetaan. Toimintaa on myös arvioitava ”riittävän usein”. (Valtioneuvoston kanslia 2010, 7, 11.)¹⁴

Rapua koskevaa tiedotustoimintaa ei ole ohjannut julkisuusperiaate, ei myöskään Valtionhallinnon viestintäsuositus. Yhtenä syynä saattaa olla resurssien puute. Haastattelussa asiantuntijataholta kysyttiin, onko heillä ollut mahdollisuutta käyttää apunaan tiedotuksen ammattilaisia. Kaksi kolmesta vastasi kieltävästi, yksi viittasi ELYn tiedotusta hoitavaan työntekijään.

Edellisestä päätellen rapustrategian tunnetuksi tekemiseen ei ole paneuduttu riittävästi. Lisäksi ELYn työntekijöillä ei ole ollut mahdollisuutta hoitaa strategiaan liittyvää neuvonta-/tiedotustyötä strategian vaatimalla tavalla. Koska viranomaistoimintaan kohdistuvat avoimuusvaatimukset ovat vahvistaneet viestinnän roolia ja vaatimuksia julkisen hallinnon toiminnassa, viestinnästä vastaavien ammatilliseen tasoon kiinnitettäneen jatkossa entistä enemmän huomiota. Myös toiminnan suunnitelmallisuus ja säädösten sekä muiden viestintää ohjaavien määräysten noudattaminen todennäköisesti lisääntyy.

5.3.7.3. Vastakkaisia näkemyksiä suhteiden toimivuudesta

Joissain tapauksissa eri toimijatahojen näkemykset tiedonvälityksen ja vuorovaikutuksen onnistuneisuudesta olivat lähes vastakkaisia. Edellisessä luvussa kuvattiin, kuinka esimerkiksi käsitykset vuorovaikutuksen toimivuudesta menivät ristiin. Kun viranomais- ja neuvontatasolla uskottiin, että eri tahojen välinen vuorovaikutus toimii vähintäänkin hyvin, ruohonjuuritasoon käsitys asiasta oli lähes päinvastainen. ”Ylätaso” saattoi kuvata suhdettaan ruohonjuuritasoon tuttavalliseksi ja jopa lämpöiseksi, mutta ravustajien puolelta tuli viestiä, etteivät he ole nähneet kalatalousviranomaisia tai neuvonnan edustajia kokouksissaan kuin korkeintaan kerran kymmenessä vuodessa. Tulos on yhdenmukainen sekä teemahaastattelun että lomakekyselyn antamien vastausten kanssa.

Haastattelija: Eli sinäkö tiedät, mitä siellä kentällä ajatellaan ja minkälaisia asenteita ja tuntemuksia mikäkin asia herättää? Eli on aika suora se teidän kontaktinne sinne? (viranomais/neuvontataso)

¹⁴ Valtionhallinnon viestinnän lähtökohdat viestintäsuosituksen mukaan: ”Valtionhallinnon perustana ovat demokraattisen oikeusvaltion ja pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan arvot. Valtionhallinnon viestinnän erityispiirteisiin kuuluu, että sen tavoitteet ja toimintaperiaatteet pohjautuvat perusoikeuksiin, kuten sananvapauteen, osallistumis- ja vaikuttamisoikeuksiin, oikeusturvaan, oikeuteen omaan kieleen ja kulttuuriin sekä opetusta ja sivistystä koskeviin perusoikeuksiin.

Keskeisin perusoikeus valtionhallinnon viestinnän kannalta on oikeus saada tietoja viranomaisten julkisista päätöksistä ja niiden valmistelusta. Tämä ilmenee julkisuusperiaatteena sekä viranomaisten velvollisuutena tuottaa ja jakaa informaatiota.

Viranomaisten viestintään vaikuttavat lisäksi monet eri alojen säännöt ja hallinnolliset periaatteet. Tämän vuoksi valtionhallinnon viestintään kohdistuu erityisiä laatu- ja toimintatapavaatimuksia.” (Valtioneuvoston kanslia 2010, 11)

”Kyllä sitä on. Niin sehän lähtöö, ihmisten kans ku on tekemisessä, niin luottamus tulee pitkässä juoksussa. Et se ei tuu ensimmäisenä kahtena vuotena välttämättä.”

Haastattelija: Onko sinun mielestäsi osakaskunnan jäsenillä, esimerkiksi sinulla, riittävän paljon yhteyksiä ohjaus- ja neuvontatason työntekijöihin? Tehdäänkö sieltä esimerkiksi vierailuja kentälle riittävän usein? (ravustajat)

”Minusta ei. Osakaskunnan kautta kalastuskunnan kokouksissa, niin mä oon kumminkin -91 vuodesta asti ollu mukana, niin kerranko siellä on ollu ihminen sieltä.”

Lomakekyselyssä viranomais- ja neuvontatason käsitykset ravustajien kiinnostuksesta rapustrategiaa kohtaan hajaantuivat täysin. Tämä herättää epäilyn, että asiantuntijataho ei tiedä, miten ravustajat suhtautuvat asiaan. Se taas viittaa jälleen siihen, ettei eri tahojen välillä ole ollut riittävästi yhteyksiä. Lomakekyselyssä tiedusteltiin lisäksi, onko strategian tavoitteisiin sitoutumattomuus vaikuttanut siihen, ettei tavoitteita ole saavutettu. Asiantuntijoiden mukaan sitoutumattomuus on vaikuttanut melko paljon asiaan. Ravustajista sai käsityksen, etteivät he ole olleet sitoutumattomia kiinnostuksen puutteen vuoksi. Tosiasiassa ja ainakin haastattelussa he olivat hyvinkin kiinnostuneita rapuasioista. Voidaankin kysyä, voiko kukaan sitoutua tavoitteisiin, joista ei tiedä.

Ravustajat olivat sitoutuneita maakunnan rapulinjaukseen (täplärapuistutusten kieltö) ja pyydyksistä huolehtimiseen (pyydysten desinfiointi), sillä näistä asioista heille oli kerrottu ”kyllästymiseen asti”. Niistä tiesivät kaikki haastateltavat vapaa-ajan kalastajia myöten, eli neuvonnasta ja tiedotuksesta vastaavien toiminta oli ollut niiden tiimoilta erittäin ansiokasta. Miksi haastateltaville oli kerrottu vain näistä asioista? Olivatko neuvonnasta ja tiedotuksesta vastaavat sitoutuneet rapustrategiaan vain näiltä osin?

Sitoutumattomuutta, siltä osin kuin sitä on ollut, voi tietämättömyyden lisäksi selittää alueen kalastusasioiden ensisijaisuus. Osakaskunnissa ollaan oltu joka tapauksessa enemmän kiinnostuneita kala- kuin rapuasioista.

5.3.7.4. Netti on nykyaikaa ravustajienkin mielestä

Sekä monivalinta- että teemahaastattelukysymysten vastauksissa nousee esiin ravustajien toivomus internetin käytön lisäämisestä kalataloushallinnon tiedottamisessa. Esimerkiksi rapustrategia ei ole ollut siellä koskaan, mikä herätti yleistä ihmettelyä haastateltavien keskuudessa. Siellä on ollut vain osoite, josta strategian voi tilata. Tilannetta arvosteltiin toteamalla, ettei tiedonvälitys ole ollut nykyajan vaatimusten mukaisella eikä ammattimaisella tasolla. Tarjolla ei ole ollut myöskään kattavaa kaksisuuntaisen ajatustenvaihdon mahdollisuutta. Esimerkiksi osakaskuntien jäsenten sähköpostiosoitteiston kerääminen oli vasta käynnissä.¹⁵

Kalataloushallinnon tiedotus ei ole ollut myöskään Valtionhallinnon viestintäsuosituksen mukaista (2010). Suosituksessa painotetaan kansalaisten osallistumismahdollisuuksien tukemista. Yksipuolinen, ylhäältä alas -suuntautuva informointi ei riitä 2000-luvun kansalaiselle, viestintäsuosituksessa todetaan:

¹⁵ Kunelius perusteli edellä esitetyn, yksisuuntaisen joukkoviestinnän määritelmää sillä, etteivät ”internetin ja muun uuden viestintäteknologian mahdollistama, lähettäjän ja vastaanottajan välinen vuorovaikutuksen ja palautteen taso ainakaan toistaiseksi anna aihetta muuttaa määritelmää”. Lähes kymmenen vuotta myöhemmin tehty ravustajien haastattelu paljasti, että kalataloushallinnon yhteisö-/organisaatioviestintä oli sekin vielä, siltä osin kuin sitä toteutettiin, yksisuuntaista. Selkein esimerkki tästä on vuoden 2000 rapustrategian puuttuminen netistä.

”Kansalaiset aktivoituvat. Niin sanottu sosiaalinen media korostaa verkon vertaisviestintää. Verkko alentaa yksittäisen kansalaisen osallistumiskynnystä. Lisäksi verkon kautta on helppo tavoittaa samoin ajattelevia. Kansalaisvaikuttaminen saa uusia muotoja. Pelkkä kansalaisten informointi ei siten enää riitä, osallistava näkökulma valtaa alaa.” (Valtioneuvoston kanslia 2010, 9.)

Voidaankin todeta, ettei joulukuussa 1999 voimaan tullut julkisuuslaki ole toteutunut vuonna 2000 julkaistun rapustrategian osalta. Julkisuusperiaatetta täsmentävä julkisuuslaki (JulKL 20§.) edellyttää viranomaiselta aktiivisuutta toimintaansa koskevan tiedon tuottamisessa ja levittämisessä. Lain mukaan viranomaisen on tiedotettava toiminnastaan ja esimerkiksi laadittava tarvittaessa oppaita, tilastoja ja muita julkaisuja. Viranomaisten on huolehdittava myös siitä, että sen toimintaa koskevat keskeiset asiakirjat ovat helposti saatavilla esimerkiksi tietoverkoissa ja kirjastoissa. Rapustrategia ei esimerkiksi ollut netissä, vaikka se olisi ollut helppo sinne laittaa.

Toisaalta ravustajat kritisoivat internetin nykyistä tarjontaa. Monet kokivat itsensä kehnoiksi ”nettisurffaajiksi” ja tietojen löytämistä pidettiin hankalana. Silti uskottiin, että tiedot olisi mahdollista laittaa ”kalastajan kömpelöillä sormillakin” löydettäväksi. Sähköpostin tehokkaampi hyödyntäminen oli tulevaisuudentoiveena kaikilla haastattelutasoilla. Sähköpostiosoitteiston valmistumisen odotetaan tuovan parannusta eri tahojen väliseen yhteydenpitoon.

Kritiikistä huolimatta noin puolet ravustajista arvioi netin ja sen rinnalla muun tiedotustoiminnan nykyaikaistumisen kohentaneen rapuasioiden tiedotustasoa yleisellä tasolla. Rapu on päässyt hyväksytyjen asioiden joukkoon, arveltiin.

”Kyllä minusta ravun mustin aika on takanapäin, että rapu kulkee parempia aikoja, sitä arvostetaan enemmän ja enemmän. Sen näkee esimerkiksi’ tossa televisiossa. Kun tulee heinäkuun 20. päivä niin rapuohjelmat tulee silloin ja ravustus alkaa. Ja niistä puhutaan ja kerrotaan, paljonko rapuja pyydetään ja vuosittain saadaan ja mitä ravintoloissa maksaa ja kaikkea tällästä. Se on ylittänyt niin sanotun uutiskynnyksen joka vuosi. Se on päässyt tällaisten hyväksytyjen asioiden joukkoon.”

5.3.8. Suuri yleisö

5.3.8.1. Rapupiirien ulkopuolinen kansa unohtui

Sekä teemahaastattelun että lomakekyselyn antamista vastauksista voi päätellä, ettei suurta yleisöä ole mielletty julkisen tiedonvälityksen kohteeksi millään tasolla rapuasioista tiedotettaessa. Kun haastateltavilta kysyttiin, pitäisikö suuri yleisö ottaa tiedottamisessa huomioon, puolet ravustajista piti sitä melko tärkeänä tai tärkeänä, toinen puoli ei kovinkaan tai ei lainkaan tärkeänä. Tarkastelunäkökulmana ”suuri yleisö” tuli suurimmalle osalle haastateltavista tutuksi vasta haastattelun aikana. Viranomais- ja neuvontatason enemmistö arvioi suuren yleisön merkityksen vähäiseksi. Joukossa oli kuitenkin yksi ”Erittäin tärkeä” -vastaus.

Näkemyksiä suuren yleisön unohtamisesta tuki se, että paikalliset tiedotusvälineet arvioitiin tärkeimmiksi tiedotusvälineiksi sekä ravustajien että viranomais- ja neuvontatahon keskuudessa. Haastatteluista jäi mielikuva, että myös julkisen tiedottamisen eli paikallislehtien ja -radion kohdeyleisöksi on perinteisesti mielletty vain ravustajat ja yleensäkin paikalliset vesienomistajat.

Raputalous on Etelä-Savon kalastajien maakunnassa marginaalisessa roolissa ja enemmistö haastateltavista kertoi uskovansa, että suurimmalle osalle maakunnan väestöstä ravuilla ei ole mitään merkitystä. Tämä luonnollisesti vaikuttaa rapuasioita koskevaan tiedottamiseen ja paikallisessa julkisuudessa esillä pitämiseen.

”Mutta siinä on iso virhe justiin se minusta, että puhutaan niistä rapupyydysten, mertojen desinfioinnista, niin puhutaan vaan ravustajille, kun on huviveneilijöitä ja kalastajia, ja linnutkin lentää järvestä toiseen.”

Ajatus, että suuri yleisö olisi otettava huomioon rapuasioista tiedottamisessa, näytti olevan uusi niin ravustajia kuin asiantuntijoita edustaneille haastateltaville. Vaikka kalastus- ja ravustuspiirien ulkopuolista kohdeyleisöä ei ole hahmotettu eikä otettu suunnittelussa huomioon tietoisesti, tiedotteita on kuitenkin tarjottu sekä radiolle että maakuntalehdelle. Ne palvelisivat suurta yleisöä, jos rapuasioista kirjoitettaisiin nykyistä useammin, laajemmin ja mielenkiintoisemmin, ravustajat sanoivat. Nykyisin juttuja julkaistaan vain ravustusaikana ja useimmiten niissä kerrotaan vain odotettavissa olevasta rapusaaliista ja pyydysten desinfioinnista. Haastateltavien mielestä uutisoinnissa ei ole syvennetty ihmisten tietoa rapuasetelmista yleensä.

Jokiravun suojelun kannalta oli tärkeää tietää, onko suurelle yleisölle tiedotettu tarpeeksi siitä, että jokirapu on alkuperäislaji ja sen säilymisen turvaaminen tarkoittaa samalla luonnon monimuotoisuuden suojelemista. Haastattelun lähtökohtana oli ajatus, että riippumatta kiinnostuksesta ravustusta tai ravunsyöntiä kohtaan, ihmisten mielenkiinto rapuasiaan voi herätä luonnonsuojelua koskevien kysymysten kautta. Vertailun kohteena oli Saimaannorpasta käytävä keskustelu, jota tuskin kukaan vähänkin tiedotusvälineitä seuraava on voinut ohittaa. Haastattelun perusteella jokiravun yhteydessä ei ole korostettu luonnon monimuotoisuusnäkökulmaa.

Sekä ravustajat että viranomais- ja neuvontataso pitivät osakaskuntia tärkeimpinä tiedottamisen ja neuvonnan kohteina. Edellä jo todettiin, että niihin suunnattiin myös paikallistason julkinen tiedonvälitys. Kaikki osakaskunnat eivät kuitenkaan pysty toimimaan tehokkaina tiedonvälittäjinä ruohonjuuritason kalastajien ja ravustajien keskuudessa. Tämä johtuu siitä, että maakunnassa on paljon pieniä osakaskuntia ja monen toiminta on hiipunut jäsenistön korkean keski-ian vuoksi. Vanha kala- ja rapusukupolvi alkaa olla liian iäkästä järjestöjen aktiivisen toiminnan ylläpitämiseen, eikä toiminnan tulevaisuuden varmistavaa nuorta väkeä ole saatu liikkeelle.

Lisäksi monet haastateltavat kertoivat, ettei tieto kulje myöskään osakaskuntien ja kalastusalueiden eikä osakaskuntien ja ELYn välillä. Tässä tilanteessa osakaskuntien rivijäsenet saattavat jäädä kokonaan tiedon paitsioon.

5.3.8.2. Tiedotusvastuun uusjako ja lisäresurssit

Haastattelusta päätellen ELYn työntekijöiden resurssit eivät ole riittäneet strategian tavoitteisiin liittyvän neuvonnan- ja tiedotustyön hoitamiseen strategian velvoittamalla tavalla. Näin epäilivät jotkut ravustajatkin. Resurssien merkityksestä puhutaan myös Valtionhallinnon viestintäsuosituksessa (2010). Siinä todetaan, että ”Hyvin hoidettu viestintä ja sen kehittäminen edellyttävät organisaatioiden viestinnän riittävää resursointia”. (Valtioneuvoston lainsäädäntö 2010, 8.) Kuten aiemmin kerrottiin, ravustajien keskuudessa epäiltiin myös virkamiesten työtehokkuutta. Asiantuntijataho korosti ravustajia enemmän ajanpuutteen vaikutusta. Heillä painottui näkemys, jonka mukaan ajanpuute on vaikuttanut erittäin paljon.

”Lähivuosina joudutaan miettimään tarkkaan, mitä me tehdään. Tosin tässähän saattaa olla sitten myös se, että puhutaan tämmöisestä erikoistumisesta ELYssä. Voi olla, että joku ihminen sitten erikoistuu vaikka rapuasioiden hoitamiseen.”

Voidaan päätellä, että tiedotukseen kohdistuvat lisävaatimukset olisivat vaatineet toteutuakseen lisää työntekijöitä, mahdollisesti tiedotusalan ammattilaisten palkkaamista. Kehitystä kuitenkin

kuvattiin jopa päinvastaiseksi: 1900-luvulta lähtien työt ovat yleisesti lisääntyneet, mutta resurssit vähentyneet. Esimerkiksi projektityöntekijöitä ei ELYllä enää ole. Ratkaisuksi esitettiin projektien käyttöön ottamista uudelleen sekä rapuasioden hoidon keskittämistä.

”Kyllä minä muistan, kun meillä oli nämä elvyttämisasiat esillä 90-luvulla, ihmisiä palkattiin näihin projekteihin, niin silloin oli ihan toista luokkaa. Pitäis keksiä ihan joku projekti, jolla saatas ulkopuolinen henkilö sitä pyörittämään.”

Se myönnettiin kaikkialla, ettei rapuasioista ole puhuttu viimeksi kuluneina vuosina ollenkaan. Toisaalta viranomais- ja neuvontatason puheista sai käsityksen, että rapuasiasa on ainakin yritetty pitää esillä. Tämä on ristiriidassa ravustajien näkemyksen kanssa, sillä osa heistä kertoi, ettei kokouksissa ole puhuttu rapuasioista koskaan.

Haastattelija: Ymmärsinkö oikein, että asiasta puhuminen on vähentynyt sitten alkuaikojen?

”Se on hiljentynyt kyllä, ja samoten yhteydenotot ravustuksen osalta vähentyneet.”

Haastattelija: Entä silloin, kun se strategia tuli; jos ajatellaan ihmisen kiinnittämistä sen tavoitteisiin?

”No ei kyllä ollu. Kun se on vaan yksi osa tätä mejän työtä se rapukin, niin kyllähän siinä tietysti resursseja pitäs jostakin saada. Se muun työn ohessa tulee vähän sitten niin hoiettua, se ei sitte tule niin hyvin.”

Viranomais- ja neuvontatasolla ajatellaan, ettei suuren yleisön tavoittaminen valtakunnallisia tiedotusvälineitä hyödyntäen ole maakuntatason toimijoiden tehtävä.

”Niin, suureen yleisöön ois varmaan voinu kohdistaa enemmän. Pitäs sitten kyllä tulla, jos puhutaan valtakunnan lehdissä, tulla jostakin muulta taholta. Oisko se ministeriön asia? Ei minun mielestäni ole meidän asia.”

Viranomais- ja neuvontapuolella oli myös koettu, että juttuaiheet eivät kelpaa tiedotusvälineille muina kuin ravustuskausina. Asiantuntijatahoa edustavien haastateltujen keskuudessa olikin havaittavissa selvää turhautuneisuutta turhaan tiedotteiden lähettelyyn. He kertoivat, ettei toimittajia kiinnosta muu kuin saaliit ja joskus rapujuhlat.

Haastattelija: Jos näin on, että lomalaiset ja mökkiläiset tuovat tietämättömyyttään täplärapua jopa järviin, joissa jokiravulla olisi vielä jonkinlaisia elinmahdollisuuksia, niin eikö sen tiedon pitäisi levitä kalastuspiirien ulkopuolelle?

”Kyllä, ehdottomasti joo. (---) Mutta ei sitä ole näissä monissa lehtijutuissa sanottu. Se pitäis olla tää tiedotus paljon laajempaa, että ne tietäis sen. Mutta heitä kiinnosti vaan se saalis.”

Haastattelija: Eli tiedotusta voisi sinun mielestäsi lisätä?

”Kyllä vois. Nytenkään, niin se on juuri se, se on joku pieni otsake silloin, kun ravunpyynti alkaa, niin se on siinä silloin aina, että sen jälkeen ei oo mitään ollu.”

5.3.8.3. Tiedotusvälineiltä odotetaan kiinnostavampia ja syvällisempiä juttuja

Tiedotusvälineiltä haastateltavat odottavat useammin ilmestyviä ja nykyistä monipuolisempia rapujuttuja. Tähän asti niitä on julkaistu suunnilleen yksi ravustuskauden alkaessa ja ehkä toinen ravustuskauden aikana. Lisäksi rapuasian käsittelytapaa pidettiin liian yksipuolisena ja kaavamaisena.

Esimerkiksi haastateltavien valinnassa tiedotusvälineet voisivat ravustajien mielestä ”käyttää enemmän mielikuvitusta”, samoin juttujen sisällössä. Kriitikissä muun muassa todettiin, että usein tiedotusvälineet haastattelevat vuodesta toiseen samoja henkilöitä ja jutuissaan ja tyytyvät kertomaan lähinnä vain, paljonko minäkin vuonna on rapuja sekä korkeintaan, miten rapua syödään.

Haastateltavat toivoivat rapuasiasia sisältäviä paikallisen, maakunnan ja valtakunnallisen tason luonto-ohjelmia. Radio sekä maakunnalliset ja valtakunnalliset lehdet katsottiin käyttökelpoisiksi kanaviksi suurelle yleisölle tiedotettaessa, paikallisen väen todettiin löytävän rapuasiat paikallisista tiedotusvälineistä.

”No varmasti semmoset tietoiskut ois paikallaan.(---) on ollu hyvin semmosia yleisluontoisia, että ei oo oikein semmosia juttuja, asiantuntijalausuntoja (---), missä pystytään perustelevaan, minkä takia se täplärapu on huono, taikka miten pitäis menetellä sitten tän jokiravun suhteen.”

Tähänastinen raputiedotus ei ollut tavoittanut aktiivistakaan lehtien lukijaa. Asiasta kertoi aiemmin suureen yleisöön kuulunut, nykyisin aktiivisesti ravustava henkilö. Hän ei ollut nähnyt rapujuttuja edes ravustusaikana.

”Kolme vuotta kun olin niillä kotihommilla, niin minähän seurasin hirmu tarkkaan kaikki tiedotusvälineet. Enkä minä tuosta asiasta kyllä huomannu mitään. Jos siinä rapusana olis vilahtanu, niin olisin minä ehkä sen lokaissu.”

Jokirapu-täplärapu -asetelmasta ei ole yleensä annettu kovin perusteellista tietoa, todettiin. Toisaalta arvio riippui siitä, minkä rapulajin puolesta puhuja liputti.

”No ei siinä sen kummemmin kuin sanottu vaan, sanotaan just näin, että kolme kertaa kalliimmalla saa sitten jokirapua, joka haluaa siihen keskittyä.”

5.3.8.4. Toimittajat tekivät täpläravusta tähden

Rapustrategiaan liittyvän tiedotustoiminnan epäonnistumista ei voi kaataa yksinomaan raputalouden tiedotustoiminnasta vastaavien niskaan. Haastateltavat kertoivat, että strategian ilmestymisen aikoihin Suomessa elettiin eräänlaista täplärapuhuumaa ja tiedotusvälineet keskittyivät puhumaan ”ylivertaisesta” uudesta lajista. Täplärapuistutuksista oli saatu hyviä tuloksia. Haastateltavat kokivat, etteivät toimittajat noteeranneet heidän puhettaan rapustrategian julkaisemisesta, rutto-ongelmasta eivätkä jokiravun tilanteesta. Näin kävi erityisesti valtakunnallisissa tiedotusvälineissä, he kertoivat.

”Tiedotusvälineissä nousi enemmän esiin täplärapu. Sillon 80-luvulla, tarkoitan sitä, että sillon se löi läpi ja sen ylivertaisuutta kaikki muisteli vielä kun tämä strategia tuli ulos. (---) Että sen nojalla varmaan näitä luvattomia istutuksia nyt sitten on tehty, että se tieto ei sitten mennyt läpi tämän strategian yhteydessä niin ku suurelle yleisölle.”

Jokiravun häviämishetki ei noussut uutisaiheeksi rapustrategian ilmestymisen aikoihin 2000-luvun alussa eikä se ole tehnyt sitä haastattelujen perusteella myöhemminkään. Samoin on käynyt itse strategialle. Yhteenvedon voidaan todeta, että tiedotusvälineet ovat suostuneet julkaisemaan rapujuttuja vain ravustusaikana, minkä lisäksi toimittajat ovat ohittaneet asiantuntijatahon viestin, joka on koskenut esimerkiksi luvattomien istutusten aiheuttamaa ruttovaaraa.

Haastattelija: Eli oliko se niin, että tiedotusvälineet puhuivat vain täpläravun paremmuudesta, mutta eivät rutoon leviämisestä?

”Sillon puhuttiin täpläravusta ja siellähän tutkimustuloksia julkastiin, että mitenkä erinomainen tää on. Se ruttoaasia jäi sinne taustalle, vaikka me kyllä koko ajan sitä toivotettiin, että ei missään tapauksessa, koska siinä on se riski, että se tuo rutan ja nää ei sovi samoihin vesiin.”

Mäenpään (2008) edellä johdannossa esitetyn ajatukseen mukaan ”Julkisuus välittyy ja toteutuu erityisesti kansalaisyhteiskunnan aktiivisen toiminnan kautta ja siinä keskeinen merkitys on medially, puolueilla, kansalaistoiminnalla ja julkisella keskustelulla”. Tuo julkisuus ja sen mahdollistama tiedon leviäminen, viranomaistoiminnan valvominen sekä kansalaisten osallistumismahdollisuuksien toteutuminen edellyttää, että vähintäänkin julkinen hallinto sekä media tekevät osuutensa. Konstari (1977) toteaa asiakirjajulkisuuden kontrollitehtävän¹⁶ ja samalla julkisuusperiaatteen toteutumisesta, että se riippuu ”erityisesti” joukkoviestintävälineiden aktiivisuudesta (Konstari 1977, 95). Kääntäen tämä tarkoittaa, että mitä aktiivisemmin media ja kansalaiset hyödyntävät oikeuttaan tutustua viranomaisten asiakirjoihin, sitä paremmin julkisuusperiaate toteutuu. Täplärapu-jokirapu-asetelmassa täpläravusta humaltuneet toimittajat sivuuttivat tärkeät tietolähteensä, viranomaisen asiakirjan eli rapustrategian sekä viranomaista edustaneiden asiantuntijoiden viestin. Näin julkisesta keskustelusta jäivät kokonaan pois tärkeät asiat kuten täpläravun mukanaan tuoma ruttovaara ja jokiravun suojelun tarve.

Juholin (2004) viittaa Anu Kantolan (1998) tutkimukseen, jossa todetaan ”mediajulkisuudelle olevan ominaista yksikertaisten syy-seuraussuhteiden etsiminen ja esiin tuominen, keskittyminen kerrallaan vain yhteen asiaan välttäen kokonaisuuden hahmottaminen, lyhyt aikaperspektiivi, yhden totuuden etsiminen ja monimutkaisuusien unohtaminen”. (Juholin 2004, 188).

Joidenkin ravustajien mielestä rapujulkisuutta oli parikymmentä vuotta sitten enemmän kuin nykyisin. Myös viranomais- ja neuvontason edustajat kertoivat, että ravun esillä pitäminen on vähentynyt sitten 1990-luvun runsaiden istutusten. Yleensä tiedotusvälineille toimitetaan vuosittain ravustuskauden alla tiedote, jonka pohjalta toimittajat sitten oman harkintansa mukaan laativat julkaistavat jutut.

¹⁶ Konstarin mukaan asiakirjajulkisuuden tärkein alkuperäinen tavoite virkamiehistöön kohdistuvan valvonnan tehostaminen. ”Käsitys asiakirjajulkisuudesta hallinnon kontrolli-instrumenttina esiintyy toistuvasti oikeuskirjallisuudessa edelleenkin”, hän kirjoitti 1970-luvun lopulla. (Konstari 1977, 94.)

5.4. Rapurutto, jokirapu / täplärapu

5.4.1. Johdanto

Useimmat haastateltavat nimesivät jokiravun häviämisen syyksi ruton. Kilpisen (2003) mukaan rapujen joukkokuolemia pidettiin ainakin vielä 1900-luvun alussa lähes aina luonnonvitsaukseksi mielletyn rapuruton aiheuttamina. Hän huomauttaa, että samalla jäi selvittämättä esimerkiksi jätevetensä suoraan vesistöön laskevan, voimakkaasti kasvavan teollisuuden osuus asiaan. (Kilpinen 2003, 138).

Kaikki haastateltavat tiesivät rutosta ja sen aiheuttamasta rapukantojen hävityksestä. Rutosta liikkuu monenlaista tietoa, ja monet arvelivat, ettei sen enempää rutosta kuin ravustakaan tiedetä kaikkea. Näkemyksen taakse kätkeytyi toive, että ruton leviämisen ehkäisemiseksi ja jokiravun pelastamiseksi saattaa vielä löytyä uusia keinoja. Haastattelussa esitettiin monenlaisia arvioita taudin todellisesta olemuksesta. Kaiken kaikkiaan rapurutto on monelle ravustajalle paljon kysymyksiä ja hämmennystä tuottava aihe.

Haastattelija: Mitä täällä ajatellaan rapurutosta?

”Rapurutto on paha asia varmasti kaikkien mielestä, mutta sitten onhan niitä, jotka on kateellisia siitä ravustuksesta, niin ne taputtaa käsiään, kun rutto iskee, ikävä kyllä.”

Ravustajia on Etelä-Savossa muuhun väestöön nähden vähän, mutta asiaan vihkiytyneet ovat sitäkin enemmän vakavissaan. Haastateltavista vain muutama kertoi ravustavansa säännöllisesti ansiotarkoituksessa. Etelä-Savossa odotellaankin parempia rapuaikoja. Niihin uskotaan, vaikka alueen jokirapuistutukset ovat usein epäonnistuneet. Kun välillä on tullut onnistumisiakin, ne ovat antaneet lisäuskoa siihen, ettei peli ole menetetty. Keskiverto eteläsavolainen ravustaja ei keskity kertaamaan epäonnistuneita istutuksia, hän kertaa, mikäli mahdollista, vain onnistuneita. Haastattelussa muun muassa todettiin, että mikäli kolmanneskin istutuksista onnistuu, sijoitus on ollut kannattava. Hiljan saatujen tutkimustulosten mukaan Etelä-Savossa tehdyistä istutuksista on onnistunut noin neljännes. (Erkamo ja Rajala, 2012)

Kuluttajat haluavat useammin jokirapua kuin täplärapua, mistä syystä jokiravulla saa myös paremmat tulot. Hyvin lisääntyvä ja kasvava täplärapu voi romahduttaa ravustajan ansiotulot, pelkäsivät jotkut haastateltavat. Haastateltavista enemmistö oli jokiravun suojelemisen kannalla. Yhden haastateltavan mielestä linjaus on aiheuttanut maakunnassa kitkaa täpläravun puoltajien ja ELYn välillä.

Ravustuslupia halutaan enemmän kun niitä saadaan. Jossain vaiheessa yksi osakaskunta myi lupia huutokaupalla eniten tarjoaville. Käytännöstä oli sekä hyviä että huonoja kokemuksia. Hyvää oli osakaskunnan saamat tulot ja osakaskuntien ulkopuolisten mukaan pääsy ravustukseen. Huonoksi haastattelussa kritisoitiin sitä, että korkeiksi nousseet hinnat rajasivat liikaa osallistujia. Lopulta hyvä jokirapujärvi tyhjjeni ravuista ruton vuoksi. Ravustajien mielestä syynä oli tuntemattomien ulkopuolisten liittyminen ravustajien joukkoon. Kokemus vahvisti ravustajien uskoa siihen, että ravustusluvat kannattaa pitää rajatuissa piireissä, sillä valvonta on sitä vaikeampaa mitä suurempi ja vieraampi ihmisjoukko laskee mertansa veteen.

5.4.2. Rapurutosta monenlaisia uskomuksia

Rapurutosta puhuttiin haastatteluissa useammassakin yhteydessä. Rutosta esitettiin monenlaisia näkemyksiä ja useimmat olettivat, ettei siitä tiedetä vielä kaikkea. Täpläravun kannattajien keskuudessa ruttoon liittyvien käsitysten kirjo teki tietä täpläravulle, jokiravun kannattajien keskuudessa jokiravulle. Ravustajien käsitykset rutosta kieli tiedonvälityksen ongelmista. Ravustajat eivät esimerkiksi tieneet, miksi ELY lopetti jokirapuistutusten tukemisen. Päätöksen perustelut eivät olleet tavoittaneet ravustajia.

Rapurutto tuli Suomeen ensimmäisen kerran vuonna 1893, jolloin se löydettiin Saimaan vesistöstä. Kilpisen (2003) mukaan taudin toinen aalto ajoittui vuosiin 1907–1908. Edelleen rapujen joukkokuolemien syynä pidetään yleensä rapuruttoa (Kilpinen 2003, 135, 137, 129). Diagnoseja rapukuolemista ei tutkijoiden mukaan aina saada, ei edes näytteitä diagnosoitavaksi. Ihmiset eivät myöskään aina hyväksy syyksi ruttoa, jos voi epäillä muuta rapukuoleman syytä. (Pursiainen, suullinen tiedonanto 22.8.2012.)

Osa haastateltavista uskoi, että eri rapulajit voivat elää samassa järvestä. Yhdestä täplärapujärvestä kerrottiinkin silloin tällöin nousseen yksittäisiä jokirapuja. Tutkijoidenkaan (Kilpinen 2003) mukaan rapurutto ei aina tapa kaikkia jokirapuja. Järveen voi jäädä harva rapupopulaatio, joka alkaa pikkuhiljaa vahvistua ja tihentyä. Vuosien saatossa, kun kanta on tullut riittävän tiheäksi, rapurutto iskee uudelleen ja romahduttaa palautuneen populaation. Näin varsinkin suurissa järvissä ja isoilla vesireiteillä (Kilpinen 2003, 129).

Haastattelija: Mutta siinä on sitten se ruttoasia, että täplärapu voi olla ruton kantaja?

”Joo, mutta kun siitä on vähän ollu sellasta puhetta, että sillä olis oma ruttonsa.”

Suomessa esiintyy kaksi rapuruttotyyppiä ja siksi onkin Makkosen ym. (2013) mukaan tavallaan totta, että täpläravulla on ”oma ruttotyyppinsä”, sillä Suomessa puhutaan rapuruton yhteydessä vanhasta rutosta (As-tyyppi) ja täpläraputyypin rutosta (Ps 1-tyyppi). Vanhalla rutolla tarkoitetaan 1800-luvulla Suomeen levinnyttä ruttoa, jonka leviämisen syytä ei tiedetä. Täpläraputyypin rutto on se rutto, jota täplärapu kantaa kuorensa. Se tarttuu myös jokirapuun. Jokirapukannoissa on jo havaittavissa sopeutumista vanhan rapuruton infektiolle, mutta täpläravun kuorensa kantama rapuruttotyyppi on taudinaiheutuskyvyltään niin voimakas, että järveen saapuessaan se aiheuttaa jokiravulle varman kuoleman. Todennäköisesti jokirapu ei tule koskaan sopeutumaan Ps1-tyypin ruttoon, tutkijat arvelevat. (Makkonen ym. 2013, 129.)

Makkosen ym. (2013) mukaan on lisäksi huomattava, että täpläravun läsnäolo Suomen järvissä ylläpitää täpläraputyypin rapuruton voimakasta taudinaiheutuskykyä. Vanhan tyyppin rapurutto on ehkä 120 vuoden aikana jo hieman sopeutunut uusiin olosuhteisiin, koska sen alkuperäinen isäntälaji ei ole Suomessa, vaan tauti on elänyt kiertolaisena hyppäämällä jokiravusta toiseen. Ilman sopeutumista tämä ruttotyyppi olisi todennäköisesti jo kuollut sukupuuttoon (Makkonen ym. 2013, 129).

Toisten lähijärvien jokiravut oli hävittänyt todistetusti rutto, joku kertoi rapujen kuolinsyyn jääneen selvittämättä. Täplärapua pidettiin ruton kantajana usein. Jokirapu on haastateltavien mukaan joskus kestänyt ruton ja ruton kestäväksi uskottu täplärapu puolestaan kuollut siihen. Joidenkin mielestä rutto on aina järvestä, ja vain ’viheliäisissä’ olosuhteissa se alkaa tehdä tuhojaan. Joku toinen arveli ruton eliniäksi vuorokauden. Tutkimusten mukaan rapujen joukkokuolema tapahtuu lämpimän veden aikaan yleensä 2–3 viikon kuluttua tartunnasta. Kylmän veden aikaan tauti

etenee hitaasti ja saattaa aiheuttaa joukkokuoleman vasta keväällä vesien lämmettyä (Mannonen ym. 2006, 7).

Haastattelija: Kuinka pian istutitte uudet ravut ruton jälkeen?

”Sehän alko se istutus seuraavana vuonna. (---) Koska rapurutto on semmonen, että se menee aika ison järven kuukauteen läpi. Se rapurutto, se tappaa ne ravut niin se ei elä kahta vuorokautta pitempään järvessäkään.”

Moni esitti, että jokirapua voitaisiin suojella rutilta niin, että täplärapua istutettaisiin muista vesistöistä erillään oleviin altaisiin. Erillistä vesistöä esitettiin myös jokiravun istutuspaikaksi. Täpläravun puoltajat katsoivat, että lajia voidaan istuttaa lisää ainakin vesistöihin, joihin se joka tapauksessa leviää. Ravustajat olivat lähes yksimielisiä siitä, että ravustuksen valvonta on vaativa tehtävä, joka onnistuu parhaiten paikallisin voimin. Ravustusluvat halutaan pitää osakaskunnilla jo pyyntivälineiden valvonnan vuoksi.

”Kyllä mä luulen, että se on just tää, että tuo Saimaa eteläosiltaan olis täplärapualueetta, ja sitten tuolla nuo suuret järvet kaikki etelässä niin ne olis täplärapualueetta, suunnilleen näin. Ja sitten tuolla nää Pohjois-Savot ja Etelä-Savot, pienet järvet ja latvajärvet, jotka voi säilyä ilman täplärapua, niin keskitettäis sinne se jokiravun tuotanto.”

”Ja sitten joet, meillähän on hirveesti jokia (---), hyviä jokia, joissa vois olla jokirapua. Kun esimerkiks tässä ei oo kumpaankaan jokeen tullu, siis lähtevään eikä tulevaan jokeen, niin ei siellä täplärapuja ole. Siellä on jokirapuja.”

5.4.3. Ruton lisäksi luonnossa tapahtunut muutoksia

Rapukantoja ovat ruton lisäksi hävittäneet Suomessa muun muassa luonnossa tapahtuneet muutokset. Niistä haastattelussa nousivat esiin esimerkiksi turvetuotanto, teollisuus – muun muassa puu-, saha- ja paperiteollisuus – jätevesipäästöt, maatalouspäästöt, metsätalous, ojitukset ja avohakkuiden aiheuttama eroosio. Edellä luetellut tekijät aiheuttavat haastateltavien arvion mukaan muun muassa humusaineiden joutumista vesiin, vesien rehevöitymistä ja veden pH-arvojen eliöstön selviytymiselle aiheuttavia ongelmia.

”Takavuosina, tässä oli toi Schaumanin tehdas, se on nyt UPM:llä vaneritehdas, ja ne laski jätevedet tähän vesistöön. (---) se vaikutti kalakantoihin, ja kalanpyydykset, verkot ja katiskat, likaantui, limoittui hyvin äkkiä. (---) myöhemmin nää vedet kyllä puhdistui, kun tää kyseinen tehdas rupes johtaan puhdistuslaitokselle jätevedet...”

Haastattelija: Mikä sinun mielestäsi on ollut suurin ravun selviytymiseen vaikuttanut muutos viimeksi kuluneiden 30 vuoden aikana?

”No luultavasti se on ollu metsäojitukset. Niitä tehtiin jossain määrin vielä 70-luvulla, mutta selkeesti enemmän 60-luvulla. (---) nyt on tunnetusti kinasteltu aika paljon, että kuinka tarpeellisia kaikki ojitukset Suomessa olivat, että niitä tehtiin osittain sen takia, että oli kalustoa ja valtio antoi avustuksia, niin sillä perusteella tehtiin osa niistä ojituksista ilman, että siinä oli kovin paljon taloudellista ajattelua takana.”

”Kun se ojitus tehdään, niin sieltä lähtee sekä tätä mineraalimaata että sitä orgaanista turvetta liikenteeseen sinne alapuolisiin vesistöihin, ja ne ei ravun kannalta ole hyvä asia, niin kuin ei tietysti ole noitten esimerkiksi purotaimenten tai vastaavien kalojen osalta.”

Haastattelija: Puhuit tuosta turvetuotannosta. Miten se on vaikuttanut ravun elinolosuhteisiin?

”Turvesuot tietenkin nekin vaikuttaa, mutta ne on huomattavasti pienialaisempia. Minulle sanoi eräs hydrologi, että tämä metsäojitus oli suurin Suomen luontoon kohdistunut toimenpide jääkauden jälkeen.”

”Ei oo minun mielestä muuta kuin tuo rapurutto ja nyt kyllä pahinta pelkään, että sitten tämä täplärapu aiheuttaa sen seuraavan pahan muutoksen, eli tuhoutuu jokirapukanta.”

Sellaistakin esitettiin, että ennen piisami hoiti jokirapujärven rannat, mikä auttoi lajin selviytymisessä. Myös minkki mainittiin ravulle vahingolliseksi.

Haastattelija: Kerroit, että aikaisemmin piisami piti rannat kunnossa ja jokirapu sai elää.

”Niin. Kyllä se söi myös rapuja, ei silti. Mutta se ei ollu merkittävässä määrin kuitenkaan sellasilla paikoilla, missä täällä nyt oli enemmän niitä jokirapuja. (---) kuitenkin luonnon tasapaino tässä on sillä lailla, että tuo minkki tahtoo viedä sekä lokinpoikaset että luultavasti myöskin piisaminpoikaset. Luonnon tasapaino on järkkynyt.”

Haastattelija: Oletko sinä sanoisit turvesoista, puolesta vai vastaan?

”Minä oon sen takia sen turvesuon puolella, jos se hoidetaan hyvin. Mutta nythän on tullu näitä ikäviä tapauksia paljon, että siitä tulee humusta, ja rapuhan on, täplärapu tai sitten jokirapu, niin se tukkii sen hengityselimiä. Ja tiedän tuossa (---) on menny tuttavaperheiltä lohilammikkoja sen takia, kun on turvesuota. Ja siinä on hirveen hyvä semmonen oja, kivikko-oja, mikä ois oikein, siinä on ollu ennen rapua ja se on hävinny.”

”Meillä on paljonkin muutoksia tapahtunu tässä varmaan sieltä 40-luvulta, milloin isä näihin tutustui. (---) puunjalostusteollisuus tässä Saimaan vesien varrelle kun on rakennettu, niin nehän laski nämä vetensä sitten tänne vesistöihin puhdistamattomana, ja 50-luvun loppu, 60-luku, niin se on kyllä surullista aikaa Suomen vesistöjen kannalta ja varmaan rapujen ja monien kalakantojen kannalta kanssa. Esimerkiks harjus hävis jokseenkin kokonaan ja kuhaakaan ei paljon löytyny. Varmaan silloin on menetetty nää rapukannat kanssa tässä Saimaan vesistöissä.”

”Ja toinen iso ongelma on nää tuulten mukana kulkeutuvat ilmansaasteet, jotka tulee vesisateitten mukana alas. Puhutaan happosateista. (---) niin kyllä monta kertaa jonkun sellasen runsaamman sateen jälkeen siinä lammikon pinnalla oli semmonen musta nokikerros. Ja sitä vaan voi arvata, mitä siinä sitten kaikkea oli siinä noessa, että se vesi oli sen huuhtonu tuolta ylhäältä taivaalta alas.”

”Kyllä kyllä, isoja muutoksia on muita ollu, mitä on. Ja sit tietysti onhan se nää jokien perkaukset, silloin aikoinaan uittoväyliä tehtiin, niin ei nekään ravuilla varmaan hyvää tehny sitten. Jokirapukannat kärsi niistä varmaan hyvin paljon.”

”Se on mun yks oletus, että ahventa on liikaa ja petokaloja, eli vesi kun on kirkasta, niin ne napsii ne poikaset. Ja haukien mahassa on isohkojakin. Joskus kolmekin rapua saattaa olla. Ja myös linnut syö.”

5.4.4. Ongelmana luvattomat istutukset

Kalastuslain 121§:n mukaan siirtoistutuksiin ja uuden lajin kotiutuksiin tarvitaan ELY-keskuksen lupa. Luvattomien istutusten uskotaan olevan yksi syy täpläravun ja osin myös rapuruton leviämiseen Etelä-Savon maakunnassa. Haastattelusta jäi mielikuva, etteivät kaikki ravustajat paljastaneet kaikkea tietämäänsä edes luottamuksellisessa keskustelussa. Edellä mainitun lainkohdan sisällön he tunsivat hyvin. Sanktioita pidettiin riittävinä, mutta samalla katsottiin, että viranomaisten resurssit eivät riitä tehokkaaseen lain valvontaan.

”Se on ihan mahdottomuus pitää tätä jokirapumaakuntana. Mitä mä tiedän, tässähän on ympärillä näitä järviä, en tiedä, mihin ne on laittanu niitä, sitä mä en tiedä, onko lupia vai ei, mutta tiedän monta paikkaa, missä on täplärapua ihan tolkkottomasti.”

Ravustajien yleinen käsitys oli, että luvattomien istutusten valvonta on käytännössä ylivoimaista. Niiden tekijää ei aina tiedetä ja jos tiedetään, sitä ei läheskään aina kerrota. Tekoon puuttuminen ilmiantamalla sen tekijä koetaan ravustus- ja kalastuspiireissä erittäin vaikeaksi. Maaseudun ihmiset eivät tee mielellään ilmoituksia ainakaan tutuistaan ja naapureistaan. Asiaan vaikuttaa myös ravun vähäinen rooli kalastajien maakunnassa. Eräs haastateltavista totesikin, että naapurisopu on heille rapua isompi asia.

Muutama myönsi suoraan tietävänsä istuttajia, mutta pitävänsä tiedon itsellään. ”Eihän se oo minun rikos”, perusteli asennettaan yksi ilmoittamisesta kieltäytyvä. Kaikkien oikeustaju ei mieltänyt kalastuslain rikkomista kovin suureksi rikokseksi. Se että luvattomiin istutuksiin suhtauduttiin ”liberaalisti”, ei miesten mielestä johtunut siitä, ettei laki olisi tarpeeksi tiukka. Lailla ei voi ohjata kaikkea, he sanoivat.

Ilmiantojen sijaan ravustajat kertoivat olevansa valmiita levittämään itsekin tietoa. Varsinkin jokiravun puolesta puhuneet sanoivat, että mikäli he saisivat tiedon suunnitteilla olevasta luvattomasta istutuksesta, he yrittäisivät vaikuttaa istuttajan päätökseen henkilökohtaisesti. Näissä tapauksissa haluttiin useimmiten suojella jokirapua, eli estää täpläravun istutus. Ilmiantovalmiuskin riippui siitä, mitä rapua luvaton istuttaja aikoi istuttaa.

Haastattelija: Miten täällä suhtaudutaan luvattomiin istutuksiin, miten esimerkiksi sinä suhtaudut?

”No silloin, jos täplärapua tuotais, niin siihen kyllä suhtautuisin niin, että minä jo rupeaisin peräämään ihan oikeuksiani siinä asiassa, taikka rangaistusta tälle istuttajalle. Mutta se, että itekin on rapua siirtäny ...”

Kun osa haastateltavista katsoi, ettei luvattomia istutuksia voi estää ja että asian edessä on nostettu ”kädet pystyyn”, jotkut uskoivat tiedotuksen voimaan. He esittivät ongelman ratkaisuksi nykyistä tehokkaampaa tiedottamista, sillä heidän käsityksensä mukaan istutusten syynä on usein juuri tietämättömyys säännöistä ja istutusten seurauksista.

Seuraavassa on yhdistetty useamman haastateltavan näkemyksiä kuitenkin häivyttämättä niiden alkuperäistä sisältöä.

Haastattelija: Onko luvattomien istutusten edessä nostettu kädet pystyyn?

”Ei se välttämättä (--). Mutta tiedotus on minusta siihen paras lääke. Ei niinkään tämä poliisille ilmoittaminen, vaan kertominen, mitä tässä tapahtuu kun näin tehdään.”

Haastattelija: Miten sinä suhtaudut luvattomiin istutuksiin?

”Aika liberaalisti. (--) Siis minun mielestä pakkovalta on aina huono.”

Haastattelija: Luvaton istutus on lain rikkomista, rikos.

”No se on tietenkin rikos, mutta niin kuin Halla-ahokin sanoi, että se nyt on muutaman ihmisen mielipide.”

Haastattelija: Mitenkäs muut ihmiset täällä, mitä mieltä savolaiset yleensä ovat asiasta?

”Eihän ne nyt sellasia herroille kaikkia kertomaan.”

Haastattelija: Pitäisikö lakia kiristää?

” Siitä voidaan vaikka linnatuomioita määrätä, mutta kun niitä ei saada kiinni siitä. Se valvonta ei, niitä ei vaan löydetä sillä tavalla. Se on minusta oikeastaan tarpeeton koko sanktio siitä. Pitäis saada ihmisten päähän vaan kerottua, että tää on nyt väärin, ymmärrät sinä, että tässä käy väärin tämä homma, jos me näin tehdään. Sitä kautta se parhaiten menee perille.”

Haastattelija: Onko kalastuslaki riittävän tiukka?

”No kyllä se on, jos sitä valvotaan.”

Haastattelija: No valvotaanko sitä?

”Suhteellisen heikosti. Se on taas se resurssipula.”

Haastattelija: Olisitko sinä valmis paljastamaan vaikka naapurin jos tietäisit, että hän on vienyt tuohon teidän järveen vaikkei täplärapua?

”Se riippuu naapurista. Joidenkin kohdalla minä olisin jopa tyytyväinen, jos sen sais siitä käpälälautaan, ja joittenkin kohdalla se kynnyks on erittäin korkea sitten. Mutta kyllä siitä joka tapauksessa keskusteltais, vaikka miten hyvä naapuri on, mä sanon, että älä helkkarissa tee sitä.”

Haastattelija: Toiset uskoivat, että ainakin osa luvattomista istutuksista on tietoisesti tehty. Eikö sitä täällä tiedetä, että kysymyksessä on alkuperäislaji ja luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen tavoite? Onko se vai eikö se ole ihmisillä yleensä tiedossa silloin, kun puhutaan ravuista?

”No täytyy sanoa, että joka sitä rapua tuo tänne, niin kyllä se sen tietää. Jos se nimenomaan sitä täplää tuo, niin se tietää sen, että se jokirapu ei ole menestynyt täällä. Kyllä se niin täytyy olla, että kyllä se tietoinen on siitä aika pitkälle.”

5.5. Odotukset

5.5.1. Johdanto

Raputalouden rooli Etelä-Savon maakunnan kalataloudessa on tällä hetkellä vähäinen. Kun rapuja on vähän, odotuksetkaan eivät ole suuria. Ravut ja ravustus eivät ole olleet parempienkaan rapukantojen aikoina itsestään selvä osa maakunnan asukkaiden arkea. Näin siksi, että ravustajien määrä on aina ollut varsinkin kalastajien määrään verrattuna pieni. Yksimielisiä haastateltavat olivat siitä, että ravun kysyntä on Etelä-Savossa suurempaa kuin tarjonta. Moni arveli, että varsinkin jokiravulla voitaisiin tehdä toisenlaisissa olosuhteissa hyviä ”tilejä”. Teemahaastattelussa esiintyi näkemyksiä, joiden mukaan ihmiset ovat heräämässä alkuperäisen jokiravun häviämisen edessä. Tämä vahvistaa jokiravun asemaa.

”Jos nyt asenteitakin vähän kuulostele, jokirapu kontra täplärapu, niin nimenomaan jokiravulla olis myöskin kysyntää. Osa ihmisistä ei niinku miellä tätä täplärapua lähellekkään sitä mitä jokirapu on.”

Täpläravun lisäämistä puoltavat painottivat, että mikäli Etelä-Savossa halutaan lisätä ravunmyyntiä ja vahvempaa rapukulttuuria muutenkin, täplärapu on hyväksyttävä maakunnan luvalliseksi rapulajiksi. Tähän jokiravun puolestapuhujat vastasivat, että ennen kuin täplärapua ryhdytään lisäämään, maakunnassa on jatkettava jokirapuun liittyvää työtä esimerkiksi sopivien rapuvesien etsimiseksi.

Lähes yksimielisiä haastateltavat olivat siitä, että rapumäärän lisääntyminen näkyisi maakunnassa vahvistuvana ja monipuolistuvana rapukulttuurina. Sekin lisäisi ravun kysyntää ja kauppa vilkastuisi. Enemmistö haastateltavista oli valmis näyttämään, joskin rajoitetusti, vihreää valoa täpläravulle siinä vaiheessa kun voidaan todistaa, että jokiravun eteen on tehty ”kaikki”. Mutta, kuten edellä jo todettiin, lähes kaikille tuntui olevan epäselvää, mitä tuo ”kaikki” tarkoittaa.

”Ravusta ja rutosta ei tiedetä vieläkään kaikkea”.

Ravunpyynti on nykyisin maakunnassa pääasiassa pienimuotoista, omaan käyttöön tarkoitettua. Tarkkoja tietoja myynnistä ei kukaan haastateltava osannut tai ehkä halunnutkaan kertoa. Salaperäisyys johtunee osittain siitä, että raputulot ovat veronalaisia ja kuten jotkut haastateltavat suoraan sanoivat, osa myynnistä hoidetaan ”ilman kuitteja”.

Kovin nopeaa muutosta ei maakunnan raputalouteen ole odotettavissa. Erkamon ja Rajalan (2012) hiljan ilmestyneen tutkimuksen mukaan maakunnan jokirapukantojen elvytysyritykset eivät ole toistaiseksi tuottaneet sellaista tulosta, joka näkyisi tänä päivänä ansioravustuksen lisääntymisenä (Erkamo ja Rajala 2012, Tiivistelmäosa). Näin siksi, ettei 1990-luvun mittavista rapuistutuksista ole vielä kulunut niin pitkää aikaa, että rapukannat olisivat ennättäneet kehittyä ansioravustuksen mahdollistavalle tasolle. Tuottavan kannan kehittymiseen kuluu vähänkään isommissa vesissä vähintään 25 vuotta, eli istutukset tuottavat vasta pitkällä viiveellä. (Erkamo, henkilökohtainen tiedonanto 12.8.2012).

Maakunnassa on tehty luvallisia täplärapuistutuksia kolmeen järveen, joista yhdessä oli täplärapuja ennestään. Tämän lisäksi on tehty joitain luvattomia istutuksia. Joillekin haastateltavista niiden aikaansaamat täplärapukannat olivat jo tuottaneet hyviä saaliita.

5.5.2. Varovaisen toiveikkaat tulevaisuudennäkymät

5.5.2.1. Ravusta mökkiyrittäjän kesäkauden jatkaja

Vaikka maakunnan rapuun liittyvä taloudellinen toiminta todettiin usein vain puuhasteluksi, asenneilmapiiri haastateltavien keskuudessa oli varovaisen toiveikas. Siitä kertoi jo se, että haastateltavilla oli valmiita ideoita sekä raputalouden virkistämiseksi että ravun merkityksen lisäämiseksi. Rapu voitaisiin liittää lomamökki-, matkailupalvelu- ja ravintolatoimintaan. Siitä voisi muotoutua ehkä parille kolmelle yrittäjälle oheistoimintaa muun yritystoiminnan lisäksi, arveltiin. Maakunnassa on paljon mökkiyrittäjiä, ja koska ravustuskausi osuu vilkkaimman lomakauden jälkeiseen aikaan, se saattaisi jatkaa mökkiyrittäjän kesäkauden myyntikautta.

”Jonkun kehittämishankkeen yhteydessä saatetaan mieltä, että milläs voitais tienata kymppitonni vuoressa enempi. Niin sitten myö todetaan, että tällä, rapujuhilla.”

Haastateltavat visioivat rapujuhlat, jotka alkaisivat isännän ohjaamien vieraiden mertojen katsomisella ja päättyisivät perinteiseen ravunsyöntiin. Näissä tapauksissa eksoottinen rapu olisi pieni lisähoukutin lomapaikkaa etsiville. Vaikka joukossa oli niitäkin, joiden mielestä ”oikea rapumies” ei välitä rapujuhlista, enemmistö haastateltavista toivoi rapukantojen vahvistumisen ohella myös maakunnan juhlakulttuurin vahvistumista. Kaupungin kerrostaloissakin joku tiesi pidettävän rapujuhlia.

”Toivoisin, että ravut lisääntyis ja sen käyttö lisääntyis ja siitä vois saada jopa jonkin verran toimeentulolisääkin muutamit sitten. Että saatais perheisiin rapujuhlia. Esimerkiksi matkailuyritykset vois pitää. Kun tietää, että varmasti saadaan rapuja, niin vois myydä sitten jo kevättalvella, ruveta myymään rapujuhlia jossakin paikassa.”

Ravun tarjontaa suurempi kysyntä viittaa siihen, että edellä kuvatuilla toiveilla voisi olla toteutumisen mahdollisuuksia. Lisäksi haastattelussa nostettiin esiin, että verrattaessa hyvien rapuvesien hehtaarituoitoja kalavesien vastaaviin, rapu voittaa selvästi. Tämänkin uskottiin innostavan rapukantojen hoitamiseen ja ansioravustukseen.

Haastattelija: Voisiko ravulla olla jonkinlainen rooli Etelä-Savon sisävesikalataloudessa?

”Voisihan sillä olla, sehän on ollu ja on tietyllä alueella sellanen perinteinen laji. Ja toisaalta sillä on suurempi merkitys kun kalastuksella. Siis hehtaarin tuottona jos aatellaan, niin sehän on ihan toista luokkaa hyvät rapuvedet kuin vaikka miten hyvät kalavedet.”

Ravun jalostaminen onnistuisi Etelä-Savossakin, jotkut uskoivat. Rapustrategia toteuttaa maakunnassa toimivien odotuksia, myös yritystoimintaan liittyviä, joissain puheenvuoroissa arveltiin. Toisaalta epäiltiin viranomaisten roolin merkitystä niin tässä kuin kaikissa muissakin yhteyksissä.

”No minä en usko, että jos joku haluaa olla yrittäjä, että sitä joku virkamies pystyy hirveesti edistämään. No se jos myöntää niitä tukiaisia, niin sitten. (---) Mutta onhan näitä kalastusmatkailuhankkeitakkii ollu viis miljoonoo kappaletta ja Suomessa on joku viis kappaletta päätoimisija kalastusmatkailuoppaita. Ja ne ois ollu iliman hankkeitakkii.”

5.5.2.2. Oheistoimintaa, jalostamista ja bisnesosaamista

Vaikka rapu maakunnassa jonain päivänä lisääntyisikin, ympärivuotista elantoa siitä ei olisi kenenkään mahdollista pelkällä pyynnillä hankkia. Näin jo senkin vuoksi, että ravustuskausi kestää

vain osan vuotta, heinäkuun lopulta lokakuun loppuun. Haastattelussa yritystoimintaan rapujuhlan kiinnittäneet puhuivatkin oheistoiminnasta. Suomalaiset ostavat kiinalaisia ravunpyrstöjä, mikseivät ne voisi olla suomalaisia, kysyttiin.

Haastattelija: Voisiko ravulla olla maakunnassa taloudellista merkitystä enemmänkin?

”Voisi olla tietysti. (---) Tietysti siinä esteenä on se että kannat pitäis saada vahvemmiksi. Ne ei ole siinä kuosissa, mitä ne tuossa parikymmentä vuotta sitten oli. Tässä nyt kuitenkin on näitä menetyksiä ja rapuruttotapauksia ollu, ja niistä ei oo vielä toivuttu.”

Haastattelussa tuotiin esiin mahdollisuus, että täpläravun istutuskielto aiheuttaa sääntöjen vastaista toimintaa niiden ravustajien keskuudessa, jotka eivät hyväksy strategian jokiravussa pitäytyvää linjausta. Epäiltiin myös, että istutuskielto estää joidenkin kalastajien yritystoiminnan laajentamisen.

”Takuulla ärsyttää. Siis oon ihan varma siitä, (---) jos sä meet mihin tahansa parempaan elintarvikeliikkeeseen (---) ja ostat purkin ravunhäntiä. Niin mistä ne tulee? Ne tulee Kiinasta! (---) kiinalaisilla maanviljelijöillä on pieniä maahan kaivettuja altaita ja ne ravut asuu siellä (---) ongelma on, että ne on kaikki saastuneita ne lammet. (---) No tää tulee taatusti johtamaan siihen, että jos ihmiset hiffaa sen, että rapu on hyvä bisnes ja ELY-keskus sanoo, että ei saa viljellä (---) niin totta kai ne istuttaa sinne rapuja ja rupeaa myymään ravunlihaa.”

Haastattelija: Jos saisit yksin päättää, miten sinä edistäisit raputaloutta?

”Mä panisin ne kaikki ELY-päälliköt lukkojen taakse ja sanoisin, että jokainen saa istuttaa niin paljon täplärapua kuin ikinä sielu sietää, mihin tahansa. Jos jokirapu häviää kilpailun, niin se on kilpailu, jossa heikompi menehtyy ja sille ei voi mitään. Ja sit on rapua joka paikassa.”

”No noita ravunpyrstöjä voitaisiin jalostaa ja purkittaa vaikka Etelä-Savossa.”

Lomalaisten vetonaulaksi haastateltavat eivät uskoneet ravun nousevan. Korkeintaan se voisi olla pieni lisähoukutin loma- ja mökkipaikkaa etsiville, arveltiin.

”No se voisi olla, että tavallaan myytäs ne ravut sinne keitetynä. En minä siinä ite ravistuksessa näe minkäänlaista matkailupotentiaalia, en sillai, että niinku lähetää ravustammaa...”

Haastattelija: Rapujuhla voisi kuitenkin kiinnostaa ihmisiä?

”No sillä vois saaha rahhoo, niinku jos pittää tienata, niinku yrittäjänä, joku. Paljo ihminen on valamis maksamaan siitä, että se lähtöö sinun kanssa kahtomaan rapumertoja? Tuskin kovin paljoo.”

Bisneksen tekeminen vaatii bisnesosaamista, tuli esiin haastateltavien puheista.

”Mut sitten pittää olla yrittäjän noheva, että se pystyy järjestämään juhlia sillä tavalla, että siitä joku halluu maksoo.”

Bisnesosaamiseen kuuluvat muun muassa kannattavuuslaskelmat, tuotteen hallittu rakentaminen ja taito myydä tuote. Ravustajat saavat yritystoiminnan ohjausta muun muassa kalatalousneuvonnalta.

”Mutta rapujuhlista, siitä voip suaha tonnin laskun heleposti tehtyy, jos on usseempia henkilöitä. Niinku tälleen bisneksenä jos ajatellaa puhtaasti. No siinä rapujuhlien alussahan voijaan käyvä

kahtoon mertojakin, mutta se ei sua jähä siihen, vuan sit se pittää myyvä tosiaan niinku loppuun asti. Jos niinku bisneksenä mietitään.”

5.5.3. Rapuistutukset tuottavat pitkällä viiveellä

5.5.3.1. Hyvät saaliit odotuttavat jopa parikymmentä vuotta

Koska monet rapuvedet ovat rapuruton vuoksi tyhjentyneet, rapumäärän lisääminen edellyttäisi rapuistutuksia. Niitä maakunnassa tehtiin erityisen paljon 1990-luvulla ja ehkä vielä 2000-luvun alkupuoliskolla.

Erkamon ja Rajalan (2012) hiljan ilmestyneen tutkimusten mukaan maakunnassa istutettiin 249 järveen yhteensä puoli miljoonaa jokirapua vuosien 1989 ja 2006 välillä. Rapukantojen kasvun odottelu vaatii kärsivällisyyttä. Esimerkiksi jokirapuvesien saalispotentiaalin on arvioitu olevan 15–20 vuoden kuluttua kahdeksankertainen, täplärapuvesien saalispotentiaalin jopa 15–30-kertainen vuoden 2009 saalisarvioon verrattuna. (Erkamo & Rajala: 2012, tiivistelmäosa.)¹⁷

Rapustrategiassa todetaan, että se on ensisijaisesti istutusstrategia, joka mahdollistaa rapukantojen järkeväen elvyttämisen ja hyödyntämisen koko maassa (TE-keskusten työryhmä 2000, s. 34). Istutustoiminta on vähentynyt maakunnassa sitten 1900-luvun laajojen istutusten.

Istutusten yhteydessä useammankin ravustajan puheista nousi esiin toivomus rapututkimusten jatkumisesta. Vaikka monella heistä oli huonoja kokemuksia istutusten onnistumisesta, he silti toivoivat lisää niin rapulajeihin, ruttoon kuin rapuvesiin yleisemminkin liittyvää tutkimusta. Tärkeänä pidettiin uusien, aiemmin ehkä tyhjinä ravuista olleiden rapuvesien löytämistä. Varsinkin jokirapuun vielä toivonsa asettaneet painottivat tutkimustyön jatkamista ja joissain tapauksissa lisäämistä.

Etelä-Savon maakunnan raputulojen kokonaiskertymää rajoittaa rapuistutusten jälkeinen pyynnin rauhoitusaika, joka voi kestää 10–12 vuotta. Esimerkiksi yksi Etelä-Savon maakunnan luvallinen täplärapuistutus on tuottanut osakaskunnan jäsenen mukaan ”erinomaisen” rapukannan. Tuon kannan kasvaminen vaati 12 vuoden ravustustauon istutusten jälkeen. Kannan vahvuudesta kertoo jotain se, että nykyisin saalis voi olla useita kymmeniä rapuja merta kohti.

Haastateltavienkin joukossa epäiltiin, että istutusten tulosten odottelussa on oltu liian hätäisiä. Tieto toi lisäpontta niiden rapukantojen vahvistamisyritysten kanssa painineiden käsitykseen, joiden mukaan ravusta ei tiedetä kaikkea. He painottivat erityisesti lisätutkimusten tarpeellisuutta vaihtoehtona maakunnan rapulinjaukseen muuttamiselle.

5.5.3.2. Uusia kantoja suojellaan päättäväisesti

Etelä-Savossa on tehty kolme luvallista täplärapuistutusta. Jos lähijärven jokiravut oli aikoinaan hävittänyt rutto ja sittemmin järveen istutettu täplärapukanta on kehittynyt vahvaksi, sen suojelu on päättäväistä. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, ettei ravustuslupia anneta osakaskunnan ulkopuolisille. Haastateltava pitää perheensä kanssa muutamat rapujuhlat kesässä. Perinne kulkee perheessä jo neljännessä polvessa.

¹⁷ Neljänneksen jokirapujen istutusvesistä oli tutkimuksen mukaan jo kehittynyt pyyntivahva kanta, toisessa neljänneksessä oli harva kanta, mutta se ei kasvanut. Kasvava, mutta ei vielä pyyntivahva kanta asui lisäksi vesistöissä, joiden osuus kaikista istutusvesistä oli seitsemän prosenttia. Loput jokirapuistutuksista olivat ruton vuoksi epäonnistuneet.

”Sit 12 vuoden jälkeen hän (neuvoja) sanoi, että nyt saat ruveta pyytämään. Ja kun niitä istutettiin joka puolelle, niin mä sovin – siellä on monta kalastuskuntaa – niin mä sovin näiden kalastuskuntien kanssa, että jokainen talous riippumatta manttaalista saa käyttää 10 merta. Ja edelleen sovittiin, ettei niitä myydä kaupallisesti, tai jos niitä myydään, niin ne myydään sen järven kala- ja rapukannan ylläpitämiseksi, toisin sanoen istutustoimintaan. Nää oli varsin yks’mielisiä (--) Mutta tänä päivänä se kanta on niin hyvä, että mä oon sieltä saanu 50 rapuakin yhdestä merrasta.”

Haastattelussa oli mukana myös joitain onnistuneen jokirapuistutuksen jälkeen uudelleen jokirapua ravustamaan päässeitä. Tämänkin järven jokirapukanta oli kertaalleen hävinnyt, mutta ruton jälkeen siihen istutettiin jo seuraavana vuonna uusi kanta. Se ei ole vielä kovin vahva, mutta mahdollistaa jo ravustuksen. Tässäkään järvessä eivät saa ravustaa ulkopuoliset.

Jokirapujärven osakaskunta päätti pitää istutuksen jälkeen 6–7 vuoden pyyntitauon. Haastateltavan mukaan istutetut ravut olivat ”suhtkoht isoja”.

”Puhutaan semmosista kuin yksisaksisista,(--) niitä ensin pyydettiin ja siirrettiin, että saatiin sitä kantaa leviämään. Nyt se on semmonen keskitason alapuolella oleva, mutta sen, että sieltä nyt kannattaa käydä se viikko, kaks pyytämässä. Se on ensimmäisen viikon aikana, niin sanotaan, että yks per merta otettavia, kymmensenttisiä.”

Haastattelussa oli mukana ainakin kuusi ravustajaa, jotka ravustavat nykyisin oman osakaskuntansa istuttamasta rapukannasta. Onnistuneen istutuksen aikaansaaneet eivät peitelleet tyytyväisyyttään. Tyytymättömiä eivät olleet myöskään luvottomasti istutettujen täplärapukantojen hyödyntäjät.

Haastattelija: Siis 90-luvun puolivälissä järveen päässyt täplärapu elää kantana edelleen?

”Kyllä, ja on oikein elinvoimainen ja hyväkuntoinen.”

Haastattelija: Ja on vahva?

”On. Joskus on merrassa 35 rapua.”

5.5.3.3. Istukkaiden alkuperä ei puhuta ravustajia

Istukkaiden alkuperästä ravustajilla ei ollut juurikaan näkemyksiä. Jotkut jopa sanoivat, että on sama, otetaanko ne luonnonvesistä vai valvotuista ravun kasvatuslaitoksista. Jotkut olivat kokeneet senkin, että virallista tietä toimitetut istukkaat olivat tuoneet ruton hyvään jokirapujärveen, eli istukkaiden valvonta ei ravustajien kokemuksen mukaan aina suojellut rutolta. Mainittu järvi oli siitä poikkeuksellinen, että siihen jo seuraavana kesänä istutettu uusi jokirapukanta elää ja kasvaa edelleen.

Jotkut haastateltavat kritisoivat sitä, että ELY-keskus on vähentänyt radikaalisti istutusten tukemista 1990-luvun laajamittaisten istutusten jälkeen. Istutuksissa ja koeravustuksissa mukana olleet miettivät, että 1990-luvun istutustoimintaa olisi ehkä pitänyt jatkaa. Jokirapukantojen istutustoiminnassa on ehkä oltu liian hätäisiä, odotettu tuloksia liian nopeasti, pohdiskeltiin.

”Niin, no kaikkihan tietysti riippuu niistä ravuista, että turha herätellä odotuksia, jos ei niitä rapuja oo. Niitä pittää saaha ensin niitä rapukantoja istutettua, sitten voipi tulla niitä odotuksia.”

Vastapainoksi ravustajien kritiikille asiantuntijahaastattelut painottivat, että 'ravustajiltakin voidaan odottaa aktiivisuutta'. Osakaskuntatasolla rapu on jäänyt toisarvoiseksi kalan rinnalla. Näkökulma nousi esiin ravustajienkin keskuudesta.

Jotkut haastateltavat painottivat veden tutkimisen tärkeyttä istukaspaikkaa valittaessa. Uskottiin myös, että on olemassa rapuruton seulontavälineitä. Toiset tiesivät kertoa, että seulontavälineasiaa on tutkittu, mutta toistaiseksi sellaista ei ole käytössä.

Haastattelijä: Kun teille tuli se rutto ja vei myös yhden onnistuneen istutuksen, niin mitä mieltä sinä olet, pitäisikö istukkaat tuoda jostain muualta kuin luonnonvesistä, esimerkiksi viljellä jossain vartioidusti?

"Minusta sillä kasvatuspaikalla ei oo oikeestaan merkitystä, onko se järvi vai istutettu, vaan se vesi, missä ne kasvatetaan. Ja se vesi pitäis pystyä tutkimaan, tai ne ravut ennen kuin ne tuodaan. (--) Se rapu, sitä voidaan pitää missä hyvänsä, mutta se vesi on tärkeä. Ja nyt jos oikein oon kuullu, niin on jo pystytty kehittämään sellasia aika nopeita rapuruton seulontavälineitä, joilla saadaan aika nopeesti tietoa."

Ravunviljely ei näytä tällä hetkellä kannattavalta toiminnalta Etelä-Savossa. Täpläravun viljelykokeilutkin ovat loppuneet. Ravun kasvatuksessa vastinetta sijoitukselleen joutuu odottamaan kauan, jopa 10 vuotta.

"Jos sinä yksityisenä ihmisenä ruppeet rapuja viljelemään, panostat niihin, investoit ja joudut oottamaan kotimaisella ravulla melkein sen 10 vuotta, ennen kuin saat tulosta. Se on pitkä aika odottaa vastinetta sijoitetuille rahoilleen."

5.5.3.4. Julkinen rapuistutusten rahoitustuki

Etelä-Savon ELY-keskuksesta saadun selvityksen mukaan osakaskunnat ja kalastusalueet ovat käyttäneet saamiaan avustuksia mieluummin kalaan kuin rapuun. Se tuo toisen näkökulman rapuistutusten loppumisen syihin liittyvään, ravustajien keskuudesta nousseeseen kritiikkiin. ELY on nyttemmin myös lopettanut avustukset rapuistutuksiin ns. yleishyödyllisiin kalataloushankkeisiin tarkoitettua edistämismäärärahaa.

Kalatalouden edistämismäärärahan jakamista rapuistutuksiin perusteltiin Etelä-Savossa sillä, että alueet eivät halunneet sijoittaa rapuun, vaan käyttivät määrärahat kalaistutuksiin.

"Me olemme kuitenkin pitäneet rapukantojen elvyttämistä niin tärkeänä, että olemme sitä tukeneet ja toivoneet, että kalastusalueet ja vesialueiden omistajat sitten laittaisivat omiakin varoja toimintaan. Tämä on jossain määrin toiminut joillakin alueilla"

ELY-keskus voi tukea rapuistutuksia ns. kalastuskorttivaroilla (kalastuksenhoitomaksuvarat). Omistajakorvaukset ja Kalastusalueiden toimintamäärärahat jaetaan kalastusalueille valtakunnan tasolla määrättyjen periaatteiden mukaisesti. Omistajakorvaukset kalastusalue jakaa edelleen osakaskunnille, jotka puolestaan voivat käyttää ne mihin haluavat, useimmiten kuitenkin kalaistutuksiin ja vain harvoin rapuistutuksiin.

Kalastusalueiden toimintamäärärahoista jotkut kalastusalueet ovat käyttäneet rapuistutuksiin pienen osan. Teemahaastattelussa asiantuntijahaastateltujen käsitykset rapujen istutuksista viittaavat asian vähittäiseen hiipumiseen.

”Ehkä tässä varmaan pitäis lisäponnisteluja tehdä sen tunnettuuden eteen, että tämä rapuasiala otettaisiin vielä enemmän tuolla vesienomistus- ja ravustusportaassa esille. Se on vähän varmaan jäänyt muun kalatalouden intressien alle.

Haastattelija: Tekö olette vähän nuukahtaneet näissä rapuasioissa sitten 1990-luvun laajan istutustoiminnan?

”No mekin ollaan varmaan siinä nukkuneet, mutta siinä on nukkunu – no varmaan siinä meitäkin voi syyttää – mutta enemmän siinä varmaan ois tekemistä tällä omistusportaalla.”

5.6. Miten alueen ravustusasiat on järjestetty ja kuinka ne tulisi järjestää?

5.6.1. Johdanto

Etelä-Savon maakunnassa on paljon suuria ja pieniä järviä sekä niiden välisiä virtavesiä. Kalastus ja kalavesien hoito on alueella tärkeää. Ravustajia ihmetyttikin, että ravusta puhuminen ja siihen liittyvä suunnittelu on maakunnassa pääosin hiipunut sitten suurten istutusten. Heidän mielestään esimerkiksi koeravustuksia olisi pitänyt jatkaa. Kuten edellisessä luvussa todettiin, eri tahoilla on erilaisia näkemyksiä siitä, kenelle taloudellinen rapukantojen elvyttämisvastuu kuuluu.

Haastattelusta jäi käsitys, että molemmat tahot – ELYn kalaviranomaiset toisaalla, ravustajat toisaalla – odottivat toistensa aloitteita ja aktiivisuutta. Uusien, ravuttomienkin järvien kartoittaminen, nähtiin haastateltavien keskuudessa yhdeksi keinoksi vahvistaa maakunnan rapukantoja. Yleensä tätä ehdottivat jokiravun puolestapuhujat.

Haastattelija: Istutus, tutkimus, lisätiedottaminen ja ravuille sopivien järvien kartoittaminen, nämäkö olisivat sinun mielestäsi ne keinot, joiden avulla voitaisiin yrittää lisätä rapuja maakunnassa?

”Lisätiedottaminen, tosiaan osakaskunnille ja puheenjohtajille tämä mahdollisuus. En tiedä, jos kaikki muut tietää, mutta niin kuin on tullu monta kertaa, että mulle tää on niin vieras tieto, että voi istuttaa rapuakin, niin kyllä minä oletan, että kiinnostuneita olis.”

Maakunnassa on odotuksia rapua kohtaan ja eri yhteyksissä haastateltavat sanoivat odottavansa, että tulevaisuudessa tehdään lisää rapututkimusta sekä ravun tunnettuutta edistävää tiedotustoimintaa. Tutkimustyöhön pitäisi liittää muun muassa ravuttomien järvien kartoittaminen, eli kannattaisi testata niitäkin vesiä, joissa rapua ei ole perinteisesti ollut. Varajärvi toimisi terveiden rapujen säilytyspaikkana siltä varalta, että pääjärveen iskisi rutto.

Haastattelija: Uskotko, että rapu alkaisi elää sellaisissakin järvissä, joissa sitä ei ole luonnostaan koskaan ollut?

”Täällähän on niin valtavasti sisäjärviä, ja luulis, että semmosessa, näin vaan äkkiä ajatellen tuntuis, että se olis paremmat mahdollisuudet kuin täällä isossa vedessä. En tiedä, mutta säilyis sitten terveenä.”

5.6.2. Luonnonsuojelu nostattaa monenlaisia tunteita

5.6.2.1. Jokirapu norpan rinnalle

Norpan suojelu ärsyttää monia kalastajia, mikä tuotiin esiin monessa yhteydessä. Kaikki häviämisuhan alla olevat eläinlajit eivät haastateltavien käsityksen mukaan saa samanlaista kohtelua ja julkisuutta. Syrjittyjen joukkoon liitettiin muun muassa jokirapu.

Haastattelija: Sinäkö nostaisit jokiravun julkisuuteen Saimaannorpan rinnalle?

”Kyllä minä tykkäisin, että kaikkea tämmöstä, niinkuin norppaakin. Sitähän nyt suojellaan ja varjellaan, niin minustahan rapu ois kanssa semmonen vesieläin, jota pitäis.”

Monen haastateltavan asenne luonnonsuojelijoita kohtaan oli vähintäänkin epäilevä. Puhuttiin esimerkiksi ”kaupunkipuistojen luonnossa kulkevista” jotka harrastavat valikoivaa suojelua.

Haastattelija: Miten suuri yleisö suhtautuu jokiravun säilyttämistavoitteeseen – suuren yleisön joukkoonhan kuuluvat esimerkiksi luonnonsuojelijat. Ovatko he olleet liikkeellä?

”Tässä asiassa en ole törmännyt luonnonsuojelijoihin yhtään kertaa.”

Haastattelija: Kysymys on kuitenkin alkuperäislajin suojelemisesta...?!

”Se ei oo tämmöne... siitä norpasta suapi nätin kuvan, mutta otappas ravusta yhtä nätti kuva.”

Haastattelija: Mitä ajattelet esiin nousseesta väitteestä, että luonnonsuojeluaktivistit ovat valikoivia suojelukohteita valitessaan? Ja että siksikin jokirapu ei ole noussut otsikoihin?

”Tiedän mä, että etelän uuresimpukka on uhanalainen, mutta ei siitäkään kukaan kannu huolta. Ja on niitä muitakin.”

Osavastuun julkisuusasetelmasta kantavat tiedotusvälineet. Haastateltavien puheiden perusteella ne ovat kävelleet jokiravun yli mennen tullen: toisaalla täpläravun ilmestymisestä humalluttuaan ja siinä tilanteessa muun muassa jokiravun suojelua koskevat tosiasiat sivuuttaessaan, toisaalla Saimaannorppaa esillä pitäessään ja muiden uhanalaisten eläinten tilanteesta vaiettuaan.

Myös ELYn rooli jokiravun suojelijana puhutti. Jotkut ravustajat kokivat olevansa sitoutuneempia rapukantojen suojelemiseen kuin strategian tekijöitä edustava ELY. Jossain päin maakuntaa ELYn ja ravustajien välejä ovat ravustajien mukaan viilentäneet rapulinjauksen ohella turvesoita koskevat päätökset, joita ravustajat ovat erheellisesti luulleet ELYn tekemiksi. ELY on ympäristölupa-asioissa kuitenkin vain lausunnon antaja ja aluehallintovirasto (AVI) tekee kaikki päätökset. ELY ja AVI ovat suuria ja laaja-alaisia asiantuntijaorganisaatioita ja näyttääkin siltä, että niiden roolia ja tehtäviä ei olla vielä täysin opittu erottamaan toisistaan.

”Mutta sehän tässä on nyt ongelma, että esimerkiks tuo ainoa joki, mikä meillä on, missä on rapuja, niin ELY-keskus myönsi (---) luvan laskea turvesuoilta jätevedet siihen jokeen. Eli tää paikallinen ELY, kun pannaan turveteollisuus ja toisaalta ravustus tai kalastus vastakkain, niin se on aina kääntynyt sinne turveteollisuuden puolelle.”

Ristiriitojen uskottiin olevan syynä siihenkin, ettei ELYstä ravustajiin päin suuntautuva tiedonvälitys ole toiminut.

”Mutta on mulla semmonen käsitys, että ELY-keskus saattaa tuntea sen asian vähän hankalaks, koska tän takia, että ei täplärapua saa tänne istuttaa, niin on arvostelu ollu sinne päin aika kovaa.”

Haastattelija: Onko täällä ollut ristivetoa ELYn ja teidän välillä?

”Onhan se siinä mielessä, että on sekä rapu- että turveasia molemmat on ollu hyvin aina tapetilla, kun on kokouksessa oltu.(---) Ei me riitelijöitä olla, ei sillai. Mutta ollaan aktiivisia kyllä, ollaan ympäristön suhteen. –Ja sitten meillä on velvollisuudet hoitaa rapu- ja kalakantoja!”

5.6.2.2. ”Vois’ satsata välillä rapuunkin”

Kun rapua ei ole, siitä ei synny keskustelua. Jotkut toivoivat, että osakaskunnissa siirrettäisiin välillä huomio kalasta rapuun.

Haastattelija: Onko rapu jäänyt teillä kalastuksen jalkoihin?

*”Minusta nää kalakannat on kuitenkin ihan suhtkoht kohtuullisessa kunnossa meillä (--)*Voitais näihin joihinkin muihinkin vähempiarvoisiin, jos nyt sillä tavalla yleisesti mielletään rapukin, (--) nyt niihinkin vois satsata.”

Haastattelija: Se ei välttämättä rapuasiala eteläsavolaisia kiinnosta noin yleensä?

”Niin. No mitä näitä minun tuttuja tässä nyt on, niin ei kovinkaan moni oo siitä oikeestaan. Ite eivät syö, eivät pyydä. Sillä ei oo merkitystä heille.”

Rapukantojen vahvistamista eli ravun istuttamista pidettiin osakaskuntatasolle kovin kalliina sijoituksena. Epäonnistuneiden istutusten jäljet paljastuivat asenteissa neuvottomuutena: jokirapukantojen vahvistamista toivottiin, mutta kukaan ei ollut saanut varmalta tuntuvaa vastausta siihen, mitä vielä voitaisiin tehdä. Tilanne on muokannut asenteita täpläravulle ystävällisemmiksi.

Osakaskunnissa rapua esiin nostaville puheille ei ole löytynyt kaikupohjaa, todettiin.

”Minä oon yrittäny noissa osakaskunnan kokouksissa ja muissa saada päätöksiä, että elvytettäis näitä, että monessa järvessä tiedetään, että siellä oli rapuja ja nyt ei oo.”

Haastattelija: Vaikka sinä yrität puhua, niin ei lähdetä mukaan?

”Niin, ei. Työnnetään sitä samaa kuhaa, mitä tulee jo ihan älyttömästi tuolta järvestä, niin sitä vaan istutetaan.”

Kuten edellisessä osiossa selvitettiin, ELY-keskus on lopettanut rapuistutusten tukemisen yleishyödyllisiin hankkeisiin tarkoitettu edistämismäärärahaa. Osakaskunnat taas ovat joko liian köyhiä tai muuten haluttomia käyttämään rapuun muuta rahaa. Rapu on unohdettu useissa osakaskunnissa kokonaan. Ne jotka sen vielä tällaisissa muistavat, ovat voimattomia.

Haastattelija: Esimerkiksi teidän järvenne on nykyisin ravuton, eikä siihen ole istutettu uutta rapua. Miksi?

”Minä luulisin vaan, että kun ihmiset on vaan todennu, että ei oo rapuja, niin ei siihen oo osannu varmasti kukaan sit sen enempää tehdä mitään sen eteen.”

Haastattelija: Eikä ole tullut mieleen istutuskaan, että niitä rapuja voisi yrittää hankkia?

”Kyllä siinä, kun tämmönen mahdollisuus on, niin kyllä siinä silloin vinkkiä näille neuvojille, että kyselevät, että mitähän poikasia pistetään. Niin se on yleensä se kuha nyt ollu meillä ihan, sitä kuhaa on pistetty valtavat määrät.”

5.6.3. Rahat uudistuksiin kalastuskorttivarjoista

5.6.3.1. ”Rahan turvottamat osakaskunnat”

Kun haastateltavilta kysyttiin, kenen kuuluisi maksaa mahdolliset istutukset ja muut rapukantojen vahvistamisen aiheuttamat kustannukset, näkemykset hajaantuivat. Enemmistö katsoi, että rahat otetaan kalastuskorttivarjoista, osin niistä vastaisivat osakaskunnat. Verovaroin kustannettavaksi istutuksia oli valmis siirtämään vain pari haastateltavaa. Varsinkin norpan suojelun aiheuttamat kalastuksen rajoitukset ovat tuoneet rahaa joillekin osakaskunnille, huomautettiin.

Haastattelija: Kukas ne sitten maksaisi nämä lisäpanostukset, jos siis laitettaisiin jokirapua lisää?

”Osakaskunnilla on kyllä rahaa.”

Haastattelija: Oletko sitä mieltä?

”Ihan älyttömästi on rahaa. Nyt kun suojellaan norppaa, sieltä tulee rahaa, kun ei saa pitää verkkoja. Kaikilla osakaskunnilla on siellä Puumala-Savonlinna-Mikkeli, niin ne on niin turvoksissa rahaa kuin olla ja osaa.”

Haastattelija: No luuletko, että siellä on valmiuksia käyttää rahaa jokirapuun?

”No on. Pitäis saada markkinointia aikaiseks, kyllä niitä ostajia varmasti on, kun ois vaan jokiravun poikasten tarjontaa, tai pienille ravuille tarjontaa.”

Norpan suojele tuottaa kuitenkin lisätuloja vain muutamille osakaskunnille. Pari haastateltavaa näki rapukantojen vahvistamisen koko maakuntaa koskevana talouden elvyttämisenä. Heidän mukaansa lopulta kaikkien hyväksi tuleva toiminta pitäisi rahoittaa yhteiskunnan varoin.

Haastattelija: Entä sitten jos ryhdytään esimerkiksi istuttamaan rapua, oli se rapulaji mikä tahansa, niin mistä se raha otetaan?

”Niin kuin sä nyt hyvin ymmärrät, (--) esimerkiksi toi meidän istutustoiminta, jos me oltais ostettu ne istukkaat, niin se olis ollu 13 333 euroa neljässä vuodessa. No mistä semmonen raha kalastuskunnalle tulis, jos lupamaksu on sanotaan viisi euroa pyydys?”

Haastattelija: No miten se pitäisi hoitaa?

”Se pitäis tietenkin hoitaa verovaroin sitten, jos halutaan saada joku maakunta toimimaan.”

5.6.3.2. Osakaskunnat muutosten edessä

Varsinkin viranomais- ja neuvontataso kantoi huolta osakaskuntien ongelmista. Pienet osakaskunnat eivät pysty vastaamaan tämänhetkisiin haasteisiin ja esiin nousivatkin toiveet osakaskuntien yhdistämisestä, jopa pakkoliitoksista. Ravustajien keskuudessa näkemykset pakkoliitoksista hajaantuivat. Asiantuntijat puolsivat yksimielisesti suurempia ja tehokkaampia toimintayksikköjä. Suurempien osakaskuntien toiminnan jatkuvuus olisi paremmin turvattu, sillä suuremman järjestön ikähaarukkin on yleensä laajempi.

Monet osakaskuntien vanhemmista jäsenistä viittasivat usein puheissaan hiipuviin, nuoremman polven vajauksesta kärsiviin osakaskuntiin. Nuorempi kalastajasukupolvi taas antoi ymmärtää, että mukaan pääsy toimintaan on vaikeaa. Puheenvuoroista jäi käsitys, aiemmin kuvattu keskustelun ja osin päätöksenteon rajautuminen osakaskuntien ulkopuolelle vaikeuttaa nuoremman polven toimintaan kiinnittymistä.

Haastattelija: Mitä mieltä sinä yleensä olet näistä strategioista, pystytäänkö niiden avulla ohjaamaan päätöksentekoa aina osakaskuntatasolla asti?

”Ei pystytä. On niin paljon toimimattomia osakaskuntia ja varattomia ja tällai, että ne ei pysty toteuttamaan oikeastaan mitään.”

Muutaman kerran haastattelussa nostettiin esiin toivomus, että näistä usein vielä hyvin pienistä osakaskunnista tehtäisiin toimintakykyisiä vaikka pakkoliitoksilla. Asiasta on selvästikin osakaskuntalaisten keskuudessa vastakkaisia näkemyksiä, sillä liitoksia toivoville vastaukseksi osa kalastajista kertoi vastustavansa pakolla toteutettuja yhdistymisiä ihan ehdottomasti.

Eniten tuli yhdistymistä puoltavia kannanottoja.

”No hyvin on minusta, meillä on tää vesien runsaus, asutaan täällä Järvi-Suomessa, tää on ihan loistava juttu. (--) Ja nyt meillä on osakaskunnat jaettu, meilläkin pantiin kahdeksan osakaskuntaa yhteen, että vesialueetkin on ihan riittävän isoja, ja ne on niitä hyviä puolia.”

Rapuun liittyviin uudistuksiin tarvitaan uutta otetta ja näkemystä, haastattelussa sanottiin. Vastuun siirtäminen nuoremmalle polvelle on joissain osakaskunnissa jo alkanutkin. Ravustajat asettavat toiveitaan myös mökkiasukkaisiin, joista monesta on tullut heidän asiakkaitaan. Nuorten toivotaan ottavan osakaskuntien ja sitä myöten kalastusalueiden kalastus- ja ravustustoiminnan vetovastuun. Sukupolven vaihdos on edellytys kehitykselle ja esimerkiksi ravustajamäärän lisäämisen mahdollistamiselle.

”Me on osakaskunnassa ihan suorastaan työntämällä työnnetty näitä tehtäviä jo niille. Me ollaan vanhoja jätkiä, yli 60 jo, niin kyllä nuorempia pitää tulla. (---) niin nyt me loputaan täällä, uuvutaan.”

” Sellainen asenne, että täällä paikalliset haluais pitää ne tehtävät omissa käsissä, niin ei kyllä tällä seudulla ainakaan toimi. Yritetään saada kesäasukkaat samanlaiseen asemaan ja kokouksissa käymään mukana ja ottamaan osaa päätöksentekoon.”

5.6.3.3. On aika avata ovet ravustukselle

Ravustajilta kysyttiin, pitäisikö heidän mielestään herätellä rapuun kohdistuvia odotuksia. Lisäksi kysyttiin, uskovatko haastateltavat, että ravun lisääntyminen lähijärvissä innostaisi useammankin ravustamaan. Selvä enemmistö vastasi kysymyksiin myöntävästi. Rapu on marginaalituote maakunnan kalataloudessa jo lajin vähäisyyden vuoksi, mutta haastattelun perusteella rapua kohtaan on piilevääkin kiinnostusta. Tätä sanoivat haastateltavatkin. Todellinen ravustusinnokkuus paljastuisi kuitenkin rapumäärän lisääntymisen jälkeen.

Yleensä ravustuslupia annetaan Etelä-Savossa vain osakaskuntien jäsenille. Jotkut osakaskuntien yhdistämistä kannattavat haastateltavat uskoivat, että suuremmat vesialueiden hallintayksiköt sekä nuorennusleikkaus hallintoportaassa saattaisivat avata useammin ravustusportteja ulkopuolisillekin. Maakunnassa on enemmän ansioravustuksen pariin pyrkiviä kuin sinne päässeitä. Ravun liittäminen esimerkiksi yhdeksi tuotteeksi kalan rinnalle koettiin vaikeaksi vanhojen asenteiden vuoksi. Puheissa vilahteli silloin tällöin ilmaus ”kalamiehen kateus”. Esimerkiksi toiselta vuokratuilla merroilla pyydystämistä ei aina katsota hyvällä, vaikka mertojen vuokraaminen on täysin luvallista toimintaa.

Haastattelija: Luuletko, että esimerkiksi osakaskunnan ihmiset, jotka eivät itse ravusta eivätkä päästä ketään muutakaan ravustamaan, niin onko siinä syynä se ns. kalamiehen kateus? Että minä en ota, mutta et kyllä saa sinäkään.

”No minä ajattelisin, että tää rapu ja kala, nää sillä lailla painii eri sarjassa, että rapu on niin arvokas otus, jos niitä saa, että sillä on ihan rahallista arvoa jo sillä. Että jos ajatellaan, että tuolta tulee ihan sivusta joku, jos niitä rapuja on, ja sitten se pistää hirmumäärät mertoja tuohon ja ihan hankkiakseen sitä tekee, niin sekään ei oo minusta ihan oikein sitten, että se tulee toisen vesille vaan hankkimaan.”

Ravustuslupien määrää rajoittavat istutusten jälkeiset rauhoitusajat.

”Mielestäni lupakysymys ei oo ollu esteenä, ja niitä on jaettu rapukannan mukaan, koska nyt on tehty siirtoistutuksia, niin silloin ei oo voinu kaupallista tai muuta hyödyntämistä antaa, koska ne on emorapuja siellä ja niiden pitää antaa lisääntyä. Mutta nyt se vaihe on ohi ja nyt siellä on kannat ja nyt meillä on vapautettu ravustus osakuntalaisille kaikille.”

Haastattelija: Salaillaanko osakaskunnissa rapumääriä?

”No meidän osalta sitä ei oo ollu, koska me yleisissä kokouksissa kerrotaan, mihin järviin on laitettu ja mikä siellä on rapukanta ja tehdään nää päätökset siitä rauhoittamisesta aina yhdessä, niin sellasta salailua ei ole ollu.”

Haastattelija: Mitä sinä ajattelet siitä, jos teidän järveen tulisivin yllättäen tosi hyvä rapukanta; antaisitteko ravustuslupia muillekin kuin osakaskunnan jäsenille?

”No nyt on vähän vaikea hahmottaa sitä tilannetta, mutta meillä on niin pieni vesialue, ja sitten tässä on kesämökkiläisiä, jotka ei oo osakaskunnan jäseniä, mutta jotka kalastaa, ja heillä on ihan se lain määräämä oikeus siihen, että se on se kaksi yksikköä vähintään annettava. Niin kyllä, jos nyt sanoisin näin, että ens alkuun pitäis sen ainakin, tän oman porukan oikeutena.”

Haastattelija: Pitäisikö omistajia innostaa tekemään työtä ravun eteen?

”Niin, että ne innostuis siitä ja toisaalta se edellyttäs heiltäkin sitten satsausta siihen. Eli jos aatellaan tämän elvyttämisen osalta, että se kuitenkin on kohtuullisen arvokasta hommaa tämä rapujen istuttaminen. Ja niiden määrien pitää olla sen verran suuria (--) että eihän tämmöisillä pienillä osakaskunnilla ole taloudellisia resursseja toimia ja tehdä mitään.(--) Mutta osakaskuntaportaalla ongelma on siinä että on keskitytty enemmän tänne kalapuolelle ja näissä pienissä osakaskunnissa on resurssipula.”

5.6.3.4. Varajärvi ruton varalta

Haastattelussa esitettiin varatoimenpiteeksi ruton varalta varajärveä, johon istutettaisiin rapuja isomman järven saastumisen varalta. Se edellyttäisi osakaskuntien yhdistämistä.

”Esimerkiks (---) -järvessä on monta kalastuskuntaa, että tehtäis siitä yhteinen alue, ja ne mitkä kuuluu niihin osakaskuntiin, niin pyytäisivät koko järvestä sitten, ihan vaikka hehtaariperusteella jaettais ne vaikka tulot sieltä.”

Haastattelija: Onko siellä olemassa sellainen järvi, vai olisiko se tekojärvi?

”Ei, kun siellä on kyllä, semmonen, tiedetään ...”

Haastattelija: No eikö toteuttajia löydy sitten, vapaaehtoisia?

”No minä uskoisin sen, mutta se, että meidän pitäis saada ne kaikki osakaskunnat siihen asiaan mukaan. (--) N o se pitäis saada yhteiseks alueeks, ja siellä on nyt se kalamiehen kateus.”

Haastattelija: Mitä he sanovat?

”No ne heti sanoo, että kun meitä ei oo tällä alueella kuin muutama pyytäjä, niin me pyydetään tästä, kun teitä on siellä toisella alueella paljon pyytäjiä.”

Haastattelija: Eli siinä nyt sitten tulee vastaan sinun mielestäsi kalamiehen kateus?

”No ehdottomasti. Mutta kun mennään 10 vuotta eteenpäin, niin näissä osakaskunnissa on jo tällä hetkellä niin vähän näitä toimivia jäseniä, että hyvä kun saadaan aina kokousta aikaiseks. Ja 10 vuoden päästä nämä 7–8-kymppiset, jotka pitää tiukasti kiinni, niin jos eivät oo paremmilla kalastusvesillä, niin ne on jo siinä vaiheessa, ne ei enää oo, ainut, että mitä se heidän jälkeinen porukka sitten.”

Haastateltavien joukossa oli sekä rapua myyntiin pyytäviä että ansioravustajiksi haluavia. Ansioravustajiksi haluavat listasivat toiminnan aloittamisen esteiksi muun muassa rapujen vähyyden ja osakaskuntien kielteiset asenteet ansioravustusta kohtaan. Joidenkin ravustajien mukaan ravustuspiireissä ”ei oikein hyvällä katsota”, jos esimerkiksi ammattikalastaja haluaa laajentaa myyntiään rapuun. Haastatteluissa tuotiin useaan kertaan esiin näkemys, että ravustus on rapukannan hoitamista. Tiedettiin, että rapujen häviämistä on silloin tällöin edeltänyt uutinen hyvästä rapukannasta. Tämän mukaan pyytämättä jäävät ravut saattavat tuhota kannan. Joku haastateltava kuvasi asiaa toteamalla, että ”kun olosuhteet käyvät viheliäisiksi, niin eläin sairastuu”, eli rapu saa ruton.

Lisäksi esiin nousi näkemys, jonka mukaan ravunmyynnin lisääntymisen yksi edellytys on välittäjien mukaantulo. Näin siksi, että ansioravustus on kokopäivätyötä ja nykyaikainen rapukauppa tarvitsee myyjän ja ostajan väliin toimijan, joka hoitaa markkinoinnin. Haastattelusta jäi käsitys, että nykyisin rapua myyntiin pyytävät hankkivat itse ostajat.

Välittäjät tunnettiin maaseudun rapukaupassa jo 1950-luvulla. Tehtävää saattoi hoitaa paikallinen kauppa tai joku ravustajista.

”Osuuskauppa osti niitä rapuja ja välitti sitten eteenpäin. Eli se oli pyytäjän kannaltakin todella helppoa. Ei tarvinnu lähetellä eikä lähteä ite markkinoimaan, että ne pysty siihen viemään osuuskauppaan, joka sitten välitti niitä eteenpäin”, asetelmaa kuvattiin.

Täplärapua 2000-luvun puolivälissä parina kesänä myynyt, välittäjän tarpeellisuudesta maininneen ammattikalastajan mukaan rapumyynti edellyttäisi ”tosi isoja määriä, ja jotenkin tuntuu, että täällä ei oo semmosta välittäjäkään ihan lähellä...”.

Haastattelussa esitettiin yhdeksi raputalouden kohentamiskeinoksi osittainen päätösvalan siirto viranomais- ja neuvontatasolle. Vastauksissa tuli ilmi, etteivät ravustajat halua siirtää ravustukseen liittyvää päätösvaltaa osakaskunnilta. Perusteluksi esitettiin muun muassa maanomistus, omistajien suuri työpanos rapuvesien hoitamisessa ja valvonta.

Haastattelija: Miten sinä reagoisit siihen, jos näitä ravustuslupia alettaisiinkin jakaa ELYstä ja ProAgriasta? Jos sieltä käsin alettaisiin ohjata koko maakunnan raputaloutta?

”Sen minä ymmärrän, että he vois antaa osakaskuntakohtaisia ravustuskiintiöitä, että minkä verran sieltä voidaan pyytää ja mistä ravustusalueelta. Mutta sit jos kuitenkin mennään yksityisten vesialueille niin se on vähän samanlainen, että sitten Mikkelistä määrättäis vaikka minulle, että kuka saa minun metästäni käydä hakemassa puita.”

Haastattelija: Sinä näet vesiasian samalla tavalla?

”Minä näen sen vähän, koska se on samanlaista omaisuutta, se on yksityistä omaisuutta meillä kuitenkin. Kyllä sillä omistajalla pitäis olla oikeus se päättää sitten. Mutta jos on tälläisestä erittäin harvinaisesta niin kuin rapu tai norppa vähän, niin silloin voidaan hyväksyä tällästä ohjausta ylempää päin, jossa nähdään koko tää läänin tilanne, mikä se siellä on.”

5.6.3.5. Odotukset uutta rapustrategiaa kohtaan

Haastateltavilta tiedusteltiin, onko heillä odotuksia valmisteilla olevaa, uutta rapustrategiaa kohtaan. Jos näkemys nykyisestä strategiasta oli tiukan kielteinen, se saattoi näkyä vastauksissa välinpitämättömytenä tai uudenkin asiakirjan jo ennakkoon kyseenalaistamisena.

Haastateltavat toivoivat, että uuden strategian määräykset suojelevat maakunnan vesiä niin, että ne pysyvät ravuille elinkelpoisina. Ravustajille niin osakaskunnissa kuin kalastusalueellakin tulisi antaa lisää valtaa osallistua esimerkiksi strategioiden laadintaan. Pienten ja toimimattomien osakaskuntien liittäminen yhteen tai osaksi suurempia osakaskuntia vaikka pakkoliitoksilla kuului sekin monen toivelistaan. Osa haastateltavista taas halusi pitää osakaskunnat ennallaan. Ruton väistämiseksi käyttöön tulisi ottaa varajärviä. Koska ”kaikkea ei ole vielä ravusta nähty, eikä siitä kaikkea tiedetä”, lajin istutusta tulisi useiden haastateltavien mielestä jatkaa.

Haastattelija: Mitä sinä odotat uudelta, valmisteilla olevalta rapustrategialta?

”Mä odotan sitä, että te-keskus ensinnäkin nämä vedet ja joet, missä nyt on rapuja, niin päätöksillään säilyttää ne ravulle elinkelpoisina.”

Haastattelija: Sinäkö veisit jokirapua sellaisiinkin vesiin, joissa sitä ei ole aikaisemmin ollut?

”Kyllä kyllä. Kun täällä on rapuja joskus ollu, niin eihän nyt voi olla niin, etteikö ne nytkin menestyis täällä. Tosin näitä ilmansaasteita ja vesistöjä on pilattu ja kaiken näköistä muuta on, mutta mun mielestä aika vois olla kypsä ihan hyvin kokeilla laajemmalti näitä rapujen istutuksia.”

Strategian tekotapa sai ravustajilta paljon kritiikkiä, ja heistä moni vaati, että uudessa strategiaassa pitää kuulua ruohonjuuritason ääni. Puhuttiin merkittävästä sananvallasta.

”Ja sitten siinä valmistelussa, niin kyllä osakaskunnilla täytyy olla merkittävä sananvalta kun sitä uutta strategiaa tehdään. Osakaskunnilla ja kalastusalueella. Ja kyllä talousajattelua siinä mielessä, että kyllä se on meidän etu täällä, että meillä olis rapukannat, vaikka se sitten olis täplärapua ja se olis edullisempaa, mutta sit on helpompi pitää rapujuhlat kuin että ei oo rapuja ollenkaan.”

Haastattelija: Tässä haastattelun lopussa on kysytty haastateltavalta, olisiko hänellä terveisiä uuden rapustrategian laatijoille. Olisiko sinulla?

”No sitten kyllä lainsäädännössä sitä, että viimeinkin näihin toimimattomiin osakaskuntiin pystytään lainsäädännöllisesti vaikuttamaan, että joko osakaskunnat yhdistyy toimiviin osakaskuntiin, taikka joku ottaa niitten toiminnot haltuun siellä. Tavallaan kaikki vesialueet pitää olla jonkun hoidossa.”

Haastattelija: Sinä näytät vihreää valoa osakaskuntien yhdistämiselle?

”Kyllä yhdistämiselle, ja jopa sitten vaikka pakkoyhdistämiselle, että jos ei muuten. Kyllä pitäis olla isompia. Mutta kun ne yhdistymiset joutuu osakaskunnat ite maksamaan, niin ne on kalliita prosesseja, ja se ei oo sitäkään kautta kaikilla mahdollista.”

Haastattelija: Sinä sisällyttäisit suunnitelman ruton varalta järjestettävistä varajärvistä uuteen strategiaan?

”Niin, jos esimerkiksi ajatella, vaikkatuota (---) järveä niin ois semmonen pienempi järvi, ja sieltä sitten siirrettäis, jos tulee rutto. Koska tämä järvihän on ainakin näiden ELY-keskuksen (--) mukaan se on Etelä-Savon paras rapujärvi.”

Haastattelija: Mitä sinä odotat uudelta rapustrategialta, sehän on nyt valmisteilla?

”Aha, joo. Että jos jossain ainakin pidetään se alue, sen strategian mukaisesti, että sitä ei muuta kuin esimerkiks tätä jokirapua täällä alueella. Niin sitten siihen pitäis olla voimavaroja myös siihen, että tuoda sitä kantaa myöskin, istutuksia, ja tuoda näihin osakaskuntiin markkinointia näille ravuille, koska rahaa niillä on osakaskunnilla.”

”Mä odottaisin asiantuntemusta, hyviä perusteluja ja puolueetonta näkemystä, mikä on järkevää, eikä tämmöstä aksiomaa, että tässä maassa elää vain jokirapu.”

”Rapuvesien selvittämistä, että mihin niitä voidaan laittaa, ja sellasia viiden vuoden toimintapainotuksia, että painotetaan nyt sitten rapuihin nämä seuraavat vuodet ja satsataan sinne. Ja sit etitään tosiaan, niin kuin sanoin, siihen soveltuvat vedet.”

”Ehkä se pystyy sitten siinä yhteydessä lisäämään ainakin alkuvaiheessa sitä tiedotusta niin paljon, että se ja sen tavoitteet tiedetään tarkemmin kuin aikaisemmin.”

”No minä voin sanoa, että jos tämä jatkuu tällai, että se saatais tännekin alueelle vielä pysymään tämä. Minä en muista tätä aluetta, mikä tää nyt oli, ettei tänne saatais täplää tuoda. Niin saatais tännekin vielä, että se pysyis tää kanta täällä.”

”No minä olisin sitä mieltä, että täällä vielä saatais tätä jokirapua. Esimerkiks nämä yläpuoliset vesistöt, mitkä ei oo reittivesiä, että siellä ruvettais saamaan vielä siihen, siirtoistukaslupia sinne.”

”No kyllä se pitäis lähteä sieltä ihan meikäläisten, ravustajan tasolta. Että se ei ois virkamieskapulakieltä, vaan että porukka ymmärtää, eikä tulla pitämään sellasia kokouksia, että haukotellaa. Vaan että se on mielenkiintoinen se esitelmä siitä strategiasta. Ois sellainen henkilö, joka osaa esittää sen mielenkiintoisesti.”

”Pakotteisiin aikarajat ja otetaan tämä maakuntaporukka mukaan tekemään sitä.”

”No niin kuin aikaisemmin sanoin, niin mitään muuta odota kuin että tää jokirapu saatais säilymään niillä alueilla, missä se nyt vielä on, ja tää täpläravun leviäminen saatais loppumaan. Mitäs muuta minä osaan.”

”Strategia vähän on semmonen, sanoisin, että minun mielestä se on osittain turha. Jos nyt sitten on vahinko tapahtunu, niin sille ei voi enää mitään.”

”Se on vaikea kysymys kyllä. Nää strategiat on semmosia vähän... Tietysti se tiedottaminen on.”

”Mä odotan sitä, että ensinnäkin nämä vedet ja joet, missä nyt on rapuja, niin päätöksillään säilyttää ne ravulle elinkelpoisina. Ja sitten siinä valmistelussa, niin kyllä osakaskunnilla täytyy olla merkittävä sananvalta, kun sitä uutta strategiaa tehdään. Osakaskunnilla ja kalastusalueella. Ja kyllä talousajattelua siinä mielessä, että kyllä se on meidän etu täällä, että meillä olis rapukannat, vaikka se sitten olis täplärapua ja se olis edullisempaa, mutta sit on helpompi pitää rapujuhlat, kuin että ei oo rapuja ollenkaan.”

”Niin, sehän se on, että jokirapu voi huonosti ja täplärapu minun käsityksen mukaan voi hyvin. Että mikä se syy on. Tutkimusta pitäisi lisätä.”

6. Yhteenvetoa ja johtopäätöksiä

Teemahaastattelun tavoitteena oli selvittää, miten rapuistutuksia voitaisiin hallita. Hallinnalla tarkoitetaan muun muassa istutusten valvonnan toteutumista, kääntäen ilmaistuna kiellettyjen istutusten minimointia. Vastauksia haettiin ravustajilta sekä virkamies- ja ohjaustasolta (asiantuntijataho). Ruohonjuuritasoa edustaneen ”ravustajat” -nimikkeen alle kuului sekä vesialueiden omistajia eli osakaskuntien jäseniä, aktiivisesti ravustavia, vapaa-ajan kalastajia että ammattikalastajia.

Haastattelu paljasti, että ehkä suurin tavoitteiden toteutumisen tiellä ollut ongelma on paikallistettavissa eri tahojen ja tasojen välisen vuorovaikutuksen ja tiedotuksen alueille. Tiedonkulun ja vuorovaikutuksen mittarina haastattelussa käytettiin rapustrategiaa, tuloksia peilattiin viranomaisia velvoittavia, hallinnon avoimuutta ja siihen liittyen kansalaisten vaikuttamisoikeutta koskevia vaatimuksia vasten. Rapustrategiassa todetaan, että siinä asetettuihin tavoitteisiin pääsy edellyttää kaikkien rapuvesillä toimivien yhteistyötä, vastuuntuntoa ja sitoutumista. Strategia asettikin velvollisuuden lisätä tiedotusta ja neuvontaa niin rapustrategiasta itsestään kuin raputaudeista, niiden esiintymisestä sekä tautien leviämisen ehkäisemisestä.

Haastattelun perusteella tieto pyydysten desinfioinnista sekä rapunlinjauksesta oli levinnyt hyvin ravustajien keskuuteen. Sen sijaan itse rapustrategia, johon on kirjattu tärkeää taustatietoa muun muassa ravuista ja raputaudeista eli joka sisältää viranomaisten päätösten perustelut, oli jäänyt käytännöllisesti katsoen kaikille ruohonjuuritason toimijoille tuntemattomaksi.

Rapustrategiaan liittyvässä tiedotuksessa sekä ruohonjuuritason ja viranomais-/neuvontason välisessä vuorovaikutuksessa on siis ollut vakavia puutteita. Myös osakaskuntien ja kalastusalueiden välisessä tiedonkulussa on haastateltavien mukaan ongelmia. Esimerkiksi osakaskuntien kalastusalueille valitsemista edustajista huolimatta kalastusalueiden päätökset eivät läheskään aina tule osakaskuntiin asti. Osa haastateltavista piti kalastuspiirien sisäistä päätöksentekoa ylhäältä alaspäin suuntautuvana ja keskittyneenä. Haastateltavien näkemys olikin, ettei strategian tavoitteiden toteuttamisessa ei ole onnistuttu.

Asetelmassa näyttivät toteutuneet asiantuntijoiden näkemykset, joiden mukaan kansalaiset reagoivat suljettuun hallintoon viranomaisiin kohdistuvalla kritiikillä ja epäluottamuksella. Esimerkiksi kysymys rapustrategian laadintatavasta nosti esiin vihaista arvostelua viranomaisten toimintaa kohtaan. Vuonna 2000 hyväksyttyä rapustrategiaa laadittaessa ei ole kuultu vesienomistajien näkemyksiä. Palautteen viesti oli, että he haluavat mukaan alueitaan koskevaan päätöksentekoon. Vuorovaikutuksen lisäämiseksi toivotaan aiempaa enemmän yhteisiä tilaisuuksia, asiantuntijoiden vierailuja sekä tiedotteita. Myös netin entistä aktiivisempaa hyödyntämistä odotetaan. Esimerkiksi rapustrategia ei ole ollut netissä koskaan. Tiedonkulun ongelmat tulivat haastattelussa esiin useammassakin asiassa. Ravustajilla ei esimerkiksi ollut oikeaa tietoa istutusten tukemisen lopettamisen todellisista syistä. Myös rutosta oli liikkeellä monenlaisia käsityksiä.

Myös median rooli rapuasioiden ja varsinkin täplärapu-rutto-jokirapu asetelman tunnetuksi tekemisessä on jäänyt vaatimattomaksi. Ruttoa ja luvattomia istutuksia koskeva asiantuntijatiieto on jäänyt toimittajat aikoinaan vallanneen ”täplärapuhuman” jalkoihin. Rapupiirien ulkopuolista suurta yleisöä ei ole pidetty kovin merkittävänä tiedotuksen kohderyhmänä rapupiireissäkään, haastattelu paljasti. Suuren yleisön rooli on siksi tärkeä, että suurimman osan luvattomista istutuksista uskotaan olevan peräisin ravustus- ja kalastuspiirien ulkopuolelta, ja että istutusten syynä on useimmiten

tietämättömyys ruttovaarasta ja täpläravun jokiravulle aiheuttamasta uhasta. Asiantuntijataho arveli, että joissain tapauksissa luvattomaan istutukseen voi innostaa myös täpläravun istutuskielto.

Yleisesti ottaen haastateltavat olivat kiinnostuneita ravusta ja ravun roolin vahvistamisesta Etelä-Savon maakunnassa. Vahvin, läpi elämän jatkunut innostus rapuun oli niillä, jotka olivat tutustuneet äyriäiseen jo lapsena tai nuorena. Rapukokemukset kuuluvat selvästi myönteisiin lapsuusajan muistoihin, sillä niihin liittyivät usein isät ja ukit. Tunnesiteet kiinnittyivät jokirapuun, jota vielä 1950-luvulla oli joissain maakunnan järvissä niin paljon, että niitä kannettiin koreilla. Nuorempi polvi ei tunne rapuperinnettä, mutta nuorten uskotaan vahvistavan rapukulttuuria. Tällä hetkellä rapu ei elä ihmisten puheissa, eikä edes osakaskuntien keskusteluissa.

Enemmistö haastateltavista puolusti jokiravun asemaa, ja jokiravun pelastamiseksi haluttiin lisää panostuksia ja tutkimuksia. Haastateltavilta kysyttiin, pitäisikö täplärapua lisätä maakunnassa sitten, jos jokirapukannat eivät vahvistu senkään jälkeen, kun lajin eteen on tehty ”kaikki”. Vastaajia kysymys hämmensi ja jotkut heistä tekivät vastakysymyksen: ”Koska on kaikki?” Sitä ei kukaan ollut heille kertonut. Jokiravun puolestapuhujat arvelivat, että avuttomuus rapukysymysten edessä tekee tietä täpläravulle, samoin lajin läsnäolo maakunnan järvissä. Monet haastateltavat näyttivät kuitenkin enemmän tai vähemmän varovaisesti vihreää valoa täpläravulle ”sitten, kun mitään ei ole enää tehtävissä jokiravun eteen”. Erityisesti ammattikalastajat ja muut ravun myynnistä kokemusta saaneet olivat erittäin kiinnostuneita maakunnan raputalouden sekä rapukulttuurin vahvistamisesta. Silti asenne vieraslajeihin oli suurimmaksi osaksi hyvin kielteinen.

Maaseudun elinkeinorakenteen muuttumisen myötä lisääntynyt kyläläisten vapaa-aika, maallemuutto sekä kesäasukkaiden määrän kasvu ovat alkaneet näkyä muun muassa lisääntyneinä rapujuhlina. Monet toivoivatkin rapukantojen vahvistumista ja juhlaperinteen juurtumista savolaiseen maaperään.

Haastattelu paljasti myös asenteita, jotka rajoittavat ravun käytön lisääntymistä. Varsinkin vanhemman polven keskuudessa elää vielä ajatus, että rapu kuuluu vain ”hienompien ihmisten” pöytään. Kaikki eivät ole vakuuttuneita siitäkään, että ’oikean rapumiehen’ kuuluu syödä rapua. Rapujuhlien maine ryyppyjuhlan saattaa sekin hidastaa ainakin juhlaperinteen juurtumista.

Useissa puheenvuoroissa epäiltiin, ettei ravusta tiedetä vielä kaikkea, mikä on paljastunut myös haastattelun aikana ilmestyneissä rapututkimuksissa. Viranomaisten ohella haastateltavat arvostelivat luonnonsuojelijoita. Suomessa on muitakin uhanalaisia lajeja kuin paljon huomiota saanut Saimaan norppa, huomautettiin.

Täpläravun puolesta puhui selkeästi kolme haastateltavaa. Heidän joukossaan rapulinjausta pidetään ”hölmönä”. He huomauttivat, että jos hyvin kasvavan täpläravun istutuslupia annettaisiin, maakunnassa ravustettaisiin, myytäisiin rapua ja pidettäisiin rapujuhliakin. Täpläravun lisääminen maakunnassa on siis heidän mielestään rapukulttuurin vahvistumisen edellytys. He olivat myös jokirapumiehiä herkempiä uskomaan, että jokiravun eteen on jo tehty kaikki mahdollinen. Ainakin yksi maakunnan luvallinen täplärapuistutus tuottaa tällä hetkellä hyviä saaliita.

Etelä-Savossa rapu on aina ymmärretty lähinnä myyntituotteeksi. Aikoinaan raputulot ovatkin olleet tärkeä tulolähde monelle rapuveden läheisyydessä asuvalle maaseudun asukkaalle. Nykyisin rapuja myydään jonkin verran, mutta pääasiallinen ravunpyynti on pienimuotoista, omaan käyttöön tarkoitettua. Kokonaisuudessaan ravustusmäärä ei voi olla suuri, sillä rapuja on vähän ja rapukannat ovat koko ajan pienentyneet. Raputileistä ja sen myötä todellisesta rapukaupan määrästä on vaikea saada tietoja. Tileistä ei mielellään puhuta ja saalis kohtaa usein ostajansa rapujärven rannalla, missä kuitteja ei muisteta. Enemmistölle maakunnan väestä ravustus on täysin vierasta.

Kaikki haastateltavat toivoivat, että ravustuksen tulevaisuus olisi maakunnassa vähintään turvattu. Rapujen myynti kiinnostaa varsinkin ammattikalastajia. Heidän toiveitaan ylläpitää muun muassa käsitys, että ravun, ja varsinkin jokiravun, kysyntä on suurempaa kuin tarjonta. Kun verrataan hyvien rapuvesien hehtaarituottoja kalavesien vastaaviin, rapu voittaa selvästi. Tämänkin uskotaan innostavan rapukantojen hoitamiseen ja ansioravustukseen. Joissain puheenvuoroissa esitettiin, että hinnaltaan halvemman täpläravun lisääminen voi viedä pohjan tuottoisalta rapumyynniltä.

Kausiluonteisuutensa vuoksi rapu voi olla yrittäjälle vain yksi tuote muiden joukossa, esimerkiksi lomamökkivuokrauksen, maatilamatkailun, pitopalvelun tai ammattikalastuksen oheen liitettynä. Lisäksi rapu voisi olla pieni lisähoukutin lomapaikkaa etsiville. Kun ravustuskausi osuu vilkkaimman lomakauden jälkeiseen aikaan, sillä voitaisiin jatkaa mökkiyrittäjien kesän myyntikautta. Lomavieraille tai muulle yleisölle järjestetty rapujuhla voisi työllistää jopa kahdesta kolmeen yrittäjää. Ravun kysyntää lisäisi myös ravun jalostustoiminta, esimerkiksi kotimaisten ravunpyrstöjen tuotanto, joissain puheenvuoroissa todettiin.

Joidenkin haastateltavien puheista sai käsityksen, että tällä hetkellä ravunmyynnin laajentamista saattavat joissain tapauksissa estää myös asenteet. Esimerkiksi toiselta vuokratuilla merroilla pyydystämistä ei välttämättä katsota hyvällä, kerrottiin. Joissain tapauksissa oman järven ravut jätetään mieluummin järveen kuin annetaan pyyntilupa toiselle.

Yleisesti ottaen haastateltavien rapuun liittyvät odotukset ovat varovaisen toiveikkaita. Toivomuslistaan kuuluu muun muassa rapututkimusten jatkaminen ja lisääminen. Haastattelussa monet arvelivat, ettei ravusta tiedetä vielä kaikkea. Siksi ravustajat elävät toivossa, että rutan leviämisen ehkäisemiseksi ja jokiravun pelastamiseksi löydetään vielä uusia keinoja. Varsinkin jokirapuun vielä toivonsa asettaneet toivovat tutkimusten kattavan rapulajien lisäksi myös rutto- ja rapuvesiasiat. Osa haastateltavista haluaa lisätutkimuksia vaihtoehtona maakunnan rapulinjauksen muuttamiselle.

Rapuistutusten sekä koeravustusten jatkamista odotetaan siitäkin huolimatta, että monella on ollut huonoja kokemuksia istutusten onnistumisesta. Sitäkin epäiltiin, että istutusten tulosten odottelussa on saatettu olla liian hätäisiä. Haastateltavina oli ainakin kuusi ravustajaa, jotka ravustavat nykyisin oman osakaskuntansa istuttamasta rapukannasta. Mukana oli myös luvattomien istutusten tuloksista nauttivia.

Useammassakin haastattelussa nostettiin esiin uusien rapuvesien etsimisen tärkeys. Toisaalta esitettiin varajärviä terveiden rapujen säilytyspaikaksi siltä varalta, että varsinaiseen rapujärveen iskee rutto. Etelä-Savon ELY-keskuksesta saadun selvityksen mukaan osakaskunnat ja kalastusalueet ovat käyttäneet saamiaan avustuksia mieluummin kalaan kuin rapuun. Viranomais- ja neuvontataho odottaakin ravustajilta suurempaa aktiivisuutta jatkossa. Haastattelusta jäi käsitys, että molemmat tahot – viranomais- ja neuvontataho toisaalla, ravustajat toisaalla – odottivat toistensa aloitteita ja aktiivisuutta. Lisäksi eri tahoilla on erilaisia näkemyksiä siitä, kenelle taloudellinen rapukantojen elvyttämisvastuu kuuluu.

Pienten ja usein ukkoutuneiden osakaskuntien liitokset jakavat ruohonjuuritason toimijoiden mielipiteitä. Suurempien osakaskuntien muodostamisen uskotaan niiden puolestapuhujien joukossa parantavan vesien hoidon tasoa ja aktivoivan toimintaa yleensäkin. Liitosten arveltiin myös parantavan haastattelussakin paljastuneita tiedonkulun ongelmia. Osa on valmis vaikka pakkoliitoksiin, osa vastustaa ehdottomasti varsinkin väkisin toteutettuja liitoksia. Samalla toivottiin osakaskuntien ja samalla kalastusalueiden nuorennusleikkausta. Osakaskuntien yhdistämistä kannattaneiden taholta esitettiin, että suuremmat vesialueiden hallintayksiköt sekä

nuorennusleikkaus hallintoportaassa saattaisivat avata useammin ravustusportteja ulkopuolisillekin. Joissain osakaskunnissa on jo ryhdytty tekemään työtä aktiivisen jäsenistön laajentamisen eteen houkuttelemalla mukaan esimerkiksi kesämökkiläiset.

Haastateltavilta tiedusteltiin, onko heillä odotuksia valmisteilla olevaa, uutta rapustrategiaa kohtaan. Jos näkemys nykyisestä strategiasta oli tiukan kielteinen, se saattoi näkyä vastauksissa välinpitämättömyytenä tai uudenkin asiakirjan jo ennakkoon kyseenalaistamisena. Haastateltavat toivoivat, että uuden strategian määräykset suojelevat maakunnan vesiä niin, että ne pysyvät ravuille elinkelpoisina.

”Kuinka hallita rapuistutuksia – kysytään istuttajilta” tutkimuksen tavoite oli selvittää Etelä-Savon kala- raputalouden toimintaympäristössä toimivien tahojen näkemyksiä alueen raputaloudesta, sen heikkouksista ja vahvuuksista sekä odotuksista. Toimintaympäristöä koskeva selvitys tehtiin olemassa oleviin dokumentteihin ja julkaisuihin perustuen tarkentamalla tietoja myös alan toimijoiden haastatteluin. Toimijoiden näkemysten selvittämiseen käytettiin puolestaan yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa yleistä temahaastattelumenetelmää.

Kiitokset

Tekijät haluavat esittää lämpimät kiitokset kaikille tutkimukseen osallistuneille haastateltaville, jotka mahdollistivat tutkimuksen teon ja olivat alusta lähtien kiinnostuneita tutkimusaiheesta ja olivat erittäin yhteistyöhaluisia. Kiitos myös ohjausryhmälle, johon kuuluivat Lasse Hyytinen, Matti Kapiainen, Timo Meronen ja Veli-Matti Paananen, heidän antamastaan arvioinnista ja arvokkaista kommentteista ja ehdotuksista työn eri vaiheissa. Kirjoittajat kiittävät myös Esa Erkamo aineiston keruuseen liittyvistä näkemyksistä, alueen raputaloutta koskevista taustatiedoista ja kommentteista.

Viitteet

- Bandura, A. 1997. Self-efficacy: The exercise of control. 4. painos. New York: Freeman.
- Erkamo, E., Rajala, J. & Mattila, J. 2011. Etelä-Savon jokirapuistutusten tuloksia. Teoksessa Pursiainen, M. & Rajala, J. (toim.), Raputalouskatsaus 2010. Riista- ja kalatalous – Selvityksiä 6/2011: 31–43.
- Erkamo, E. & Rajala, J. 2012. Raputalouden elinkeinopotentialit Etelä-Savossa. *RKTL:n työraportteja* 6/2012. 48 s.
- Eskola J. & Juha S. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi S., Remes P. & Sajavaara P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13.–14., osin uudistettu painos. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S. & Hurme H. 1988. Teemahaastattelu. 4. painos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. (toim.). 1983. Kasvatustieteen käsitteistö. Helsinki: Otava.
- Holmila M. 2001. Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa. (SKS-toimituksia 850) Hämeenlinna: Karisto Oy
- Hyyppä M. T. 2011. Elinvoimaa yhteisöstä. Tieteessä tapahtuu 8/2011. s. 15-18.
- Juholin, E. 2004. Communicare! Viestintä strategiasta käytäntöön. 3. painos. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- Juholin, E. 2009. Communicare! Viestintä strategiasta käytäntöön. 5. p., uud. p. Helsinki: Infor.
- Jussila, J., Hyytinen, L., Lahti, E. & Pulkkinen, V. 1990. Mikkelin läänin raputalouden elvytysuunnitelma vuosille 1990-1995. Mikkelin kalastuspiiri. Tiedotus nro 4. 61 s.
- Järvi, T. H. 1910. Über den Krebs (*Astacus fluviatilis* Rond.) und die Krebspidemien in Finland. *Acta Societas pro Fauna et Flora Fennica* 33(3): 1–41.
- Kansallinen vieraslajistrategia 2012. Maa- ja metsätalousministeriö. 126 s.

- Kilpinen K. 2003. Suomen rapu – ravun nousu, tuho ja tulevaisuus. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Kirjavainen J. 1989. Täplärapu 2000 - Ehdotus Suomen täplärapustrategiaksi. Keski-Suomen kalastuspiirin tiedotus 6: 4-23.
- Konstari T. 1977. Asiakirjajulkisuudesta hallinnossa. Kuuluu sarjaan Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja n: 121. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Kunelius R. 2003. Viestinnän vallassa. Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin. Porvoo: WS Bookwell Oy
- Makkonen J., Jussila J., Kortet R., Vainikka A. & Kokko H. 2013. Differing virulence of *Aphanomyces astaci* isolates and elevated resistance of noble crayfish *Astacus astacus* against crayfish plague. *Diseases of Aquatic Organisms* 102:129–136.
- Mannonen, A., Halonen, T., Nylund, V., Westman, K. & Westman P. 2006. Raputautirekisteri. Raputautien esiintyminen Suomessa vuosina 1893–2000. Maa- ja metsätalousministeriö, Helsinki.
- McLean I. 1986. Mechanism for Democracy. In: Held, David. & Pollitt, Ghristoper. (ed) *New Forms of Democracy*. Sage Publications. London.
- Metsähallitus 2011. Lieteden ja Luonterin Natura 2000 –alueiden käyttö- ja hoitosuunnitelma. *Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja sarja C95*. 102 s.
- Mäenpää O. 2008. Julkisuusperiaate. Juva: WS Bookwell Oy
- Mäenpää O. 2011. Oikeus hyvään hallintoon. Helsinki: Unigrafia Oy Yliopistopain
- Pursiainen M. 2012. Jokiravun ja täpläravun levinneisyys. – Niteessä: Pursiainen, M. & Mattila, J. (toim). Rapujen levinneisyys ja tuotanto Suomessa 2010. *Riista- ja kalatalous –Tutkimuksia ja selvityksiä 8/2012*, ss.7-20.
- Ruokonen, T. 2012. Ecological impacts of invasive signal crayfish in large boreal lakes. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 42 p.
- Savolainen, R., Moilanen, P. & Vihervuori, A. 2012. Rapujen tuotanto ja kulutus Suomessa – Niteessä: Pursiainen, M. & Mattila, J. (toim.), Rapujen levinneisyys ja tuotanto 2010. *Riista- ja kalatalous – Tutkimuksia ja selvityksiä 8/2012*, s. 21–37.
- Savolainen, R., Pursiainen, M., Mattila, J., Arjoranta, T., Moilanen, P. & Rajala, J. 2013. Raputuotanto kasvaa, mistä uusia markkinoita. *RKTL:n työraportteja* 2013. (käsikirjoitus)
- TE-keskusten työryhmä 2000. Kalataloushallinnon rapustrategia. *Kala- ja riistahallinnon julkaisuja* nro 47. 44 s.
- Valtioneuvosto 2010. Valtionhallinnon viestintäsuositus, Valtioneuvoston kanslian määräykset, ohjeet ja suositukset 2/2010.
- Viljamaa-Dirks, S., Torssonon, H., Heinikainen, S., Pursiainen, M., Rajala, J., Mattila, J., Laakkonen, M., Partanen, T. ja Sarajärvi, K. 2012. Rapurutto hallintaa II. *RKTL:n työraportteja* 17/2012. 31 s.
- Westman, K. & Nylund, V. 1984. Rapu ja ravustus. Weilin+Göös, Espoo. 173 s.

Internet viitteet:

<http://smitti357.puheenvuoro.uusisuomi.fi/2008/10/02/asikkalan-kesaasukkaille-kysymys>

PL, Suomen perustuslaki (1999/731).

JulKL, julkisuuslaki. Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (1999/621).

HL, hallintolaki. Hallintolaki (2003/434).

HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.

HE 72/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle hallintolaiksi ja laiksi hallintolainkäyttölain muuttamisesta.

Viranomais- ja neuvontatason kysymykset

1. Kuinka hyvin Etelä-Savossa on onnistuttu rapustrategian neljän tärkeimmän tavoitteen saavuttamisessa?

Ympyröi jokaisen kysymyksen oikealta puolelta numero, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi asian tärkeydestä.

Käytä taulukon ylärivillä olevaa asteikkoa.

Vaihtoehdot	Tärkeys				
	Ei lainkaan	Ei kovin hyvin	Ei mielipidettä	Melko hyvin	Erittäin hyvin
Rapuvesien paras mahdollinen tuotto	1	2	3	4	5
Jokirapukantojen suojeleminen	1	2	3	4	5
Rapuruton ja muiden raputautien leviämisen ehkäiseminen	1	2	3	4	5
Täpläravun hallittu kotiuttaminen	1	2	3	4	5

2. Jos jokin tavoite on jäänyt saavuttamatta, mitkä alla olevat vaihtoehdot ovat siihen vaikuttaneet ja kuinka paljon?

Ympyröi jokaisen kysymyksen oikealta puolelta numero, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi.

Käytä taulukon ylärivillä olevaa asteikkoa.

Vaihtoehdot	Tärkeys				
	Ei lainkaan	Ei kovin paljon	Ei mielipidettä	Melko paljon	Erittäin paljon
Ajan puute ELYssä ja neuvonnassa	1	2	3	4	5
Alueella ei sitouduttu strategian tavoitteisiin	1	2	3	4	5
Tiedotukseen ja neuvontaan ei panostettu riittävästi	1	2	3	4	5
Asia ei kiinnostanut ravustajia	1	2	3	4	5
Tulokset näkyvät vasta pidemmän ajan kuluttua	1	2	3	4	5
Jokin muu, mikä?					

3. Miten tärkeinä pidätte alla olevia tahoja strategiaan liittyvissä asioissa?

Ympyröi jokaisen kysymyksen oikealta puolelta numero, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi. Käytä taulukon ylärivillä olevaa asteikkoa.

Vaihtoehto	Tärkeys				
	Ei lainkaan tärkeä	Ei kovin tärkeä	Ei mielipidettä	Melko tärkeä	Erittäin tärkeä
Kalastusalue	1	2	3	4	5
Osakaskunta	1	2	3	4	5
Ravustajat	1	2	3	4	5
Suuri yleisö	1	2	3	4	5
Jokin muu, mikä?					

4. Minkälaiseen tiedottamistapaan olette lähinnä ja kuinka usein turvautuneet rapuasiasia tunnetuksi tehdessänne?

Laita rasti ja arviosi lukumäärästä ruutuun, joka vastaa näkemystäsi.

Organisaation tasot	Vaihtoehdot				
	Tiedotteet krt vuodessa	Tiedotustilaisuudet krt vuodessa	Vierailut krt vuodessa	Puhelimitse krt viikossa	Tiedotusvälineet krt vuodessa
Kalastusalue					
Osakaskunnat					
Ravustajat					
Suuri yleisö					

5. Mitä eri tiedotusvälineitä olette hyödyntäneet strategian sisältämiä asenteita ja arvoja suurelle yleisölle tunnetuksi tehdessänne?

Ympyröi jokaisen kysymyksen oikealta puolelta numero, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi asian tärkeydestä. Käytä taulukon ylärivillä olevaa asteikkoa.

Vaihtoehto	Tärkeys				
	Ei lainkaan	Ei kovin paljoa	Ei mielipidettä	Melko paljon	Erittäin paljon
Paikalliset sanomalehdet	1	2	3	4	5
Maakunnalliset sanomalehdet	1	2	3	4	5
Valtakunnalliset sanomalehdet	1	2	3	4	5
Radio	1	2	3	4	5
Jokin muu, mikä?					

6. Strategia velvoitti maa- ja metsätalousministeriön laatimaan neuvonnan ja tiedottamisen tehostamiseen liittyvän yleistajuisen esitteen

Ympyröi oikeat vaihtoehdot:

Onko esite käytössä? Kyllä Ei

Onko siitä ollut apua? Kyllä Ei

Jos siitä ei ole ollut apua, miksi ei? _____

7. Onko strategian tiedottamisesta olemassa yhdenmukainen, kaikkia ELY-keskuksia ja niiden alueita koskeva suunnitelma?

Kyllä Ei

8. Onko alueenne strategiaan liittyvän tiedottamisen suunnittelu keskitetty tietyille työntekijälle?

Kyllä Ei

9. Onko rapustrategiasta tiedottamiseen ollut mahdollista saada tukea tai käyttää tiedotusalan ammattilaisten apua?

Kyllä Ei

Ravustajien kysymykset

1. Kuinka hyvin Etelä-Savossa on onnistuttu rapustrategian neljän tärkeimmän tavoitteen saavuttamisessa?

Ympyröi jokaisen kysymyksen oikealta puolelta numero, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi asian tärkeydestä. Käytä taulukon ylärivillä olevaa asteikkoa.

Vaihtoehdot	Tärkeys				
	Ei lainkaan	Ei kovin hyvin	Ei mielipidettä	Melko hyvin	Erittäin hyvin
Rapuvesien paras mahdollinen tuotto	1	2	3	4	5
Jokirapukantojen suojeleminen	1	2	3	4	5
Rapuruton ja muiden raputautien leviämisen ehkäiseminen	1	2	3	4	5
Täpläravun hallittu kotiuttaminen	1	2	3	4	5

2. Jos jokin tavoite on jäänyt saavuttamatta, mitkä alla olevat vaihtoehdot ovat siihen vaikuttaneet ja kuinka paljon?

Ympyröi jokaisen kysymyksen oikealta puolelta numero, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi. Käytä taulukon ylärivillä olevaa asteikkoa.

Vaihtoehdot	Tärkeys				
	Ei lainkaan	Ei kovin paljon	Ei mielipidettä	Melko paljon	Erittäin paljon
Eri toimijoiden ajan puute	1	2	3	4	5
Alueella ei sitouduttu strategian tavoitteisiin	1	2	3	4	5
Tiedotukseen ja neuvontaan ei panostettu riittävästi	1	2	3	4	5
Asia ei kiinnostanut ravustajia	1	2	3	4	5
Tulokset näkyvät vasta pidemmän ajan kuluttua	1	2	3	4	5
Jokin muu, mikä?					

3. Miten tärkeinä pidätte alla olevia tahoja strategiaan liittyvissä asioissa?

Ympyröi jokaisen kysymyksen oikealta puolelta numero, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi. Käytä taulukon ylärivillä olevaa asteikkoa.

Vaihtoehto	Tärkeys				
	Ei lainkaan tärkeä	Ei kovin tärkeä	Ei mielipidettä	Melko tärkeä	Erittäin tärkeä
Kalastusalue	1	2	3	4	5
Osakaskunta	1	2	3	4	5
Ravustajat	1	2	3	4	5
Suuri yleisö	1	2	3	4	5
Jokin muu, mikä?					

4. Minkälaista tiedottamistapaa tulisi käyttää eri tahoille rapuasiana tunnetuksi tehtäessä?

Laita rasti ja arviosi lukumäärästä ruutuun, joka vastaa näkemystäsi.

Tahot	Vaihtoehdot				
	Tiedotteet krt vuodessa	Tiedotustilaisuudet krt vuodessa	Vierailut krt vuodessa	Puhelimitse krt viikossa	Tiedotusvälineet krt vuodessa
Kalastusalue					
Osakaskunnat					
Ravustajat					
Suuri yleisö					

5. Jos ns. suuri yleisö kuuluu ottaa huomioon rapustrategian sisältämistä asioista kerrottaessa, minkälaisia kanavia pitkin tieto tulisi mielestäsi lähettää?

Ympyröi jokaisen kysymyksen oikealta puolelta numero, joka vastaa parhaiten mielipidettäsi asian tärkeydestä.

Käytä taulukon ylärivillä olevaa asteikkoa.

Vaihtoehto	Tärkeys				
	Ei lainkaan	Ei kovin paljon	Ei mielipidettä	Melko paljon	Erittäin paljon
Paikalliset sanomalehdet	1	2	3	4	5
Maakunnalliset sanomalehdet	1	2	3	4	5
Valtakunnalliset sanomalehdet	1	2	3	4	5
Radio	1	2	3	4	5
Jokin muu, mikä?					

JAKAUMAT

- Olisiko arvokkaat jokirapukannat suojeltava esimerkiksi hallinnollisilla päätöksillä, joista kerrottaisiin avoimesti vaikkapa järven rannoille sijoitettavilla kylteillä?
Kyllä 12 Ei 1
- a) Kun rapurutto paljastuu, pitäisikö siitä kertoa avoimesti ja nopeasti kaikille kalavesien käyttäjille?
Kyllä 12 Ei 0 Tyhjä 1
b. Kerrotaanko yleensä?
Kyllä 7 Ei 5 Tyhjä 1
- a) Pitäisikö esim. paikallisissa kalastusluvista olla maininta, että vesialueella on jokirapua?
Kyllä 9 Ei 4
b) Pitäisikö esim. paikallisissa kalastusluvista olla maininta, että vesialueella on rapuruttoa?
Kyllä 12 Ei 1
c) pitäisikö esim. paikallisissa kalastusluvista olla maininta, että vesialueella on täplärapua?
Kyllä 9 Ei 4
- Ovatko kalastusalueiden käyttö- ja hoitosuunnitelmat täyttäneet rapujen osalta tehtävänsä?
Kyllä 1 Ei 11 Tyhjä 1